

FORSVARET
Forsvarets høgskole

«Om viljen»

*Er det med utgangspunkt i Clausewitz «om krigen» mulig å
beregne den norske forsvarsviljen?*

Mattis Sagen-Hansen

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
vår 2022

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært krevende, men samtidig er det et privilegium å studere ved Forsvarets Høgskole, spesielt i en turbulent tid for Europa. Pandemien, Afghanistans fall, og i særdeleshet Ukrainakonflikten har gjort oppgaven mer krevende å skive samtidig som den har økt relevansen og fokuset på oppgavens tema betraktelig. Det faglige og personlige utbyttet har for min del vært formidabelt.

Oppgaven er skrevet i håpet om å være et bidrag for refleksjon og presisjon knyttet til forsvarsvilje som jeg, upresist, har diskutert med kollegaer i en årrekke. Ukrainakonflikten mener jeg viser at forsvarsvilje bør tilbake på agendaen, og bør diskuteres innenfor klarere rammer, noe jeg håper denne oppgaven kan bidra til.

Jeg ønsker å rette en stor takk til de som har bidratt til dette prosjektet. Flere av mine venner og lagspillere fra Forsvarets høyskole og andre deler av Forsvaret har bevisst eller ubevisst bidratt til denne oppgaven, derfor takkes de alle.

De innledende samtalene med Oberst Bruøygard førte til mer tankevirksomhet en han aner, derfor takkes han spesielt.

Clausewitz' kone Marie, var hans store kjærlighet, men også hans viktigste sparringspartner. Jeg tror ikke jeg støter min store kjærlighet Ida, ved å si at hennes arbeid for innholdet i denne oppgaven ikke er kjernen av hennes interesser. Jeg ønsker fortsatt å takke henne og våre barn for å holde ut med, og støtte meg i dette arbeidet. Masteroppgave ved siden av jobb har vært krevende, men givende for oss alle, dog på forskjellige måter.

Uten min veileder Rolf Hobson og hans enorme faglige tyngde, og min korrekturleser Gerd hadde prosjektet trolig aldri kommet i havn, derfor får disse den største takk.

Sammendrag

Denne oppgaven tar sikte på å produsere et rammeverk for å beregne den norske forsvarsviljen basert på Clausewitz` tankegods. Å beregne forsvarsviljen oppleves svært relevant, men krevende, og enkelte hevder forsvarsvilje er umålelig.

På den annen side hevder Clausewitz at vi kan forutse hvor stor forsvarsviljen er i morgen ved å se hvor stor den var i går. Han hevder videre at en teori som unnlater å ta hensyn til treenigheten av Regjeringen, de væpnede styrker og folket, eller setter dem i et vilkårlig forhold til hverandre, vil straks kollidere så kraftig med virkeligheten, at den bare av den grunn måtte betraktes som mislykket, derfor er forsvarsvilje delt i disse tre. Teorien er at forsvarsvilje er summen av politisk, militær og folkelig vilje. Hypotesen at forsvarsviljen målbart sterkere nå enn i mellomkrigstiden.

Oppgaven redegjør for disse tre viljer, som er gjensidig avhengig av hverandre og i to tidsepoker. Periodene som sammenlignes er mellomkrigstiden og egen samtid. Dette gjøres for å teste teorien gjennom å bregne en relativ utvikling av forsvarsvilje.

Funnene fra dette forsøket viser at politisk vilje er sterkere i dag, da allianseperspektivet, og overgangen fra nøytralitetslinjen til FN- linjen viser en styrkning. Denne styrkingen vises også i enkelte politiske uttalelser, men mest av alt gjennom handling. Bevilgninger gjenspeilet ikke nødvendigvis denne styrkede politiske vilje.

Kampvilje er betydelig sterkere i dag enn i mellomkrigstiden basert på økt militær erfaring og krigserfaring på de militære styrker. En sannsynlig større begeistring for saken på bakgrunn av færre radikale politiske strømminger og mindre klassekamp blant de militære styrker denne påstand.

Det er sannsynlig å tro at folkeviljen er sterkere i Norge i dag enn i mellomkrigstiden, men at det er i hovedsakelig fiendes handlinger som definerer hvorvidt den viljen kommer til syne.

Teorien om at forsvarsvilje er summen av politisk, militær og folkelig vilje, og at den er mulig å beregne relativt har ført til at oppgaven kan konkludere. Forsvarsviljen er mulig å beregne til å være sterkere i dag enn den var 9. April 1940.

Hvis vi definerer forsvarsvilje som summen av politisk, militær og folkelig vilje blir det mulig å beregne forsvarsvilje.

Summary

This thesis aims to produce a framework for calculating the Norwegian collective will to defend, based on Clausewitz's ideas. Calculating the collective will to defend is relevant but demanding, and some claim that the collective will to defend is incalculable.

On the other hand, Clausewitz claims that we can predict how strong the will to defend is tomorrow by looking at how great it was yesterday. He further argues that a theory that neglects to take into account the trinity of Government, the armed forces, and the people, or puts the three factors in an arbitrary relationship, will instantly collide with reality and fail. Therefore, these three factors form this thesis theory that can calculate the collective will to defend. By assessing the collective will to defend relative to the three factors, this thesis shows that the will to defend today is significantly stronger than in the interwar era.

The thesis tests the theory by describing the three mutually reinforcing wills during the interwar period and the present, to demonstrate a relative development of the collective will to defend.

The findings show that the political will is more potent today, evidenced in part by Norway's alliance perspective and a transition from a position of neutrality to aligning with the UN. Political statements also show a strengthened will; however, action reveals political will the most. Budget allocations do not necessarily reflect the strengthened political will.

The armed forces' will to fight today is considerably more robust than in the interwar period. The increase in the will to fight is due to improved military experience, more combat experience among the forces, and likely heightened enthusiasm for the issue.

The people's will is likely stronger in Norway today than in the interwar period, but in the end, it is essentially the enemy's actions that define whether the people's will is active or dormant. Based on the political, armed forces, and people's resolve theory, this thesis concludes that the collective will is stronger today than in 1940

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
Bakgrunn for valgt problemstilling	2
Problemstilling	2
Problemstillingens relevans	2
Oppgavens struktur	4
1.1 FORUTSETNINGER, AVGRENSNINGER OG DEFINISJONER	5
Avgrensninger og forutsetninger	5
Definisjoner	5
Trusselvurdering lagt til grunn	7
Clausewitz` liv og hans teorier	8
Clausewitzisk teoretiske fundament	8
Definering av friksjon	10
2 Hva er vilje?	12
Hva er forsvarsvilje?	13
2.1 DEFINERING AV POLITISK VILJE	14
Hvem bedriver politikk på vegne av staten ved krig?	14
Hvordan kommer politisk vilje til uttrykk?	15
Måter å måle politisk vilje	16
Delkonklusjon Politisk vilje	17
2.2 DEFINERING AV KAMPVILJE	17
Måter å måle kampvilje	17
Delkonklusjon kampvilje	19
2.3 DEFINERING AV FOLKEVILJE	20
Måter å måle folkets vilje	20
Delkonklusjon folkevilje	22
2.4 AVHENGIGHETER MELLOM VILJER	23
3 Metoderefleksjoner	26
Utvalg av data, tolkninger og kildekritikk	27
Predikere vilje i neste krig	28
Validitet	29
Reliabilitet	30
4 Den norske vilje analyseres og drøftes	31
Hvordan kan vilje defineres og analyseres?	31
Analyse av politisk vilje gjennom startpunkt 1940	31
Perioden frem til 9. april 1940 – politisk vilje i beslutninger og uttalelser	31
Forsvarsbudsjett i perioden frem til 9. april 1940 – bevilgninger som fredstidsindikasjon på politisk vilje	33
Samtidens politiske vilje i beslutninger og uttalelser	35
Samtidens politiske vilje i internasjonale operasjoner og andre militære beslutninger	35
Samtidens politiske vilje i uttalelser	37
Samtidens forsvarsbudsjett– bevilgninger som fredstidsindikasjon på politisk vilje	39
Erfaringer fra 2. verdenskrig som har gjenklang i samtiden	42
4.1 ANALYSE AV KAMPVILJE	44
De væpnede styrkers vilje til å handle i strid 1940	44
Norge 9. april – startpunktet kampvilje	44
Treningsstandard 1940	46
Militær krigserfaring 1940	47
Begeistring for saken 1940	48
4.2 SAMTIDENS KAMPVILJE - DE VÆPNEDE STYRKERS VILJE TIL Å HANDLE I STRID I VÅR SAMTID	49
Treningsstandard i samtiden	49

Militær krigserfaring.....	49
Kampvilje og beredskap 22. juli	51
Begeistring for saken i samtiden	51
4.3 ANALYSE AV FOLKEVILJE	53
Norge 9. april – startpunktet folkevilje	53
Faktorer som må ligge til grunn - 1940	53
Provokasjoner fra okkupanten 1940	54
Faktorer som må ligge til grunn - samtiden.....	56
Okkupantens sannsynlig provokasjoner	58
5 Avslutning og konklusjon.....	60
Avslutning.....	60
Politisk vilje.....	60
Kampvilje.....	61
Folkevilje	62
Konklusjon.....	63
6 Litteraturliste.....	64

Figur 1: Fuller 1926 om vilje

Figur 2: Nasjonalregnskapet 1930 - 1948

Figur 3: Internasjonale operasjonen fra 1990

Figur 4: Forsvarsutgifter fra 1947 til 2012

Figur 5: Forsvarssektorens andel av statsbudsjettet ekskl. avsetninger til pensjonsfond utland 1960–2015.

Figur 6: Utgifter på væpna styrker basert på BNP fra 1965-2020

Figur 7: Indeksert utvikling i bevilgningene til utvalgte departementer 1994–2015

Figur 8: Økonomisk ulikhet i samfunnet

1 Innledning

«Det er forsvarsviljen som gjør Norge sterkt.»¹

Eirik Kristoffersen

Da jeg startet dette prosjektet falt Afghanistan for Taliban i løpet av uker. Dette kan synes å ha skjedd på tross av at Afghanistan hadde en overlegen militær kapasitet, utrustet og trent av vestlige styrker over mange år, med totalt luftherredømme. Afghanistan var forventet å holde i flere år mot Taliban².

I februar 2022 flyttet Russland en presumtivt overlegen styrker inn i Ukraina. Kiev var forventet å falle i løpet av dager³. Ukraina og Kiev ser ut til å holde stand tross lavere militær kapasitet.

Tankene dreier mot Norge og Norsk krigshistorie og 9. april 1940, der Norge ble hærtatt av måneder, men politisk ledelse nektet å gi opp nasjonen tross et relativt svakt forsvar. Jeg undres på om Norge hadde falt ved en tilsvarende hendelse i dag.

I både Afghanistan og Ukraina kan det se ut som at et fenomen annet enn militær kapasitet er relevant, og at utfallet av krigene ikke kan beregnes basert på kapasitet alene. Afghanistan hadde en presumtivt sterkere militær kapasitet, men tapte landet. Ukraina har en presumtiv svakere militær kapasitet, men holder stand. Norge hadde et relativt svakt forsvar i 1940, men «vant etter hvert». Krigens natur kan hevdes å omhandle nettopp dette fenomenet, som ikke dreier seg om kapasitet alene, men om en kognitiv dimensjon.

Krigens natur omtales som fast og uforanderlig, mens krigens karakter er skiftende⁴. Krigens natur har på denne måten de samme trekkene i dag som for 200 år siden. Ettersom krigens natur har uforanderlige elementer kan det hevdes at det skrevne ord om krigens natur for 200 år siden er fullt og helt relevant for krig i dag.

Motstandsevne ble definert av Clausewitz for nesten 200 år siden til å være et produkt av fysisk kapasitet og kognitiv vilje⁵. Vilje er således en faktor i krigens uforanderlige natur. Viljen kan derfor hevdes å være like viktig i dag som den var for 200 år siden.

Dagens norske forsvarsjef synes å være svært opptatt av vilje, enkelte mener sågar at Forsvarsjefen har satt forsvarsvilje øverst på prioriteringslisten⁶. Forsvarsjefen sier uansett at det er forsvarsviljen som gjør Norge sterkt⁷.

¹ Forsvaret 2019b

² Jenkins 2022

³ Jenkins 2022

⁴ Forsvaret 2019a S 19

⁵ Clausewitz 2020 S 53

⁶ Elden 2020a

⁷ Forsvaret 2019b

Bakgrunn for valgt problemstilling

Jeg skal i denne oppgaven se nærmere på viljen. Hva er forsvarsvilje, hvordan kan man beregne eller forutse hva den er?

I Afghanistan og Ukraina kan det late til at viljen er feilberegnet, eller ikke beregnet i det hele tatt. I den norske forsvarsdebatten oppleves vilje til å omtales med vikarierende definisjoner⁸. Enkelte beskriver vilje som en «notorisk umålelig størrelse»⁹.

Clausewitz hevdet derimot at viljen er ingen helt ukjent størrelse; vi kan forutse hva den vil være i morgen basert på hva den er i dag¹⁰. Årsaken til at mange velger å se bort fra denne faktoren hevder Clausewitz er fordi den er vanskeligere å bregne enn materielle ting¹¹.

Min nysgjerrighet og derfor oppgavens grunnhypotese er om vilje er mulig å beregne. Hvis Clausewitz ikke tolkes ordrett, kan man da sammenligne dagens tid med en annen tid å beregne viljen relativt sterkere eller svakere?

I dette deltaet mellom noe som synes viktig, men udefinerbart og «umålelig», ligger denne oppgavens problemstilling og rammen for dens nedfall. Denne oppgaven skal derfor se nærmere på Clausewitz' utsagn om vilje, med dagens linser, med en målsetning om å beregne den norske forsvarsviljen.

Problemstilling

Det er med utgangspunkt i Clausewitz' «Om krigen», og moderne støtte litteratur, mulig å beregne den norske forsvarsviljen som sterkere i dag enn i mellomkrigstid frem til 1940?

Forskningsspørsmål

Opgavens problemstilling vil jeg løse ved at følgende forskningsspørsmål besvares

- Hva er forsvarsvilje?
- Hvordan kan forsvarsvilje beregnes med utgangspunkt i Clausewitz' filosofiske analyse i Om Krigen?
- Ved bruk av de to overnevnte spørsmål; Er den norske forsvarsviljen sterkere i dag enn den var i mellomkrigstid frem til 1940?

Problemstillingens relevans

«Det er viljen vi har til å bevare friheten og demokratiet vårt. Det er kjernen»¹².

Eirik Kristoffersen

⁸ Diesen 2020a og Bruøygaard 2020

⁹ Langvad 2020

¹⁰ Clausewitz 2020 S 55

¹¹ Clausewitz 2020 S 145

¹² Olsen 2020

Det er mulig å argumentere at i en kamp mot en stormakt vil Norge alltid være underlegen i forsvarsevne eller det Clausewitz kaller kapasitet. Russland er 44 ganger større enn Norge og har 28 ganger så mange innbyggere, og er i tillegg en atommakt¹³. Militærmakt i antall og teknologi fordrer ressurser som trolig alltid vil favorisere en stormakt, men en liten nasjon kan ha mer vilje enn en stormakt. Skal vi ta Forsvarsjef Eirik Kristoffersen på ordet, sier han at forsvarsevnen vinner slagene, men forsvarsviljen vinner krigen¹⁴. Han går videre med å si at det er **viljen** vi har til å bevare friheten og demokratiet vårt som er kjernen i forsvar av Norge¹⁵. Derfor er vilje relevant.

Hvis vi forutsetter at motstandsevne er produktet av kapasitet og vilje, er det min oppfattelse at kapasitet og evne diskuteres heftig. Taktikk, strategi og prosedyrer diskuteres ivrig, og undervises på militære skoler. Antallet F-35 og stridsvogner, årsverk og lokasjoner diskuteres i media. Vilje diskuteres lite og er i svært liten grad emnet i militær utdanning. Derfor er problemstillingen relevant. Afghanistan og så langt Ukraina er eksempler på at viljeperspektivet må med for å kunne forstå en krig og for å kunne forutse utfallet av krigen. Forsvarsministeren mener at å ta innover seg forsvarsvilje og forsvarsevne forberede Norge på en fremtidig krig, og at dette har blitt svært tydelig gjennom Ukraina konflikten¹⁶.

I St.Prop 14s fra 2020¹⁷, heter det at «-Moderne krigføring utnytter mer systematisk de tradisjonelle domeneene på tvers, så vel som det ytre rom (romdomenet), det digitale rom (cyberdomenet) og det menneskelige domenet (kognitivt og sosialt)». 5 av disse 6 domener er representert i FFOD (land, sjø luft, cyber og space). Det menneskelige domenet er ikke representert, bare implisitt forstått i informasjonsmiljøet eller referert til som kompleks menneskelig samhandling¹⁸. Dette kan oppleves å stå i kontrast til at «Strid avgjøres i siste instans i det kognitive domenet»¹⁹.

Tenkere som Clausewitz, Fuller, Smith og Powell trekker på den annen side frem det menneskelige domenet og viljen i større grad enn FFOD²⁰. Norsk manøvertekning tar for seg emnet gjennom å se på strid som en kamp mellom viljer preget av usikkerhet og kaos²¹. Det kan dog oppleves som om manøverteori ofte ender i taktisk mobilitet, eller hvordan man kan ramme fiendens vilje fremfor fenomenet vilje hos egne.

¹³ Kjølborg og Heier 2013 Kapittel 9

¹⁴ Kristoffersen 2020

¹⁵ Olsen 2020

¹⁶ Gram 2022

¹⁷ Prop. 14s 2020 S 21

¹⁸ Forsvaret 2019a S 22

¹⁹ Forsvaret 2007 S70

²⁰ Smith 2007 S 60

Condell og Zabecki 2001 S 17

Fuller 1926

Powell og Persico 1995S 207

²¹ Forsvaret 2007 S 172

Det psykologiske aspektet ved strid i folket, og politikken oppleves for meg som bemerkelsesverdig lite behandlet, og enda mindre diskutert. Dette på tross av at Forsvarsjefen er relativt klar på at det er ikke Forsvaret alene som skal forsvare Norge²².

Det kan basert på det overnevnte synes relevant å gå dypere inn i krigens natur og det uforanderlige gjennom fenomenet vilje.

Clausewitz' læremester, Scharnhorst, hevdet at spesielt krigshistorie var viktig for å bygge bro mellom teori og praksis²³. Jeg vil derfor utvide den teoretiske forståelsen av vilje gjennom å studere historiske kilder fra 1832 og mellomkrigstiden og sammenligne dem med i dag.

Derfor vil jeg med utgangspunkt i Clausewitz' tekst «Om krigen» forsøke å beregne om den norske forsvarsviljen er sterkere i dag, en i 1940.

Oppgavens struktur

For å svare på problemstillingen i denne oppgaven, er det valgt en innretning på 5 kapitler.

I Kapittel 1 finner vi, foruten den innledende delen, problemstilling og forfatterens syn på problemstillingens relevans. I kapittel 1 finner vi også avgrensninger for å tilpasse oppgaven til dens omfang, og noen forutsetninger og definisjoner. Kapittel 1 inneholder en trusselvurdering lagt til grunn for oppgaven, som danner et slags bakteppe for den «fremtidige krigen» som forsvarsviljen skal brukes i. Avslutningsvis i kapittel 1 beskrives et bakgrunnsteppe for Clausewitz og et smalt utdrag av hans teoretiske fundament.

Kapittel 2 er viet til å definere vilje. Viljen analyseres etter at den er brutt ned i mindre, mer håndterlige deler og deretter definerer disse. Dette gjøres gjennom å kombinere to av Clausewitz' sentrale grunntanker beskrevet i «*Om krigen*».

I dette kapittelet nyttes Clausewitz' treenighet som et rammeverk. Her stykkes vilje opp i; politisk, militær og folkelig vilje. Dette er en sentral ide bak oppgaven. Å nytte Clausewitz' treenighet som han bruker som et tankemessig redskap for å beskrive krigen og applisere dette som et tankemessig redskap for å forstå forsvarsviljen. Politisk, militær og folkelig vilje defineres i dette kapittelet, før måleparameter for disse viljene defineres. Disse definisjonene og måleparametere legger grunnlaget for en analyse av den norske forsvarsviljen senere i oppgaven. Avslutningsvis beskrives de tre viljers gjensidige avhengighet av hverandre.

Kapittel 3 skal besvare de metoderelaterte aspekter ved oppgaven. Oppgavens metode begrunnes og kritiseres under overskriftene, utvalg av data, prediksjon, validitet og reliabilitet. Her beskrives de metodiske avveiningene for analysen mens de største svakheter ved oppgaven drøftes fra et metodeperspektiv.

²² Olsen 2020

²³ Høiback 2021a S 50

I kapittel 4 drøftes den norske viljen for å analysere utvikling eller bevegelse i den. Her skal oppgaven forsøke å beregne den norske viljen gjennom et startpunkt før krigen i 1940 innenfor rammen av politisk, militær og folkelig vilje. Dette gjøres ved å se på et utvalg av historiske eksempler fra mellomkrigstiden. Disse skal deretter holdes opp mot dagens politiske, militære og folkelige vilje i vår samtid, i lys av trusselvurderingen fra kapittel 1.

I kapittel 5 avsluttes oppsummeres og konkluderes oppgaven.

1.1 Forutsetninger, avgrensninger og definisjoner

Avgrensninger og forutsetninger

Oppgaven håndterer gjennomgående ord som er tillagt mening av forskjellige tenkere i forskjellige tider. Oppgaven er i sin helhet derfor tidvis relativt tekstnært forfatterens egne ord.

Den fysiske faktoren, eller kapasitet, i Clausewitzisk motstandsevne er i denne oppgaven kraftig tonet ned for å redusere oppgavens omfang. Den fysiske faktoren er utvilsomt en del av et hele, som påvirker viljen, og bør i så måte være med i tankene til den erfarne militære leser.

De psykologiske faktorene, her omtalt som vilje, er et stort og komplekst tema, med mange teoretiske retninger. Oppgaven avgrenses til å se på disse faktorene fra et norsk, defensivt, makroperspektiv, ofte omtalt som forsvarsvilje.

De psykologiske faktorene analyseres med utgangspunkt og hovedtyngde på Clausewitz' «Om krigen», men nytter også militære doktriner, og andre militære teoretikere fremfor mer sivilt rettet ledelsesforskning på enkelt individer eller grupper.

For å underbygge enkelte argument brukes den pågående Ukrainakonflikten som eksempler. Selv om kildene fra en pågående krig kan oppleves som usikker, oppleves det som såpass relevant at dette inkluderes der det er hensiktsmessig. Utvikling i Ukrainakonflikten etter 13.4 2022 er ikke hensyntatt for å kunne ferdigstille prosjektet innenfor normert tid.

For å avgrense oppgavens omfang har jeg valgt å sammenligne viljen i Norge i to perioder fremfor å sammenligne norsk vilje med en annen stats vilje.

Definisjoner

For å sikre at leseren legger det samme i ordene som forfatteren defineres noen sentrale begreper.

Det finnes mange definisjoner av krig. Harald Høiback omtaler krig som et «essentially contested concept», blant annet fordi det er følelser, interesser og oppfatninger knyttet til begrepet²⁴.

Definisjonene av krig kan grupperes i et folkerettslig, emosjonelt eller statsvitenskapelig perspektiv. Ordet krig har i mange tilfeller blitt byttet ut med det folkelige ordet væpnet konflikt. Samtidig kan krig eller væpnet konflikt være et fenomen, en aktivitet, eller en juridisk betegnelse. Det er verdt å

²⁴ Andersen og Ødegård 2016 S 61

merke seg at begrepene krig og konflikt brukes synonymt i denne oppgaven. Det folkerettslige begrepet væpnet konflikt benyttes hvis en slik presisjon i begrepsbruken er nødvendig, slik som det gjøres i Forsvarets fellesoperative doktrine²⁵.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i Clausewitz sin definisjon av krig. Da er krig en forlengelse av politikken med andre midler²⁶. Krig er i sin ytterste form en grunnleggende kamp mellom viljer. Han hevder at krig er et menneskelig fenomen der man bruker vold eller trussel om vold for å påtvinge motstanderen egen vilje. Clausewitz' bilde på krig er å se på krig som en tvekamp, sammensatt av utallige tvekamper for å tvinge motstanderen til å gjøre som vi vil²⁷. Utover dette står det sentralt for Clausewitz at krig er et sammenstøt mellom levende krefter som alltid må ha et politisk mål, det vil si: å gjøre fienden forsvarsløs gjennom å knekke fiendens motstandsevne²⁸.

Motstandsevne er hentet fra Clausewitz og definert som summen av en aktørs kapasitet og hans vilje²⁹. De mye brukte ordene forsvarsvilje og forsvarsevne ligner på Clausewitzisk vilje og kapasitet og blir benyttet i denne oppgaven som sidestilt med vilje og kapasitet. Utover dette er forsvarsvilje i denne oppgaven «samlebegrepet», der mange viljer kommer til uttrykk. Begrepet defineres nærmere i kapittel 2.

Kapasitet er et kvantitativt mål for en fysisk kapabilitet. Kapasitet beskriver mengde, eksempelvis antall luft-til-bakke missiler³⁰.

Med hybrid trussel menes handlinger utført av stater eller ikke-statlige aktører, med mål om å underminere eller skade et mål gjennom å påvirke deres beslutningstaking på lokalt, regionalt, statlig eller institusjonelt nivå³¹. Handlingene utnytter terskelen for krig og fred, intern og ekstern sikkerhet og nasjonal internasjonal sikkerhet. Handlingene er koordinerte og synkroniserte og rettes bevisst mot demokratiske stater og institusjoners sårbarheter.

Oppgaven skiller mellom «den eiendommelige treenigheten»³² som utgjøres av blind naturdrift, fornuft og tilfeldighetens og sannsynlighetenes spill og «Treenigheten» som utgjøres av Regjeringen, de væpnede styrker og folket. Begge disse utdypes senere i teksten. Oppgaven er tro mot den norske oversettelsen av «Om krigen». «Wondrous Trinity» brukt i flere engelske tekster er oversatt med den eiendommelige treenigheten.

²⁵ Forsvaret 2019a S 19

²⁶ Clausewitz 2020

²⁷ Clausewitz 2020 S 49

²⁸ Clausewitz 2020 S 75

²⁹ Clausewitz 2020 S53

³⁰ Forsvaret 2019a S 238

³¹ Oversatt fra engelsk av oppgavens forfatter. Hentet fra: COE) 2022

³² Clausewitz 2020 S 72

Trusselvurdering lagt til grunn

Ettersom denne oppgaven tar utgangspunkt i en situasjons analyse, skal situasjonen nå redegjøres for.³³

Denne oppgaven tar utgangspunkt i at Norge er en småstat på grensen til Russland, og at Russland er primær trussel. Norge har over tid sett et alvorlig trusselbilde som har utviklet seg raskt i ytterligere negativ retning. Den er en alvorlig forverring som har funnet sted ved Russlands invasjon av Ukraina, og det er et forhøyet spenningsnivået mellom Vesten og Russland.³⁴ Russlands angrep på Ukraina starter en ny epoke for norsk sikkerhet ³⁵. Trusselvurderingen som ligger til grunn, tar utgangspunkt i at russisk bruk av militærmakt mot Norge hovedsakelig besetter landterritorium i det tidligere Finnmark fylke. Tidligere forsvarsjef Sverre Diesen, nå FFI, hevder det er lite uenighet om den trusselvurderingen.³⁶

Trusselvurderingen tar utgangspunkt i at russiske aggresjon kan komme som en konvensjonell militær trussel eller en sammensatt eller hybrid trussel. Kampen om narrativet i en begrenset konflikt gjør det hensiktsmessig å skape forvirring og usikkerhet for å fremprovosere intern splittelse hos en potensiell fiende eller motstående allianse.³⁷

I russisk doktrine omtales den hybride konfliktformen som en operasjon der informasjonskampanjen er styrende og formen har til hensikt å realisere politisk gevinst uten å eskalere over terskelen for væpnet konflikt ³⁸. Norges potensielle motstander kan trolig benytte seg av en kombinasjon av militære og ikke-militære virkemidler for å svekke norsk vilje gjennom nevnte hybride tilnærming.

En måte å beskrive dette hybride konseptet på er å ta utgangspunkt i at krig er et kognitivt fenomen, hvor målet er å knekke motstanderens vilje. Hybridtilnærming spiller på denne måten rett inn Clausewitz` grunntanke om at krig er en kamp mellom viljer.

³³ Creswell og Creswell 2018 S 5

³⁴ Meld St. 10 (2021-2022) S5

³⁵ Meld St. 10 (2021-2022) S13

³⁶ Diesen 2022

³⁷ Konsept for utvikling av hæren : Morgendagens hær 2021 S6

³⁸ Clark September 2020 s15

Clausewitz' liv og hans teorier

«vil du tenke en ny tanke så les en gammel bok»³⁹.

Harald Høiback

For å forstå denne oppgaven, og hvorfor Clausewitz er valgt som teoretisk fundament for oppgaven kommer et kort bakgrunnstykke for Clausewitz og et smalt utdrag av hans teorier. Dette legger premisser for resten av oppgaven.

Carl Philipp Gottfried von Clausewitz ble trolig født 1. juli 1780⁴⁰. Han fikk tidlig erfaring med militærmakten, både som sønn av en soldat, men også som soldat selv allerede som 12-åring. Han opplevde kamp i en alder av 13 år. Han fikk på denne måten tidlig praktisk erfaring med krig, men primært i den tapende part mot Napoleon.

Clausewitz opplever blant annet det store nederlaget der Preussen tapte slaget ved Jena i 1806. Her ser han viktigheten av oppglødde, motiverte styrker med kampvilje under dristig ledelse⁴¹. Han ser også hvilken plass politikken har i krigføringen. Han bemerker at «krig, politikk og samfunnsforhold ikke kan ses isolert fra hverandre⁴².» Dette momentet står sentralt i resten av oppgaven.

I tillegg til praktisk erfaring med store slag, var Clausewitz delaktig som rådgiver og stabsoffiser på flere fronter. I protest mot Preussens underkastelse under Napoleon sa han fra seg sin stilling i den prøyssiske hæren i mars 1812 og gikk over til den russiske arme⁴³. Først i april 1814 returnerte han og gjenopptok sin plass i sin gamle hær.

Clausewitz fikk erfaring med krigens friksjon fra flere sider av flere slag. Han bekledd hovedsakelig, stillinger som høytstående rådgiver, som trolig ga ham flere perspektiver spesielt i skjæringspunktet mellom staten, militærvesenet og folket, og så flere sider ved krigen som fenomen. Hans erfaringer fra krig og at han levde i samme tid som Kant, Napoleon, Hegel for å nevne noen, gir teoriene hans en betydelig bredde og hans liv gir teoriene praktisk forankring.

Clausewitzisk teoretiske fundament

Oppgaven tar på flere måter utgangspunkt i «Om krigen». Det synes derfor naturlig å beskrive kort et Clausewitzisk syn på krigen teoretisk. For å ikke redegjøre for et 1000 siders verk over noen avsnitt, og med det desimere hans verk, tar oppgaven utgangspunkt i det vi allerede har slått fast. «Krig, politikk og samfunnsforhold ikke kan ses isolert fra hverandre,⁴⁴ og krigens natur er uforanderlig.⁴⁵

³⁹ Høiback 2021b

⁴⁰ Høiback 2021a S 11

⁴¹ Høiback 2021a S 61

⁴² Høiback 2021a S 62

⁴³ Høiback 2021a S 92

⁴⁴ Høiback 2021a S 62

⁴⁵ Forsvaret 2019a S 19

Selv om krigens natur er uforanderlig, har det vist seg å være svært vanskelig å lage en teori om krig. Dette kan være fordi fenomenet krig har en voldsom kompleksitet⁴⁶. Selv om den neste delen av oppgaven skal beskrive et teoretisk grunnsyn for krig, er det verdt å merke seg at Clausewitz hevder det foreligger en uløselig konflikt mellom teori og praksis av krig.⁴⁷ Det teoretiske må leses med skjønn for å forstå hva krig er og hvilke krefter som virker på den, uten at dette nødvendigvis beskriver krig i praksis.

Clausewitz beskriver krig som en fortsettelse av politikken med andre midler hvor målet med krig er å gjøre fienden forsvarsløs⁴⁸. Krig er for ham ikke noe selvstendig, men et politisk instrument⁴⁹. Clausewitz forutsetter at hvis den ene part i en krig skal underkaste seg den andres vilje, må den settes i en situasjon som er mer ufordelaktig enn det offer som forlanges av han⁵⁰. Frem til en part er gjort forsvarsløs må den andre part forutsette at den ene vil nedkjempe ham. Her oppstår det en vekselvirkning mellom partene.

Delvis som en følge av denne overnevnte vekselvirkningen kan det hevdes at krig avler maksimal bruk av vold⁵¹. Dette fordi partene i en krig tilpasser seg motstanderens kapasitet og vilje. Dette fører til en gjensidig opptrapping som i teorien presser partene til det ekstreme hvor viljen kompenserer motstanderens kapasitet. På denne måten er vilje relativ til motstående vilje. Krig har i dette teoretiske perspektivet ingen grense for voldsutladning. I praksis finnes det derimot tre faktorer som sterkt begrenser maksimal bruk av vold. Disse tre faktorene beskriver Clausewitz ved at krig er svært besværlig og at krigståken hemmer forståelsen av situasjonen. Den siste faktor som begrenser maksimal bruk av vold er at den defensive stridsformen har et fortrinn. Derfor oppnås sjelden maksimal voldsutladning.

Krigen er, slik Clausewitz beskriver den, et produkt av en forstandig politisk vilje, men samtidig av lidenskap og tilfældigheter. Handlinger i krig er en konsekvens av politiske valg, men samtidig påvirket av den råskap mennesket kan oppleve i krig. Ettersom krig er et menneskelig fenomen, må også menneskelige faktorer som frykt, mot, dristighet og dyktighet påvirke krigføringen og krigenes utfall.

Krigens atmosfære defineres av Clausewitz som fare, fysisk utmattelse, etterretninger og friksjon. Friksjonsbegrepet er stadig tilbakevendende i Clausewitz` tekst, og det videre arbeidet skal derfor se nærmere på friksjon som et sentralt begrep i Clausewitz` teoretiske fundament.

⁴⁶ Clausewitz 2020 S 145

⁴⁷ Clausewitz 2020 S 145

⁴⁸ Clausewitz 2020 S 52

⁴⁹ Clausewitz 2020 S 71

⁵⁰ Clausewitz 2020S 52

⁵¹ Clausewitz 2020 S 53

Definering av friksjon

«Om krigen» beskriver at uten en presis forståelse av begrepet friksjon, vil vi ikke kunne forstå hva krig er.⁵² Av den grunn skal begrepet friksjon følgelig defineres.

Friksjon er et begrep opprinnelig fra naturvitenskapen. Det betegner «en kraft som virker mellom to flater og hindrer dem i å bevege seg fritt i forhold til hverandre. Dersom et legeme beveger seg langs en rett linje, virker friksjonen i motsatt retning av bevegelsen»⁵³.

FFOD beskriver friksjon som elementer slik som fare, fysiske anstrengelser, men kanskje mest av alt en konstant usikkerhet. Disse elementene påvirker hverandre og kan påføre en betydelig grad av stress og redusere handling fordi friksjon virker i «motsatt retning av bevegelsen».

En måte å se det på er at fare og usikkerhet påvirker primært kognitivt, og fysisk anstrengelse påvirker primært i det fysiske. Dog er det slik at en fysisk redusert leder, i form av for eksempel søvnmangel, kan ha redusert kognitiv evne og med det redusert handlekraft. Faktorene, er også her, gjensidig avhengighet.

Clausewitz hevder friksjon er sammenfatningen av alt det som skiller krigens virkelighet fra teorien, og som hemmer og sinker planlegging og gjennomføring. Disse elementene omtaler Clausewitz samlet som *friksjon*⁵⁴. «Clausewitzisk friksjon», heretter kjent som friksjon, kjennetegnes av konstant usikkerhet, fysiske anstrengelser, og fare⁵⁵, men defineres som en sammenfatning **av det som skiller krigens virkelighet fra teorien.**

Et annet uttrykk beslektet med friksjon, som har en fysisk og ikke-fysisk del er krigståke. Krigståke som uttrykk kommer trolig opprinnelig fra den fysiske tåken avgitt av kruttvåpen på slagfeltet⁵⁶. Krigståke omtales også som den kognitive effekten tåke har, nemlig at noe skjer i tåken som noen ikke vet. Usikkerheten ved krigståke blir da en del av friksjonen.

FFOD beskriver tre grunnleggende former for friksjon. Den som finnes eller oppstår i egen organisasjon, den som oppstår i møtet med en motstander, og den som skapes fra omgivelsene, for eksempel som følge av værforhold⁵⁷. Hver av disse formene for friksjon motvirker evnen og viljen til å handle.

Evne til å produsere nok friksjon for en motstander kan på denne måten dempe hans vilje. En slutning kan da være at frykt, fare og fysisk anstrengelse kan redusere motstående vilje. Krigståke kan forsterke opplevelse av fare og frykt. Disse kognitive aspektene av fare, eller opplevd fare grunnet

⁵² Clausewitz 2020 S 117

⁵³ Ormestad 2020

⁵⁴ Clausewitz 2020 S 125

⁵⁵ Forsvaret 2019a S 19

⁵⁶ Høiback 2021a S 106

⁵⁷ Forsvaret 2007s75

krigståke er en del av friksjonen. Egne styrker må forsøke å redusere friksjon, men kanskje enda viktigere, lære seg å leve med friksjon ⁵⁸.

Clausewitz skriver at vilje kan overvinne friksjon⁵⁹. Det faller seg derfor naturlig å se nærmere på vilje.

⁵⁸ Høiback 2021a S 38

⁵⁹ Clausewitz 2020 S 126

2 Hva er vilje?

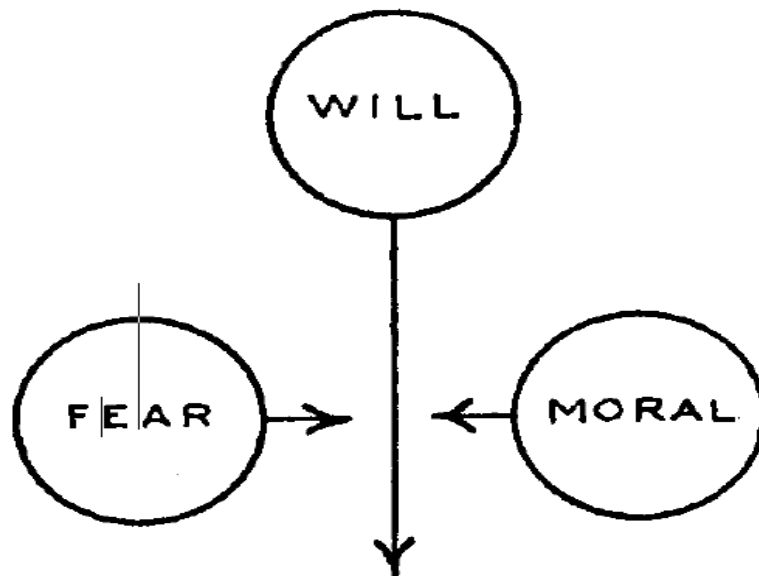
«Enhver teori blir uendelig mye mer komplisert i det øyeblikk den kommer inn på psykologiens enemerke»⁶⁰.

Clausewitz

Vi har allerede slått fast at Clausewitz definerer vilje som å utgjøre en av to faktorer i motstandsevne. Den representerer ikke det fysiske, men det kognitive aspektet ved krigføring. Clausewitz hevder at vilje er et relativt begrep som bare kan anslås ut fra styrken på motivet som genererer den⁶¹. Med relativt forstås her at vilje er relativt til motstående vilje, men også hva som generer egen vilje.

Ordet vilje er tillagt mening gjennom flere århundrer, og den er forsøkt definert og forstått på ulike måter. Vilje som begrep brukes innenfor flere fagdisipliner der psykologien kanskje er mest fremtredende. Eldre psykologi erstattet etter hvert ordet vilje med begreper som drift, motivasjon, egostyrke og beslutningstaking⁶². I populær språkbruk nyttes vilje ofte om en evne til å ta personlige beslutninger og å stå fast ved dem tross motgang⁶³.

En ikke så ulik definisjon av viljen er av J.F.C Fuller. Fuller hevder at vilje er driveren som omsetter fantasi og fornuft til årsak og virkning⁶⁴. Han går videre i å beskrive vilje som en drivkraft som kjemper mot frykten og styrkes av moralen.

Figur 1 hentet fra (Fuller, 1926)s96. Vilje som en drivkraft som kjemper mot frykten og styrkes av moralen.

⁶⁰ Clausewitz 2020S 148

⁶¹ Clausewitz 2020 S 53

⁶² Teigen 2020

⁶³ Teigen 2020

⁶⁴ Fuller 1926 S 96

Både i populært språk og hos Fuller er vilje en driver for handling tross motgang. Før vi går videre slår vi altså fast at **vilje er en driver for handling når noe kjemper imot den**. Vi tar med at vilje kan anslås ut fra styrken på motivet som genererer den, og at den er relativ til motstående vilje.

Med vilje som den drivende kraft for handling, kan vi rette oppgaven mot oppstykkningen av vilje for å se nærmere på dens bestanddeler i forsvarsviljeperspektivet.

Hva er forsvarsvilje?

Som Clausewitz skriver i innledningen av «Om krigen» skal vi behandle de enkelte bestanddeler, men alltid i sammenheng med helheten⁶⁵. Forsvarsviljen skal derfor stykkes opp etter først å ha tatt inn over oss helheten om at forsvarsvilje er knyttet til fenomenet krig.

«Om krigen» forkynner at krig er en forlengelse av politikken med andre midler, og at krig aldri kan skilles fra politikken⁶⁶. Sagt på en annen måte er krig et instrument for politikk, hvor forsvarsmakten og alt annet er en del av middelet. Clausewitz hevder videre at viljen kan beregnes ut fra styrken på motivet som genererer den. Motivet for krigen ligger i første rekke i politikken siden krigen er et virkemiddel for politikken. Det kan derfor ses som naturlig å skille de som beslutter å bruke middelet fra de som er middelet. Politikken og forsvarsmakten utgjør altså to deler av forsvarsviljen.

Clausewitz kaller krigen noe mer enn en ekte kameleon nettopp fordi følelser, i en slags blind naturdrift, og interessers rene fornuft blandes med tilfeldighetens og sannsynlighetens spill⁶⁷. Her finner vi «den eiendommelige treenigheten»⁶⁸. Krig balanserer eller flyter mellom **blind naturdrift, fornuft, tilfeldighetens og sannsynlighetens spill** i den eiendommelige treenigheten.

Clausewitz beskriver at krigen formes av disse tre grunnleggende krefter. Den kognitive delen av disse krefter er den eiendommelige treenighet. I teorien kan den eiendommelige treenighet manifesteres i redskapene fra treenigheten. Treenigheten består av regjeringen, feltherren og hans arme (de militære styrker og dets ledelse), og folket⁶⁹. Den eiendommelige treenighet, utgjøres av krefter eller faktorer som virker mot og med hverandre og har en slags legemliggjøring i **Regjeringen, de væpnede styrker og folket**. Clausewitz forfekter at samvirke mellom treenigheten kan forklare den formen krigen antar i virkeligheten. En teori som unnlater å ta hensyn til dem, eller setter dem i et vilkårlig forhold til hverandre, vil straks kollidere så kraftig med virkeligheten, at den bare av den grunn måtte betraktes som mislykket⁷⁰. Vilje deles derfor, i denne oppgaven, opp i treenigheten.

⁶⁵ Clausewitz 2020 S 49

⁶⁶ Clausewitz 2020 S 930

⁶⁷ Clausewitz 2020 S 72

⁶⁸ Herberg-Rothe 2007 S 96

⁶⁹ Clausewitz 2020 S 72

⁷⁰ Clausewitz 2020 S 73

Regjeringens politiske vilje, de væpnede styrkes kampvilje og folkets vilje. Forsvarsvilje er da summen av politisk, militær og folkelig vilje.

På denne måten nytter oppgaven to sentrale tanker fra Clausewitz, tanken om vilje som en del av motstandskraft og treenighet som en legemliggjøring av den eiendommelige treenighet som rammeverk for å beregne viljen.

Det er verdt å bemerke at Clausewitz selv ikke gjorde dette grepet med å dele opp viljen, men at oppgaven er inspirert av disse tanker fra Clausewitz til å dele opp viljen i treenigheten.

Vi skal altså behandle de enkelte bestanddeler av forsvarevilje.

Ettersom forsvarevilje og vilje kan hevdes å være et slitt, men mest av alt udefinerte begrep, skal oppgaven gå videre med å definere disse tre som til sammen utgjør viljen i motstandsevne. Oppgaven skal argumentere at forsvareviljen er uløselig knyttet til politisk, militær og folkelig vilje. Frem til det nøyter vi oss med å definere forsvarevilje som summen av dens bestanddeler, altså politisk vilje, kampvilje og folkevilje. Blant disse har politisk vilje et primat. For å beregne disse skal de nå defineres med utgangspunkt i Clausewitz' filosofiske analyse i «Om Krigen».

2.1 Definerings av politisk vilje

Hvem bedriver politikk på vegne av staten ved krig?

«Only governments may make war.»⁷¹

O'Donovan

Clausewitz har blitt kritisert for ikke å fortelle oss hva som ligger i begrepet politikk⁷². Han er dog kategorisk på at krig er et politisk virkemiddel. For å definere politisk vilje starter vi derfor på toppen, med staten og politikken.

I henhold til Max Webers klassiske definisjon kjennetegnes en stat av at makthaverne har et legitimt monopol på bruk av fysiske maktmidler⁷³. Legitimt monopol på bruk av fysiske maktmidler gjelder blant annet evnen til kollektivt å forsvare innbyggerne av staten. De som legitimt kan beslutte å bruke fysiske maktmidler utgjør dermed politikerne.

I perspektivet forsvar av staten og krig ved fysiske maktmidler eksternt er Grunnloven sentral for norsk bruk av fysiske maktmidler. Grunnloven § 26 sier at: «Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.»

⁷¹ O'Donovan 2003 S21

⁷² Høiback 2021a S 156

⁷³ Weber, Fivelsdal og Østerberg 2000

«Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.⁷⁴»

Politikk på vegne av staten med krig som virkemiddel bedrives altså av konge, regjering og storting.

Hvordan kommer politisk vilje til uttrykk?

Vi har allerede slått fast at vilje er en drivkraft for handling, så politisk vilje kommer til uttrykk gjennom politisk handling.

Clausewitz hevder at, i ytterste konsekvens, handler den politiske vilje om å fortsette kampen og å ikke beslutte å undertegne en fredsavtale⁷⁵. Dette opprettholder motivet for krigen. Han hevder at den politiske hensikten med en krig kan forandre seg mye i løpet av krigens gang fordi den delvis blir bestemt av striden og de sannsynlige resultatene av den⁷⁶. Selv om disse uttalelsene beskriver en krig fra et politisk perspektiv, er det ikke en definisjon på politisk vilje.

En mulig definisjon av politisk vilje kommer fra Oberst Bruøygaard. Han hevder at politisk vilje betegnes av å akseptere risiko for tap av liv, og frafall av staten og dens innbyggers frihet, til fordel for å beskytte og bevare det fellesskapet og de verdier man slåss for⁷⁷. Dette kunne vært en god definisjon på politisk vilje, men tar kanskje ikke innover seg viktigheten av den politiske viljen frem til nasjonen er i kamp.

«Mulige kamphandlinger må betraktes som virkelige på grunn av sine konsekvenser»⁷⁸.

Clausewitz

Ser vi på avskrekking, som kan sies å være en sentral del av Norges strategi for forsvar, blir bildet mer nyansert.

Avskrekking har som formål å overbevise en motstander om at omkostningene ved aggresjon vil overstige en mulig gevinst⁷⁹. Avskrekking er knyttet til å vise at politikken er villig til å gå så langt det kreves, også ved å bruke makt. Avskrekking er på denne måten mulige kamphandlinger som ikke realiseres.

Avskrekking er avhengig av oppfattelsen av denne politiske viljen til å bruke de kapasiteter som står til rådighet⁸⁰ før, eller uten at kapasiteten kommer i kamp. Clausewitz hevder at konsekvensen av en

⁷⁴ Galtung 2018

⁷⁵ Clausewitz 2020 S 76

⁷⁶ Clausewitz 2020 S 71

⁷⁷ Bruøygaard 2020

⁷⁸ Clausewitz 2020 S 221

⁷⁹ Forsvaret 2007 S 65

⁸⁰ Bowers 2018 S 2

slik mulig kamphandling, som ikke kommer til kamp, er like virkelig som et politisk virkemiddel som en faktisk kamphandling. Altså er avskrekking knyttet til fiendens opplevde, mulig gevinst og fiendens tro på vår politiske vilje. Vi beskriver her det relative viljebegrepet, hvor utgruppering av militære landstyrker er et eksempel på en politisk beslutning som symboliserer vilje til å bruke de kapasiteter som står til rådighet i fredstid⁸¹. Dette gjøres for å unngå frafall av statens frihet og dens innbyggers frihet, men er bare indirekte knyttet til å akseptere risiko for tap av liv. Den er også knyttet til premisset om å risikere å overstige en mulig gevinst for fienden.

Middelet som brukes, eksempelvis norske landstyrker, eller inngåelse av en allianse, kan medføre tap av liv, farer og frafall av frihet, men ikke nødvendigvis. Derfor bør Bruøygard's definisjon utvides.

Politisk vilje er derfor i denne oppgaven **Konge, regjering og Stortingets drivkraft for de samlede handlinger som foretas for å unngå frafall av statens legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv***.

Måter å måle politisk vilje

Clausewitz beskriver ikke måter å måle regjeringens politiske vilje. Politisk handling kan dog i hovedsak måles i prosessen frem til og inkludert offentlige vedtak, altså en beslutning. Vedtak er lettere målbart, men måleparametere utvides til også å inneholde offentlige uttalelser som en del av denne prosessen. Dette gjøres da uttalelser kan farge fiendens opplevelse av vår vilje eller farge folket og de væpnede styrker uten at en beslutning er tatt.

Ser vi til Ukraina hevder forsker Jakub Godzimirski ved Norsk utenrikspolitisk institutt (Nupi), i et intervju med Dagsavisen, at president Zelenskyj har blitt en frontfigur for kampviljen i Ukraina⁸². Dette har Zelenskyj gjort ikke bare gjennom vedtak, men gjennom f.eks uttalelser i media. Politisk handling måles derfor **gjennom beslutninger og uttalelser**. Bevilgninger før krigen kan ses på som en viktig politisk beslutning og ses på spesielt.

En modererende faktor for beslutninger og uttalelser før krigen er dog som Clausewitz hevder at «i siviliserte nasjoner lar mennesker seg bare oppildne til krig når det er nødvendig»⁸³. Dette kommer vi nærmere tilbake til.

⁸¹ Hæren 2021 S 6

⁸² Zander 2022

⁸³ Clausewitz 2020 S 94

Delkonklusjon Politisk vilje

Politisk vilje er Konge, regjering og Stortingets drivkraft for de samlede handlinger som foretas for å unngå frafall av staten legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv. Den måles gjennom beslutninger og uttalelser.

2.2 Definerings av kampvilje

Vi har allerede slått fast at vilje er en drivkraft for handling og at den er relativ til motstående vilje. Kampvilje er derfor relativ til motstanderens kampvilje. Clausewitz hevder at all militær aktivitet må forholde seg til trefningen. Formålet med å verve, kle opp, og trene en soldat er rett og slett at han skal kunne slåss på rett sted til rett tid⁸⁴. Kampvilje kommer derfor primært til syne som handling, i stridens stund, i de militære styrker.

Clausewitz definerer ikke kampvilje eksplisitt, men berører flere tema knyttet til kampmoral, yrkesstolthet og de militære styrkers vilje som han hevder øker den, i stridens stund. For analysens skyld omtales disse temaer felles som kampvilje. Noen av disse temaene skal vi se nærmere på for å finne hvordan vi kan måle kampvilje.

For å definere kampvilje kan vi igjen se til Oberst Bruøygard. Hans definisjon av kampvilje fra 2020, er at «kampvilje er et produkt av motivasjon (vilje) som driver militært personell i strid⁸⁵.» Oppgaven har tidligere definert at militærmakten er et middel for den politiske vilje og at den i så måte må være i tråd med den. Denne dimensjonen er trolig implisitt i Bruøygards definisjon, men står så sentralt i «Om krigen» at den ikke kan utelates.

Definisjonen blir da **Kampvilje er de væpnede styrkers drivkraft for handlinger i strid, i tråd med politisk vilje.**

Måter å måle kampvilje

Clausewitz trekker frem noen hovedtema på flere steder i sitt verk som relateres til kampvilje. Noen av disse skal vi nå se nærmere på for å finne måleparametere for de væpnede styrkes vilje til å handle i strid. Dette gjøres vel vitende om at kampvilje kommer til syne i stridens stund, og sann kampvilje dermed er vanskelig å måle i fredstid. Om dette emnet skriver Machiavelli på 1500-tallet «alle lover sin støtte og alle ville dø for fyrsten når døden er langt borte»⁸⁶.

Vender vi oss tilbake til alle Clausewitz` psykologiske faktorer som vi har i samlebetegnelsen kampvilje, skal vi forsøke å splitte opp denne kampviljen i mindre og mer håndterlige deler. For ikke å

⁸⁴ Clausewitz 2020 S 84

* Med å akseptere risiko for tap av liv menes her norske borgere og utenlandske borgeres liv.

⁸⁵ Bruøygard 2020

⁸⁶ Machiavelli, Bingen og Qviller 1999S74

sitte igjen med for mange elementer å analysere skal enkelte faktorer slås sammen til større poster, som er en frihet Clausewitz ikke tok seg i sitt verk.

Clausewitz hevder kampmoral styrkes av **militære erfaringer** gjennom å dempe usikkerheten og frykten fra de mange farer og sanseintrykk man opplever i krig⁸⁷. Seier rike kriger eller at avdelingen har blitt presset til sitt ytterste slik at soldaten lærer sine krefter å kjenne⁸⁸ er en del av militære erfaringer. Erfaring erverves i kamp, men også i realistisk øving og trening så lenge den omfatter friksjon, hevder Clausewitz⁸⁹. Han skriver at realistisk øving og trening har langt større verdi enn de uerfarne tror. **Militær erfaring blir dermed en måleparameter.**

Clausewitz hevder videre at mot er viktig for kampvilje.

«Krig er preget av fare. Derfor er mot soldatenes viktigste egenskap»⁹⁰.

Clausewitz

Mot beskrives mer komplekst enn militær erfaring. Først av alt finnes det i henhold til Clausewitz **to typer mot**. Mot til å møte personlige farer, og mot til å ta ansvar⁹¹.

Mot til å ta ansvar springer ut av intellektet og handler om å se en utvei fra en vanskelig situasjon og å tørre å forfølge den utveien. Dette motet kan knyttes til lederens fantasi eller kreativitet som Clausewitz også kaller **dristighet**⁹². Her ville det vært interessant å måle offiserens intellekt som et måleparameter, men som Clausewitz hevder er offiserens intellekt avhengig av samfunnets generelle intellektuelle utviklingsnivå. Krigersk mentalitet i en befolkning påvirkes også av det generelle intellektuelle utdanningsnivå hevder Clausewitz⁹³. Utdanningsnivå på militære og sivile skoler spiller trolig her også inn. Utdanning kan defineres som fellesbetegnelse for all læring av kunnskaper og ferdigheter. Derfor legges dristighet i «samleposten» militær erfaring. Dette gjøres fordi Clausewitz hevder dristighet kan gro under dristig lederskap i en seierrik krig eller kan være en naturlig konsekvens av befolkningen den er rekruttert fra⁹⁴.

Mot til å møte personlige farer beskrives å være medfødt eller trent. Enkeltpersoner har mot, mens samlet i en enhet kan mot refereres til som kampmoral. «Om krigen» beskriver, på en svært pittoresk måte, at kampmoral bare gror i en situasjon av stadig aktivitet, anstrengelse og tidlige seiere⁹⁵. Den kan vedvare i fred, men bare oppstå i krig. Altså kan man hevde at personlig mot er

⁸⁷ Clausewitz 2020 S 116

⁸⁸ Clausewitz 2020 S 236

⁸⁹ Clausewitz 2020 S 130

⁹⁰ Clausewitz 2020 S 95

⁹¹ Clausewitz 2020 S 95 og Forsvaret 2019a S 183

⁹² Clausewitz 2020 S 239

⁹³ Clausewitz 2020 S 94

⁹⁴ Clausewitz 2020 S 243

⁹⁵ Clausewitz 2020 S 237

direkte knyttet til militær erfaring da stadig aktivitet og anstrengelse kan oppnås ved øving og trening. Tidligere seiere kommer av å utsette avdelingen for friksjon og helst i kampsituasjoner og komme seirende fra det. Vi kan derfor driste oss til å si at mot og dristighet kommer av **militær erfaring** så lenge det ikke er medfødt eller iboende i samfunnet det rekrutteres fra.

«Begeistring for saken gir liv til hærens kampmoral, men den er ikke uerstattelig»⁹⁶

Clausewitz

Tillit, lojalitet og lydighet i militære avdelinger oppleves å være viktig for kampmoral og kampviljen. Dette finnes det rikelig med empirisk grunnlag for⁹⁷. Clausewitz tar opp kampviljen flere ganger, blant annet i kapitlet om de grunnleggende psykologiske elementer og de tre neste kapitler i bok 3. Her trekker han frem soldatenes patriotiske innstilling som utgjøres av blant annet tillit, lydighet og begeistring. Clausewitz poengterer at soldatenes vilje til å slåss også blir påvirket av operasjonens politiske og etiske rammer⁹⁸. Tillit og lojalitet mellom militærmakten og politisk nivå kan hevdes å bygges før, under og etter krigen. Det er samtidig mulig å argumentere at en setter mindre spørsmålstegn ved en leder en har tillit til og på denne måten oppleves mer lydig til ham.

Operasjonens politiske og etiske rammer er naturligvis mer direkte knyttet til operasjonen, og tillit til politisk nivå. Her er det igjen naturlig å poengtere at kampvilje er naturlig knyttet til befolkningen den er rekruttert fra. For å ikke gå oss vill i viktigheten av tillit mellom alle ledd fra enkeltmann til øverste politisk nivå i samfunnet, stopper vi ved Colonel B.P McCoy ord om at ingen leder må fremme forestillingen om at nivået over har betydelige feil, fordi vi er alle nivået over noen⁹⁹.

Tillit, lojalitet, lydighet samt operasjonens politiske og etiske rammer samles i denne oppgaven i det Clausewitz vidt beskriver som for **begeistring for saken**¹⁰⁰. Her bør det bemerkes at lydighet, lojalitet og tillit ikke favner inn under begrepet begeistring for saken i «Om Krigen», men at dette er en tilpasning til denne oppgaven.

Delkonklusjon kampvilje

Kampvilje er de væpnede styrkers driver for handlinger i strid, i tråd med politisk vilje.

Kampvilje styrkes av, og kan derfor relativt sett måles på militær erfaring og begeistring for saken.

⁹⁶ Clausewitz 2020 S 233

⁹⁷ Høiback 2014 S 270.

⁹⁸ Høiback 2014 S 270

⁹⁹ McCoy 2007

¹⁰⁰ Clausewitz 2020 S 233

2.3 Definerings av folkevilje

Clausewitz er kritisert for å være opptatt av folkevilje, men enkelte hevder han ikke gir noen god beskrivelse av hvordan folkeviljen skulle komme til uttrykk¹⁰¹. For å definere folkevilje skal vi derfor først definere «folket», og deretter dets uttrykk, for så å definere folkeviljen.

Folket kan fra et politisk perspektiv forstås til å være stortinget da folket er representert der i et parlamentarisk styresett. Ettersom Clausewitz beskriver folket i våpen, landstormen og bevæpnede folkegrupper¹⁰² som trolig ikke er et bevæpnet storting, bør folket i denne oppgaven forstås som alle innbyggerne i staten. Folket inkluderer de norske militære styrker som ikke er helprofesjonelle, slik som for eksempel dagens Heimevern, eller andre semitrente grupper som ikke er en del av de stående militære styrker. Den militære avdelingen som i Norge i dag kalles Heimevernet, har dype røtter til Milorg og den folkelige motstandskamp for å gjenopprette Norge¹⁰³. Dette kaller Clausewitz landvern¹⁰⁴. Han hevder at landvernet, avhengig av organisering, nesten må betraktes som en del av den stående hæren.

Clausewitz beskriver folket flere steder i «Om krigen». Folket kan bidra med generell hjelpelighet til de militære styrker, etterretning, som er en slags sterk passiv aktivitet, eller den kan bidra aktivt som en del av folkekrigen i landvernet, landstormen eller folkemilitsen¹⁰⁵.

Clausewitz diskuterer bruken av folket og den enorme kraften i det, men benevner det som et stridsmiddel. Patriotisme, patriotisk ånd eller det Clausewitz kaller lidenskapen må brenne under krigen, men må være til stede i folket allerede før krigen¹⁰⁶. «Den eiendommelige treenigheten» henviser folkets lidenskap til rå vold, fiendskap og hat som normale følelser å finne i folket. Denne lidenskapen er en erkjennelse av at det er fiendtlige følelser og hat som kan brukes, forutsatt at den er til stede i krigen. Lidenskapen brukt som et stridsmiddel for å oppnå en politisk hensikt er med det kjernen i folkevilje. Med vilje som en drivkraft for handling, og handlingen er knyttet til folkets lidenskap kan man definere folkevilje til å være:

Folkevilje er statens innbyggers drivkraft til å handle med lidenskap, i tråd med politisk vilje.

Måter å måle folkets vilje

Ettersom folket omfatter svært mange og har stor utbredelse må vi skille folket i to grupper.

Den første er den aktive delen av folket, altså den som er knyttet til folkekrigen gjennom aktiv motstand, men utenfor de militære styrker. Den aktive delen av folket omtales som folkemilits eller landstorm og landvern under en krig, men frem til det er de hovedsakelig passiv.

¹⁰¹ Høiback 2021a S157

¹⁰² Clausewitz 2020 S 721

¹⁰³ Skogrand 2004 S 373

¹⁰⁴ Clausewitz 2020 S 537

¹⁰⁵ Clausewitz 2020 S 538

¹⁰⁶ Clausewitz 2020 S 72

Den andre gruppen er den patriotiske men passive, som utfører det den blir bedt om av fienden, men under tvang, noe som koster fienden mye krefter og store anstrengelser ¹⁰⁷.

Når det kommer til hvordan den passive folkeviljen skulle komme til uttrykk skiver han om folket:

«Selv om innflytelsen fra en enkelt innbygger på krigsskueplassen i de fleste tilfeller ikke er mer merkbar enn en vanndråpes innflytelse på elva, er den samlede innflytelsen som landets innbyggere har på krigen, alt annet enn umerkelig, også når det ikke er snakk om en folkeoppstand» ¹⁰⁸.

Sitatet over skulle tilsi at Clausewitz definere folkevilje som viktig, også når den ikke er en aktiv del av krigen.

For å ta for oss den aktive delen. Clausewitz hevder at det er fem forutsetninger som må ligge til grunn for folkekrigen og med det at folkets lidenskap og folkeviljen skal kunne oppstå. Clausewitz beskriver disse forutsetning som ¹⁰⁹:

- Krigen kjempes i landets indre.
- At krigen ikke blir avgjort i et enkelt slag.
- Krigsteateret opptar et betydelig territorium.
- Nasjonenes karakter er egnet for en slik type krig.
- Landet er ulendt og utilgjengelig

Utover dette må det altså være lidenskap i folket. Clausewitz hevder at hvis det ikke eksisterer blind lidenskap i folket som kriger på forhånd, vil kampene i seg selv bringe frem fiendtlige følelser, som hat og gjengjeldelse ¹¹⁰. Dette gjør at det springer frem sterke følelser som resultat av krigen i seg selv. Det er viktig å merke seg at selv om Clausewitz beskriver to forskjellige roller som folket kan ha er de et stridsmiddel, og et folk.

«Folket vil føle medlidenhet og motvilje når det ser hvilken skjebne de ofrede provinser lider» ¹¹¹.

Clausewitz

Clausewitz beskriver flere steder folkeviljen med et språklig bilde som glødende kull. Hvis vi forutsetter Clausewitz` bilde på folkevilje som glødende kull, kan man da sette folkevilje inn i brantrekanten. Folkeviljen forutsetter brennbart materiale som da er folket, oksygen som da er

¹⁰⁷ Clausewitz 2020S 539

¹⁰⁸ Clausewitz 2020 S 538

¹⁰⁹ Clausewitz 2020 S 721

¹¹⁰ Solås 2012 S 11

¹¹¹ Clausewitz 2020 S 707

følelsen som allerede må være til stede, og gnisten i kraft av en fiendtlig provokasjon som folket opplever, eller opplever at skjer i de ofrede provinser, men ilden oppstår ikke uten gnisten fra fienden.

«I siviliserte nasjoner lar mennesker seg bare oppildne til krig når det er nødvendig»¹¹².

Clausewitz

Den passive og aktive delen av folket er vanskelig å måle da det kan hevdes at det ikke har vært nødvendig å oppildne folket siden 2. Verdenskrig, og at enkeltindividet *innflytelsen er som vannråpes innflytelse på elva*. Det kan allikevel argumenteres for at denne lidenskapelige kraften alltid tilkommer folket, og derfor er en del av folkeviljen i krig.

Om folkevilje kan Clausewitz tolkes til at gløden i folket eksisterer så lenge den politiske vilje består. Altså finnes folkevilje, både aktivt og passivt så lenge det ikke blir signert en politisk overgivelse¹¹³. Dette fordi materiale som da er folket, oksygen som da er følelsen, allerede er til stede og medlidenhet og motvilje oppstår med de ofrede provinser i eller utenfor landets grenser. Selv om hele landet er okkupert kan kampene bli gjenopptatt internt hvis fredsavtalen ikke er signert. Dette kan selvsagt også skje etter en fredsavtale, men tegner regjeringen en fredsavtale, kveles gnister som kan ha fortsatt å gløde i folket, hevder Clausewitz¹¹⁴. Årsaken til at en fredsavtale er viktig i dette perspektivet er i.h.t Clausewitz at ethvert folk har en høy andel mennesker som ønsker fred under alle forhold. Disse vil da virke som en motvekt til motstandens vei hvis fredsavtalen er signert. Så lenge en fredsavtale ikke undertegnes, kan fiendens handlinger fremprovosere folkets lidenskap, som provoserer fienden, som igjen fremprovoserer ytterligere lidenskap.

«Som glødende kull fortærer folkeviljen fienden, eller så svekkes den litt etter litt til den blir kvalt»¹¹⁵.

Basert på definisjonen av krig, kan det hevdes krigen kreve at det er hat til fienden hos folket. Dette fordi utøvelse av vold tilsier at man må ta liv eller utsettes for fare, noe som fører til lidenskap i folket. Clausewitz' argument om «verdien av krigens hensikt» som avgjørende for hvor langt man er villig til å holde ut¹¹⁶ kan være relevant for hvorvidt folket har «nok» folkevilje. Folket som et middel kan på denne måten sies å være knyttet til de politiske og etiske rammer slik som kampviljen.

Delkonklusjon folkevilje

Folkevilje er statens innbyggers drivkraft til å handle med lidenskap, i tråd med politisk vilje.

Folkeviljen kan inspireres av fiendtlige følelser og hat som kan brukes som en kraft eller middel i krig. Det kan argumenteres for hvordan denne kraften alltid tilkommer folket, og derfor alltid

¹¹² Clausewitz 2020 S 94

¹¹³ Clausewitz 2020 S 76

¹¹⁴ Clausewitz 2020 S 76

¹¹⁵ Clausewitz 2020 S 720

¹¹⁶ Clausewitz 2020 S 78

er en del av folkeviljen. Det kan også argumenteres med at det er verdien av krigens hensikt som produserer begeistring for saken, og med det avgjør hvor langt folkeviljen er villig til å holde ut. Ettersom siviliserte nasjoner bare lar seg oppildne til krig når det er nødvendig, kreves det en ekstern faktor som gjør det nødvendig.

Måleparametere for folkevilje er på denne måten ikke utelukkende knyttet direkte til folket, men er et produkt av det som gjør folkeviljen nødvendig slik som fiendens handlinger og begeistring for saken. Disse to oppildner folkets lidenskap. Måleparameter for folkevilje blir i så måte reaktivt til fiendens handlinger, og politikkenes vilje så fremt krigen er defensiv og forutsetningene er til stede.

2.4 Avhengigheter mellom viljer

«Vi må stort sett betrakte krig som en organisk helhet hvor vi ikke kan skille ut enkelte ledd»¹¹⁷

Clausewitz

Krig, politikk og samfunnsforhold kan ikke sees isolert fra hverandre hevder Clausewitz¹¹⁸. På samme måte kan militær, politisk og folkevilje ikke sees isolert fra hverandre. Det finnes en rekke gjensidige avhengigheter mellom dem. Selv om de er lettere målbare isolert, finnes en rekke sentrale avhengigheter. De viktigste av disse avhengigheter skal nå redegjøres for.

Krig kan tenkes på som i første rekke å være en politisk og strategisk beslutning. På denne måten får politisk vilje et slags fortrinn, eller primat, fremfor de to andre enhetene i treenigheten. Oppgavens definisjoner av nevnte viljer legger også til grunn at viljene må være i tråd med politisk vilje. Redegjørelsen for avhengighetene mellom delene eller i treenigheten starter derfor med politisk viljes avhengigheter, selv om faktorene er gjensidig avhengig.

I et representativt demokrati, slik som det norske, er politisk vilje avledet av folket. Folket stemmer ved valg og politikere regjerer på vegne av folket. Politikken er avhengig av folket. Dersom folket ikke støtter krigen, eller «den fremtidige krigen», vil de heller ikke støtte myndighetenes målsettinger og ressursbruk på militærmakten.

På den andre siden er beslutningen om å gå til krig ikke en beslutning som stemmes over i folket nettopp basert på *representativt* demokrati. Å gå til krig, eller å forsvare landet fremfor kapitulasjon vil i de fleste tilfeller være en politisk beslutning knyttet til Grl. § 26. Dette fordrer dog et adekvat maktmiddel å bruke for krig, eller en inngått allianse for å opprettholde eller vinne krigen. Politisk vilje har altså en avhengighet til kampvilje, da politisk vilje har et redusert maktmiddel hvis kampviljen er for svak og de militære styrker legger ned våpnene i en situasjon eskalert forbi sanksjoner av diplomatisk eller økonomisk art. Som tidligere statsminister Jens Stoltenberg skriver i sin biografi, kunne Norge delta i Libya-operasjonen fordi vi hadde godt trent og utrustet personell med

¹¹⁷ Clausewitz 2020 S 933

¹¹⁸ Høiback 2021a S 62

«den viljen som trengtes»¹¹⁹. Selv uten kamphandlinger kan en politisk realist forfekte at hele den politiske troverdighet hviler på at du kan «levere» om det kreves ¹²⁰.

Folkeviljen har på sin side en avhengighet til politikken da lidenskapen som oppstår i folket er knyttet til den politiske beslutning om å gå til krig. Satt på spissen kan folkeviljen øke av en politisk beslutning som medfører at nasjonen tar tap i form av menneskeliv i folket fordi det fremprovoserer lidenskap. Denne lidenskapen kan påvirke politikken som fører til at folket påvirker politikken fornuft.

Kampviljen er i henhold til definisjonen avhengig av politisk vilje, da det militære maktmiddel er et middel i forlengelse av politikken¹²¹. Den har en avhengighet til politisk vilje i kraft av å være et middel for politikken mål. Kampviljen avsluttes pr definisjon når politisk vilje kapitulerer. Samtidig er det politikere som tildeler økonomiske rammer for forsvaret, og setter begrensninger for enkelte kapabiliteter som f.eks. miner, klasebomber eller atomvåpen for å nevne noen. Kjøp av F-35 har som et eksempel blitt knyttet til politisk vilje¹²². Hvis myndighetene ikke gir Forsvaret ressurser, mister Forsvaret evnen til å nå de politiske målsettingene. Clausewitz er kategorisk om at krigen og herunder de væpnede styrker må underordnes politikken og styres og tøyles av den, samtidig kan kampviljen styrkes av begeistring for den politiske saken.

Kampviljen har samtidig avhengighet til folket og folkeviljen, da nasjonens innbyggere utgjør personellet i de militære styrker i Norge, i det minste frem til de blir en militær styrke. Clausewitz gjør et poeng av at borgeren og soldatene har et felleskap i det nasjonale anliggende, men må tenkes på som separate enheter ¹²³. Folkets lidenskap kan oppildnes av tap i militære eller sivile rekker nettopp fordi folket er så nært på militærmakten. Det moderne Forsvaret er også avhengig av folket gjennom de sivile kontraktørene som er knyttet til Forsvaret gjennom for eksempel totalforsvaret ¹²⁴. På den annen side skal forsvaret støtte sivilsamfunnet altså folket ved krise lavere på konfliktsaken en krig. I Norge er det lange tradisjoner med at regjeringen ønsker et forsvar med solid forankring i samfunnet ¹²⁵, altså folket. Hvis man som Clausewitz beskriver folket som et middel for krigen, har kampviljen og folkeviljen begge roller i å utkjempes krigen for politikken. Samtidig er det i norsk forsvarstradisjon tidvis debatt om de militære stryker kjemper for konge og fedreland, politikken eller folket ¹²⁶.

¹¹⁹ Stoltenberg 2016 S 447

¹²⁰ Høiback 2021a S 101

¹²¹ Clausewitz 2020

¹²² Haaland, Haaland, Hobson og Bjerga 2021 S 147

¹²³ Clausewitz 2020S 233

¹²⁴ Norheim-Martinsen, Bjerga, Thomstad, Håkenstad, Endregard, Listou, Johansen og Romarheim 2019 S49

¹²⁵ St.prp. nr. 48 (2007-2008) S 13

¹²⁶ Haaland, Haaland, Hobson og Bjerga 2021

I en ekstrem versjon kan vi tenke som Antoine Henri Jomini¹²⁷, at politiske myndigheters rolle i krig er å godkjenne operasjonsplanen, og å tildele ressurser og hensikt¹²⁸. Tidligere statsminister Stoltenberg oppsummerer den norske tilnærmingen i sin biografi ved at Forsvaret, som et redskap for tvangsmakt, er ekstra viktig å underlegge minst like sterk demokratisk styring som de andre institusjonene i Norge¹²⁹. Kampviljen underordnes altså politikken og styres og tøyles av den. Clausewitz hevder dog at på sitt høyeste nivå blir krigskunsten politikk¹³⁰.

Det finnes en rekke gjensidige avhengigheter mellom politisk vilje, kampvilje og folkevilje. Hvis det ene elementet i treenigheten faller, reduseres eller faller de andre. Med det faller forsvarsviljen altså drivkraften til aktivt eller passivt å påvirke en situasjon¹³¹. Forsvarsviljen er uløselig knyttet til politisk, militær og folkelig vilje, og treenigheten av viljer er uløselig knyttet til hverandre.

Hvis vi deler dem opp, har vi dog et mulig redskap for å beregne forsvarsvilje, men krig, politikk og samfunnsforhold kan ikke sees isolert fra hverandre.

¹²⁷ Jomini var en annen betydningsfull forfatter om konfliktene og Napoleonskrigene på 1700 og 1800 tallet.

¹²⁸ Jomini S14

¹²⁹ Stoltenberg 2016 S 458

¹³⁰ Clausewitz 2020 S 932

¹³¹ Elden 2020b

3 Metoderefleksjoner

Denne oppgaven er en relativt vid oppgave som i hovedsak er gjennomført som et intensivt, kvalitativt dokumentstudium, med deduktiv metode. Oppgavens målsetning er todelt, og oppgaven har derfor et todelt design. Den første delen av oppgaven forsøker å finne, eller skape en teori for å beregne forsvarsviljen i samme land, på to forskjellige tidspunkter basert på Clausewitz «Om krigen.»

Den andre delen av oppgaven prøver denne teorien for å komparativt beregne to viljer. Ambisjonen er å se om teorien kan brukes til å predikere viljen og med det å verifisere eller falsifisere hypotesen.

Med intensivt menes her at det her at det ønskes å sies mye om et lite tema, eller konkret mye om Clausewitz og viljebegrepet.

Jeg har valgt dokumentstudium hovedsakelig fordi Clausewitz, og de som opplevde oppløpet til 2. verdenskrig har gått bort, og sekundærkilder er da naturlig. En sekundær årsak er at tid tilgjengelig for å skrive denne oppgaven ved siden av jobb, i en pandemi, med krig i Europa, har tilsagt at oppgaven må skrives når det passer forfatteren. Dokumentstudium er da lettere å tilpasse rundt en hverdag.

Datamaterialet i denne oppgaven er bredt. Det består av skriftlige kilder, fortrinnsvis Clausewitz' «Om krigen», men også faglitterær historie, proposisjoner, doktriner, lover, uttalelser fra regjering, avisartikler, debattinnlegg og taler.

Opgavens deduktive metode, altså hypotesetestende ¹³², tar utgangspunkt i følgende antagelse:

Det er med utgangspunkt i Clausewitz «Om krigen», mulig å beregne om den norske forsvarsviljen er sterkere i dag enn i 1940.

«En teori er et tankemessig redskap for å forstå og håndtere den praktiske verden» ¹³³.

I arbeidet med oppgaven ble det tidlig klart at forsvarsvilje er et stort og relativt udefinert begrep. Operasjonaliseringen av denne problemstillingen, og forsvarsvilje, må derfor avgrenses og defineres. Begrepet forsvarsvilje defineres til å utgjøre det Clausewitz hevder er tre krefter som former all krig. Disse tre krefter er blind naturdrift, fornuft og tilfeldighetens og sannsynlighetens spill. I henhold til Clausewitz har disse tre kreftene en slags legemliggjøring i regjeringen, de væpnede styrker og folket. Derfor forsøkes det å beregne vilje i regjeringen, de væpnede styrker og folket. Med dette håper jeg å formulere en omforent fremstilling av de ulike tolkninger av forsvarsvilje.

Regjeringen, de væpnede styrker og folket utgjør dermed et tankemessig redskap for å forstå og analysere forsvarsvilje i den praktiske verden.

¹³² Nyeng 2012 S 59

¹³³ Nyeng 2012 S 26

For å teste om teorien kan være et tankemessig redskap for å forstå og håndtere forsvarsvilje, prøves teorien ved å forsøke å beregne forsvarsviljen i dag, sammenlignet med de siste årene før og under krigsutbruddet i 1940 og frem til krigens slutt. Årsaken til at jeg har valgt å sammenligne disse to periodene er at vilje er et relativt begrep. Viljen forholder seg til en annen vilje. Dette kan ses på som en svakhet ved denne oppgaven fordi periodene ikke er like.

At oppgaven sammenligner nettopp disse to periodene kan oppleves som at det sammenliknes en akutt krisesituasjon i 1940 med dagens fredstid. Dette er forsøkt håndtert ved å beskrive hendelser som skjedde før krigen i 1940, så vel som hvilken effekt perioden før krigen hadde på selve krigen og forsvarsviljen. Hendelser i krigen som har forbindelser tilbake til freden før krigen er beskrevet i oppgaven, men ikke primært for å beskrive selve krigen.

Oppgaven tallfester ikke forsvarsviljen, men forsøker å se om den er større i dag enn den var i fortiden. Både å beregne og å predikere vilje kan oppleves som et ambisiøst prosjekt, og det er muligens vanskelig å gjennomføre, men oppgaven håper å være et bidrag til videre forskning på vilje. Om å ikke tallfeste kognitive størrelser skriver Clausewitz:

Leseren forventer å høre om vinkler og linjer, men i stedet for disse beboere av vitenskapens verden møter han bare vanlige folk fra dagliglivet som han treffer på gaten. Men forfatteren kan likevel ikke få seg til å være en hårsbredd mer matematisk enn hva emnet han behandler forekommer ham å være, og han lar seg ikke avskrekke av den kjølige forbauselse leseren kan tenkes å møte ham med¹³⁴.

Clausewitz

Utvalg av data, tolkninger og kildekritikk

Som primær kilde i oppgaven har jeg benyttet den norske oversettelsen av Clausewitz «Om krigen» fra 2020. Dette er i utgangspunktet sekundær data, som deretter er oversatt, noe som svekker kilden, men neppe på en måte som svekker denne oppgaven da Clausewitz' hovedtanker kommer tydelig nok frem i oversettelsen.

Clausewitz «Om krigen» er ikke en kokebok, men mer en filosofisk analyse av krigens vesen¹³⁵. «Om krigen» er tidvis svært pittoresk skrevet, og åpner ofte for tolkning. Den er i tillegg skrevet over lang tid, med en stadig utvikling hos forfatteren (forfatterne), slik at den tidvis kan oppleves å være selvmotsigende, noe som igjen åpner for tolkning. «Om Krigen» var ei heller ferdig skrevet da den ble utgitt, noe som gjør leseren ytterligere mottakelig for tolkning. Enhver tolkning øker sannsynligheten for feiltolkning.

¹³⁴ Clausewitz 2020 S 245

¹³⁵ Hobson 2005 S 175

«Teori påvirker likevel empiriinnsamlingen ubevisst og i stor skala uansett hvor metodisk vi gjør observasjoner»¹³⁶.

Det er en fare for at oppgaven finner de svarene den leter etter fordi den ser etter dem. Det er forsøkt å kompensere for denne mulige slagsiden gjennom bevissthet rundt utfordringen og relativ tekstnærhet til forfatterens egne ord. God veiledning har hjulpet denne prosessen. Jeg har videre støttet meg på andres litterære tolkning av Clausewitz, i de mange tilfeller der jeg har vært usikker på om egen tolkning er riktig.

Disse ovennevnte betraktningene, som gjør seg gjeldende i oppgavens første del, er minst like gjeldende i oppgavens andre del. Der kildematerialet i oppgavens første del er snevret inn til å i hovedsak være Clausewitz, er kildetilfanget i oppgavens andre del særdeles vidt. Politikken, militærvesenet og folket har særdeles mange *motiver som genererer vilje*¹³⁷ og dermed et enormt kildetilfang. Motivet kan også være vanskelig å fange. Enkelte forfattere kan ha ulik hensikt med sine tekster, eller ha skrevet artikler og bøker ment for forskjellig fora. Dette kan være en svakhet ved dokumentstudier generelt. Oppgaven forsøker hovedsakelig å måle viljen basert på handlingen som er generert av motiver i friksjonshøye situasjoner som 22. juli 2011 og opptakten til 2. verdenskrig og liknende. I slike tilfeller kan beretningen etter hendelsen ha andre motiver enn de i utgangspunktet hadde. Om beretningene om forsvarshistorien skriver Ståle Ulriksen i boken «Den norske forsvarstradisjonen»:

«Som vi har sett, fører altså dette til at man skriver historie for å bygge opp under forsvarsviljen og for å samle nasjonen, ikke for å trekke ut militær kunnskap som man faktisk kan lære noe av. Dermed blir også, som vi har sett, en del lærdommer ignorert, en del løgner akseptert og en del konklusjoner trukket på helt feil grunnlag»¹³⁸.

Det overnevnte er forsøkt håndtert gjennom bevissthet rundt utfordringen og avhjulpet med god støtte fra oppgavens veileder. Den drøftende formen i kapittel 4, hvor jeg veier utsagn opp mot hverandre kan også til en viss grad avhjelpe denne situasjonen.

Predikere vilje i neste krig

Oppgaven har et tema som tidvis peker i retning av prediksjon, ettersom enkelte viljer primært kommer til syne i «den neste krigen». Mennesker er sårbare for en rekke kognitive fallgruver som gjør oss dårlig utstyrt til å predikere, og vi blir gjerne låst i våre fremstillinger¹³⁹. Som den tidligere amerikanske forsvarsministeren Robert Gates kommenterte i 2011:

¹³⁶ Nyeng 2012

¹³⁷ Clausewitz 2020

¹³⁸ Ulriksen 2001 S 224

¹³⁹ Kahneman 2012

«When it comes to predicting the nature and location of our next military engagements, since Vietnam, our record has been perfect. We have never once gotten it right.»¹⁴⁰

Det er allikevel slik at det er mulig å forutse en hendelse eller å predikere en fremtidig situasjon. Elementet av prediksjon er håndtert i denne oppgaven gjennom bevissthet rundt utfordringen, spesielt knyttet til kognitive fallgruver. FFI har utgitt et dokument som beskriver prediksjon og gjengir en liste over hvem som har høyest treffprosent. Flere av kildene til denne oppgaven er kilder som har en relativt høy treffprosent i FFIs analyse om å forske på Forsvaret i fremtiden¹⁴¹.

Validitet

Validitetsbegrepet er ifølge Jacobsen tredelt, og består av begrepsgyldighet, intern gyldighet og ekstern gyldighet¹⁴².

Begrepsgyldighet dreier seg om hvorvidt vi faktisk måler det vi forsøker å måle. Overordnet kan man hevde at oppgaven forsøker å måle den norske forsvarsviljen gjennom begreper som er avledet av Clausewitz` teori.

Ettersom vilje er et svært forslitt begrep og ikke kan sies å defineres eksplisitt i «Om krigen», er begrepsgyldighet noe av kjernen i oppgavens første del.

Jeg har tatt utgangspunkt i en del av Clausewitz` teori, treenigheten, og utviklet et tredelt viljebegrep som jeg bruker i den videre analysen

Clausewitz forsøkte å beskrive krigens vesen uavhengig av politiske sosiale eller teknologiske forandringer¹⁴³. Derfor er igjen begrepsgyldighet styrende for om ekstern gyldighet er valid. Kort sagt, hvis oppgaven har tolket Clausewitz rett, og vi tror på at Clausewitz lykkes i å beskrive krigens vesen uavhengig av politisk sosiale eller teknologiske forandringer, får oppgaven en høyere *ekstern gyldighet* og funnene er mer generaliserbare og kan overføres på andre sammenhenger og utvalg. Her bør det presiseres at flere av Clausewitz` konklusjoner omtales som diskutabile¹⁴⁴. Han fortolkes også i en annen tid enn hans egen. Det er mange som hevder Clausewitz ikke er, eller i hvert fall er mindre relevant som redskap for å forstå «de moderne kriger»¹⁴⁵. Oppgavens validitet er såledeles svært nært tilknyttet «Om krigens» gyldighet i dag. Ettersom kildetilfanget i oppgavens andre del er såpass stor, er trolig den interne gyldighet mer korrelerende enn kausal.

En annen svakhet i oppgavens validitet ligger i oppgavens avgrensning. Oppgaven er avgrenset til å se på vilje uavhengig av evne. Sverre Diesen hevder at «Før man kan si noe kvantitativt om faktorenes innbyrdes betydning – om enn aldri så skjønnsmessig basert – bedriver man kort sagt

¹⁴⁰ Zenko 2012

¹⁴¹ Beadle 2016

¹⁴² Jacobsen 2015

¹⁴³ Hobson 2005 S 175

¹⁴⁴ Hobson 2005S 176

¹⁴⁵ Kaldor 2013

bare synsing.»¹⁴⁶ Oppgaven beskriver i problemstillingens relevans hvorfor forfatteren ikke er utelukkende enig i dette synet, men det er åpenbart for forfatteren at spesielt kampvilje mangler kapasitetsdimensjonen. Valget er dog tatt for å begrense oppgavens omfang.

Reliabilitet

Hva angår reliabilitet, eller undersøkelsens *pålitelighet og troverdighet*, er dette en relevant faktor å ta hensyn til i denne oppgaven. Dersom valg av metode fører til at jeg benytter uegnede dokumenter og data, er det overveiende sannsynlig at også oppgavens slutninger blir upålitelige.

Som Jacobsen påpeker kan det diskuteres hvorvidt begrepet reliabilitet er et fruktbart evalueringskriterium i kvalitative metoder¹⁴⁷.

Spørsmålet om reliabilitet har medført et kontinuerlig grunnlag for tvil, fordi det vanskelig kan utelukkes at andre kilder og data i oppgavens andre del ville kunne bidra til ytterligere velfunderte svar på oppgavens problemstilling. Som et eksempel er det naturligvis ikke analysert alle politiske uttalelser, men oppgaven siterer et utvalg uttalelser.

For at forskningen skal være reliabel bør forskningen ha relativ konsistens i funn over tid. Det er utfordrende. Arbeidet oppleves som nybrottsarbeid da det ikke er funnet lignende større studier av fenomenet forsvarsvilje. Reliabilitet er forsøkt økt ved nærhet til tekst, slik at det er sannsynlig at en senere studie vil finne relativt like svar på spørsmålene som er stilt, og at test-/ retest kravet derfor er oppfylt i samsvar med reliabilitet. Det må dog bemerkes at forfatteren opplever det som om krigen i Ukraina ser ut til å underbygge flere av oppgavens poeng.

Opgavens største ankepunkt mot test-/ retest kravet er at den tolker Clausewitz, blant annet for å komme frem til de viktigste måleparametere. Enhver tolkning har rom for feil. Analysen tar utgangspunkt i Clausewitz' identifikasjon av de kreftene som former krigen. Clausewitz fant disse kreftene – fornuften, tilfeldighetenes spill og blind lidenskap – hos henholdsvis regjering, feltherren og folket. Denne oppgaven forsøker å finne frem til målbare uttrykk for forsvarsviljen i disse tre polene – et skritt som Clausewitz ikke selv foretok. Oppgavens analytiske begreper er altså inspirert og strukturert av Clausewitz' teori, men videreutviklet for å kunne anslå forskjellige former for vilje. Jeg håper uansett at oppgaven, sammen med andre arbeider, kan komme til nytte som holdepunkt for kritikk eller støtte i det videre viktige arbeide med viljebegrepet.

¹⁴⁶ Diesen 2020b

¹⁴⁷ Jacobsen 2005

4 Den norske vilje analyseres og drøftes

«Viljen er ingen helt ukjent størrelse; vi kan forutse hva den vil være i morgen basert på hva den er i dag»¹⁴⁸.

Clausewitz

Hvordan kan vilje defineres og analyseres?

Oppgaven skal nå forsøke å beskrive de tidligere nevnte viljer fra et historisk perspektiv ved bruk av teorien fra kapittel 2. De måleparametere og teori som er definert i kapittel 2 skal brukes for å analysere den norske politiske vilje, kampvilje og folkevilje. Perioden fra 1928 til 1945 er valgt som startpunkt da forsvarsviljen virkelig ble satt på prøve under krigen.

Analyse av politisk vilje gjennom startpunkt 1940

I definisjonen av politisk vilje har vi kommet frem til i kapittel 2, at politisk vilje er kongens, Regjeringens og Stortingets drivkraft for de samlede handlinger som foretas for å unngå frafall av staten legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv. Politisk handling måles gjennom **beslutninger, herunder bevilgninger og uttalelser**.

Oppgaven skal derfor se på noen få handlinger fra 1928 til 1945 og deretter samtidens handlinger for å se etter utvikling i politisk vilje.

Perioden frem til 9. april 1940 – politisk vilje i beslutninger og uttalelser

I 1936 får Europa og Norge en «brå oppvåkning». Fra 1936 fikk nasjonal sikkerhet og militære spørsmål stadig mer oppmerksomhet¹⁴⁹. Vi skal se nærmere på perioden fra 1936 til 1940, men for å forstå beslutninger og uttalelser i de siste årene før krigen starter oppgaven med et tilbakeblikk til perioden før 1936.

Overordnet kan vi si at frem til 1933 hadde Norge en avrustningspolitikk i store deler av mellomkrigstiden, som en følge av den rådende økonomiske situasjonen, men også som en følge av en grunnleggende tro på nøytralitetslinjen fra 1. verdenskrig. Hornsrudregjeringen av 1928 målbærer dette gjennom regjeringserklæringen:

«Dessuten vil regjeringen foreslå alle årets våpenøvelser sløffet og andre besparelser foretatt på militærbudgett samt forberedelser til full avvebning»¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Clausewitz 2020S 55

¹⁴⁹ Hobson og Kristiansen 2001 S 213

¹⁵⁰ Hobson og Kristiansen 2001 S 213 om Hornsrud regjeringen av 1928

Fra 1928 hadde de militære styrker i praksis ikke øvelser. I 1932 fremmet Arbeiderpartiet forslaget om et alternativt forsvar med opprettelsen av en sivil landvakt og kystvakt. Landvakten skulle opptre som en relativt tungt bevæpnet politi styrke. Dette forslaget ble aldri vedtatt og i 1933 forlattes denne tanken og med det avrustninglinjen, men nøytralitets linjen stod fortsatt sterkt. Arbeiderpartiet forlot i praksis avrustninglinjen (selv om mye av den gamle retorikken hang igjen)¹⁵¹. Avviket fra avrustninglinjen komme av en fremvoksende fascistisk trussel, først som en innenrikspolitisk trussel, men senere også på det internasjonale plan¹⁵².

Fra 1936 er politisk vilje orientert mot en streng nøytralitetslinje, basert på tankene om å ikke trekkes inn i en potensiell krig mellom Storbritannia og Tyskland. En slik strategisk grunnposisjon var svært vanskelig å omsette i militære instruksjoner og forsvarsledelsen ville vite hvordan de skulle forholde seg til en invasjon. Under et møte i desember 1936 utaler utenriksminister Koht – «...ikke si annet enn at vi skal verge nøytraliteten, men så vidt råd er ikke gå over fra å være nøytrale til å være krigførende.»¹⁵³

Frem til 1936 kan vi overordnet si at det fremvises en relativt svak politisk vilje. Selv om politikken gjør grep for å unngå å bli dratt inn i en krig og med det bedriver handlinger som foretas for å unngå frafall av staten legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, kan den oppleves å ha svært lav aksept for risiko for tap av liv. Viljen er dog tiltakende, noe som kommer tydelig frem i bevilgninger, men med retorikk fra tiden før 1936.

Ved krigsutbruddet 9. april 1940 og i de kommende dagene viser Norge en relativt sterk politisk vilje. Regjeringen Nygaardsvold, med utenriksminister Koht og forsvarsminister Ljungberg står flere ganger ovenfor det som kan kalles en overveldende og nært forestående tysk krigsmakt, som truer statens legitime frihet og med det dens innbyggers frihet. Regjeringen Nygaardsvold blir den 9. og 10. april presentert med et tysk ultimatum og beslutter, på tross av situasjonens iboende friksjon, «å verge norsk selvstendighet»¹⁵⁴. Tilsvaret blir gjentatt i Innbygda den 11. April. Da vestmaktene i slutten av mai var tvunget til å oppgi Nord-Norge besluttet regjeringen å gå i eksil i Storbritannia. Politisk vilje i handling kan i ytterste konsekvens være å opprettholde maktbruk, gjennom å ikke beslutte å undertegne en fredsavtale. De innledende dagene av 2. verdenskrig er således et vitnesbyrd om sterk politisk vilje.

På den annen side hevder enkelte at dette ikke var et utelukkende godt eksempel på sterk politisk vilje. Regjeringen Nygaardsvold og spesielt utenriksminister Koht, har fått kraftig kritikk for ikke å ha tatt varsler om endringer i situasjonen og avslutningsvis et tysk angrep på alvor. Enkelt kilder hever Koht med flere hadde sterke indikasjoner på at et angrep var på vei, men gjorde intet¹⁵⁵.

¹⁵¹ Hobson og Kristiansen 2001 S 213

¹⁵² Hobson og Kristiansen 2001 S 217

¹⁵³ Hobson og Kristiansen 2001 S 221

¹⁵⁴ Hobson og Kristiansen 2001 S 278

¹⁵⁵ UiO 1940b

Dog er kildene motstridende. Det kan hevdes at nøytralitetslinjen forutsatte at man ikke tok stilling til den spanske borgerkrigen, anneksjonen av østeriket, München-avtalen og det sovjetiske overfallet på Finland. Med nøytralitetslinjen stod man overfor det Winston Churchill beskriver på følgende måte: «De nøytrale vestlige land verken ville eller kunne støtte den politikken som tjente deres langsiktige interesser og som var i overenstemmelse med deres moralske syn¹⁵⁶»

Enkelte, svakere kilder hevder at ved selve krigsutbruddet vaklet Regjeringens vilje under den store friksjonen den var påført. Enkelte hevder at statsministeren selv var ved sammenbruddets rand¹⁵⁷. Det har blitt hevdet at den politiske ledelse brukte to dager til å tvile seg frem til et klart standpunkt om å gå i krig¹⁵⁸. Selv denne påstand omtales av enkelte som rosemaling av historien, da man kanskje ikke tar innover seg Kohts påståtte blindhet for alle signalene om angrep dagene før 9. april¹⁵⁹.

En annen måte å se det på er at Norge hadde delvis mobilisert, og 5. og 6. brigade var hovedsakelig fullmobilisert. Selv om mobiliseringssystemet hadde svakheter og avdelingen var lite øvd, ble det delvis mobilisert. Betrakkelig økte bevilgninger som vi skal se på senere var igangsatt. Forespørselen om alliert hjelp, ble sendt til britene klokken 0326, altså en time før regjeringen avviste den tyske sendemann 0430¹⁶⁰.

Beslutningen om å «verge norsk selvstendighet» tvilende, og famlende eller ei, står seg som et bilde på relativt sterk politisk forsvarsvilje vist gjennom handling som beskrevet i kapitel 2.

Kongens tale den 7. mai 1940. er nok et eksempel på en uttalelse i retning av sterk politisk vilje. Talen ender med: Om byrden blir tung, om sorg og savn rammer heimene våre, så tap ikke motet. Det er Norges framtid kampen gjelder. Norge for nordmennene!¹⁶¹

Konsekvensen ble som vi kjenner, en sakte tiltagende norsk motstandskamp kronet med seier i 1945. Hvis vi er tro mot Clausewitz, kan motstandskampen i stor grad tillegges at regjeringen ikke besluttet å kapitulere.

Forsvarsbudsjett i perioden frem til 9. april 1940 – bevilgninger som fredstidsindikasjon på politisk vilje

Kapitel 2 trekker frem at norsk politisk vilje kommer til syne gjennom **bevilgninger**. Tildelinger av nasjonens samlede midler til Forsvaret og sikkerhet kan hevdes å være en lett målbar indikasjon på politiskvilje.

¹⁵⁶ Hobson og Kristiansen 2001 S 242

¹⁵⁷ Jacobsen 2011s 9

¹⁵⁸ Thomassen og Thomassen 2021S 14

¹⁵⁹ Høiback 2022

¹⁶⁰ Hobson og Kristiansen 2001

¹⁶¹ UIO 1940a

Norge hadde i 1940 dårlig utrustede og lavt trente enheter, som knyttes direkte til den politiske viljen til å bruke penger på Forsvaret før krigen i perioden fra 1928 til 1935. Enkelte hevder dette frarøvet de væpnede styrker evne til å yte effektiv motstand¹⁶². Som tidligere nevnt kom endring i 1936, men det var frem til 1935 svært lav vilje. «Selv om det var enighet om målsetningene, fantes det de første årene ingen politisk vilje til å bevilge ekstra midlene som måtte til»¹⁶³

Forsvarsbudsjettet var på begynnelsen av 1930-tallet i overkant av 30 millioner kroner, men fikk betydelige økninger fra 1936 slik som vist under. Den første ekstrabevilgningen ble gitt av regjeringen ved kongelig resolusjon nr 6 av 20 november 1936. Utover slutten av 1930 tallet øker forsvarsbudsjettet betraktelig, med en dobling i forsvarsbudsjettet fra 1938 til 1939. I 1939 var forsvarsbudsjettet 112 millioner.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1946	1947	1948
A. Absolutte tall. Mill. kr.													
1. Privat konsum.....	3050	2839	2778	2749	2865	3024	3256	3651	3797	4099	6739	7936	8264
2. Offentlig konsum	330	322	307	301	307	328	356	384	418	526	1286	1242	1256
Sivilt	293	287	275	270	276	295	316	336	360	414	822	910	949
Militært.....	37	35	32	31	31	33	40	48	58	112	464	332	307

Figur 2 Kilde: SSB¹⁶⁴. Figuren viser blant annet økning på militær budsjettet i statsbudsjettet fra 1930 til 1948.

Faktumet var at nedrustning over mange år ikke kunne endres i en håndvending når krigen truet. Som det står i rapport fra Den militære undersøkelse kommisjon av 1946.

«Den defaistiske stemningen som var overveiende her til landet i de siste tiår før krigen i forbindelse med nedrustningspolitikken hadde ført til at militærvesenet ikke var særlig populært»¹⁶⁵.

Det kan legges til fra samme undersøkelseskommisjon at den avvisende holdningen som administrasjonen og de bevilgningene myndigheter inntok overfor selv beskjedne forslag til å styrke Forsvaret «måtte gi de militære sjefer inntrykk av at det ikke var noen alvorlig forsvarsvilje hos styresmaktene»¹⁶⁶

Lave bevilgninger og lang tids nedrustning i perioden frem til 1936 kan leses som å ha hatt direkte påvirkning på kampviljen. Politisk vilje kan på den annen side oppleves som høy i opptakten

¹⁶² Jacobsen 2011 S 187

¹⁶³ Hobson og Kristiansen 2001

¹⁶⁴ SENTRALBYRÅ 1965

¹⁶⁵ Rapport fra den militære undersøkelses kommisjon av 1946 1978 S 39

¹⁶⁶ Rapport fra den militære undersøkelses kommisjon av 1946 1978 S 39

til krigen, men at den iboende tregheten i det militære systemet ikke nødvendigvis ga umiddelbart utslag i resten av treenigheten.

Samtidens politiske vilje i beslutninger og uttalelser

Ettersom det ikke har vært kamphandlinger på norsk landjord etter andre verdenskrig og statens frihet ikke kan sies å ha vært direkte truet på måten den ble i 1940, må vi foreta enkelte tilpasninger. Det er lettere å peke på konsekvensen av grep tatt i mellomkrigstiden med fasit i hånd. Oppgaven tar fortsatt for seg handlinger som foretas for å unngå frafall av staten legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv **gjennom beslutninger, uttalelser og bevilgninger**

En god indikasjon på politisk vilje kan således være beslutningen om bruk av militære styrker i internasjonale operasjoner. Selv om det kan hevdes at internasjonale operasjoner er av en annen karakter en eksistensiell kamp i eller for Norge, kan dette fortsatt være med på å belyse norsk politisk vilje gjennom å akseptere tap av liv.

Internasjonale operasjoner indikerer, i tillegg til aksept for tap, en lojalitet til NATO-alliansen som også kan hevdes å ha en egenverdi i politisk vilje til å forsvare landet gjennom Natopakten. Oppgaven skal derfor se nærmere på Norges bidrag til internasjonale operasjoner som en indikator for politisk vilje.

Samtidens politiske vilje i internasjonale operasjoner og andre militære beslutninger

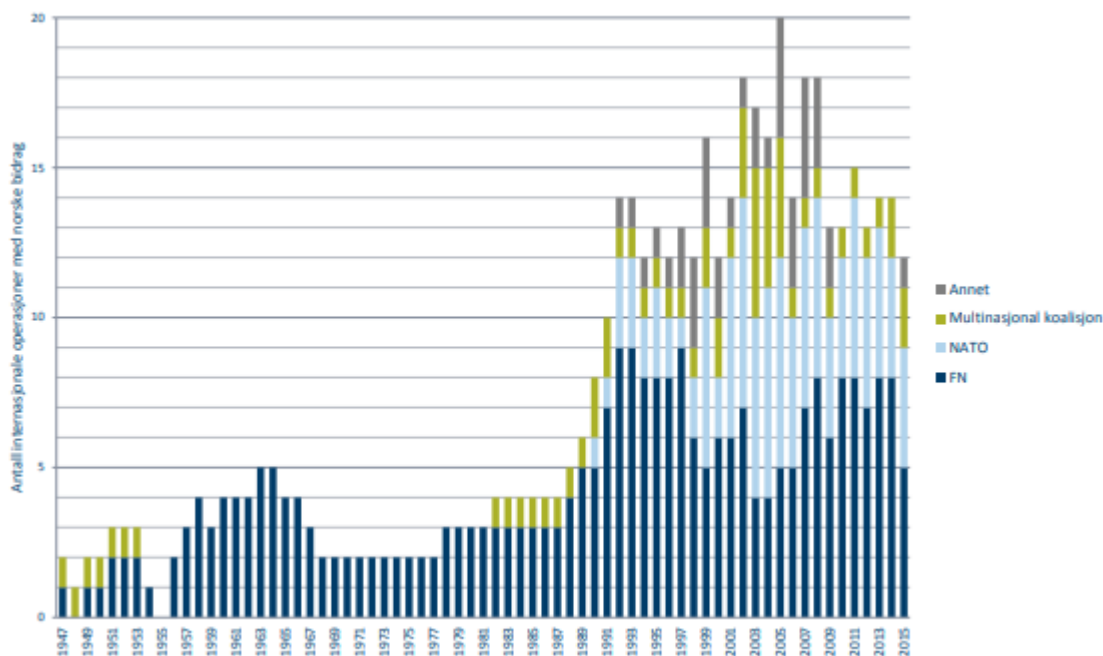
En større studie fra FFI tilsier overordnet at Norge har vært en aktiv bidragsyter til internasjonale operasjoner helt siden 1947, men at innsatsen endret karakter etter den kalde krigens slutt¹⁶⁷. Antall operasjoner Norge har deltatt i har økte, og bidragene vi har sendt har vært av mer og mer offensiv karakter. Dette står i sterk kontrast til nøytralitetslinjen i mellomkrigstiden, hvor regjeringen med utenriksminister Koht i spissen ikke ville gripe til militære sanksjoner¹⁶⁸.

En trend er bevegelsen fra mer generiske bidrag, som stabsoffiserer og observatører, til spissere bidrag som kampfly og spesialstyrker. I tillegg har Norge økt mangfoldet, både i type norske bidrag og i operasjonstyper generelt, etter den kalde krigen. Dette har skjedd i en periode hvor Forsvaret ble mindre i antall årsverk, altså har en større og større andel av Forsvaret blitt brukt politisk i mer offensive operasjoner. Dette skiftet kan ses som en konsekvens av blant annet Afghanistan-bidraget, som har krevd store ressurser over lang tid. Rundt år 2000 var det en klar dreining i norske bidrag til internasjonale operasjoner fra FN-operasjoner til NATO-operasjoner, noe som kan indikere høyere aksept for tap og med dette en økt politisk vilje. Selv om Norge har deltatt i flest FN-

¹⁶⁷ Gustavsen, Lien, Tollefsen og Forsvarets 2017

¹⁶⁸ Hobson og Kristiansen 2001 S 216

operasjoner etter 1990, har de fleste norske soldater tjenestegjort i NATO-operasjoner, spesielt på Balkan og i Afghanistan. Etter slutten på 1990-tallet har ikke Norge bidratt med et større antall personell til FN-ledede operasjoner.

Figur 3 Kilde FFI 169. Slutten på den kalde krigen rundt 1990. Av de 101 internasjonale operasjonene Norge har deltatt i etter den andre verdenskrig, har 87 av bidragene startet etter 1990. Dette utgjør 86 % av alle norske bidrag i internasjonale operasjoner.

På den annen side kan det hevdes at oppsvinget etter 1990 ikke utelukkende indikerer politisk vilje til forsvar av eget land, men må ses i lys av den nye verdensorden som etableres ved Sovjetunionens fall og det politiske klima som etableres. NATO som organisasjon, men også verdenssamfunnets i rammen av amerikansk hegemoni er faktorer som spiller inn. Uavhengig av beveggrunner for politisk beslutning har norske politikere vist en høy grad av vilje til å utsette norske soldater for kamphandlinger, noe som kan indikere en styrket politisk vilje. Et annet eksempel på en politisk beslutning finner vi 22. juli 2011 da Norge opplevde terror på norsk jord. Handlingene som fulgte, kan sies å være illustrerende for den norske politiske viljen. Enkelte hevder sågar at hendelsene 22. juli er det nærmeste vi kommer «en test av forsvarsvilje» i Norge etter andre verdenskrig¹⁷⁰.

Bombeanslaget mot regjeringskvartalet traff 15.25. Allerede 16.15 besluttet forsvarsministeren at dette var en sivil krise, og at forsvaret måtte avvente bistandsanmodning fra politiet¹⁷¹. Dette kan

¹⁶⁹ Gustavsen, Lien, Tollefsen og Forsvarets 2017 S 7

¹⁷⁰ Brudevold 2018

¹⁷¹ Larssen og Dyndal 2020 S 331

tolkes som liten vilje fra forsvarsminister og sittende regjering til å bruke militær makt. I situasjonen var det, i etterpåklokskapens ånd, kanskje ikke en dårlig avgjørelse, men beslutningen bør tolkes basert på hva forsvarsministeren visste. Vi vet at ingen av de involverte parter kjente til hvem so sto bak, eller omfanget av angrepet i den innledende fasen av operasjonen¹⁷². Dette tilsier at anslaget kunne vært en krigshandling. Basert på det forsvarsministeren ikke kjente til er det mulig å hevde at dette ikke nødvendigvis viser vilje til å forsvare landet med militær makt.

På den andre side la grunnloven § 99 begrensninger på statens anledning til å bruke militærmakt mot egen befolkning. Det er dog forutsatt at Forsvaret skal kunne yte bistand til politiet ved akutthendelser som store ulykker, naturkatastrofer og terror¹⁷³. Av bistandsinstruksen følger at der politiets ressurser er uttømt, kan Forsvarets ressurser, under politiets ledelse, settes inn i politiets håndhevelsesarbeid, fortrinnsvis til transportoppdrag og sikringsarbeid¹⁷⁴.

En fersk politisk beslutning er knyttet til Ukraina. Politisk vilje kommer sterkere til syne i Ukrainakonflikten da regjeringen bestemte å donere inntil 2000 panservernvåpen til Ukraina, og å tilslutte seg sanksjoner mot Russland. Statsminister Jonas Gahr Støre la vekt på at Norge legger seg på samme linje som nære allierte og de andre nordiske landene i denne beslutningen¹⁷⁵. Ettersom dette muligens kan defineres til å gjøre Norge til en part i konflikten anses dette som sterk politisk vilje¹⁷⁶.

Samtidens politiske vilje i uttalelser

I 1999 ser vi en uttalelse som er betegnende for Norges politiske vilje i uttalelser. Regjeringen Bondevik beslutter å sende soldater til Kosovo, men er klar på at landet ikke er i krig. «Norge er ikke i krig med Jugoslavia, men vi er med i militære operasjoner av begrenset karakter» uttaler statsminister Bondevik¹⁷⁷.

Bondevik har senere gått tilbake på denne uttalelsen, og kalte operasjonen en krig. Andersen og Sookermany kaller Bondeviks opprinnelige uttalelse et eksempel på politisk ekskludering fra den militære sfære¹⁷⁸. Uttalelsen oppleves som et tegn på lavere politisk vilje, men handlingen anses som sterkere politisk vilje.

Ser vi videre på uttalelser, er 22. juli 2011 et eksempel på noen interessante uttalelser for politisk vilje.

Klokken 22.37 utaler statsminister Jens Stoltenberg til det norske folk¹⁷⁹:

¹⁷² Stoltenberg 2016 S 466

¹⁷³ Rapport fra 22. juli kommisjonen 2012 S 74

¹⁷⁴ Denne instruksen er endret etter 2011. Oppgaven forholder seg til instruksen slik den var.

¹⁷⁵ Jacobsen 2022

¹⁷⁶ Jacobsen 2022

¹⁷⁷ NRK 1999

¹⁷⁸ Andersen og Sookermany 2021

¹⁷⁹ Statsministerenskontor 2011

I dag er Norge rammet av to sjokkerende, blodige og feige angrep. Vi vet ikke hvem som angrep oss. Mye er fortsatt usikkert. [...] Jeg har et budskap til de som angrep oss. Og til de som står bak. Det er et budskap fra hele Norge: Dere skal ikke få ødelegge oss. Dere skal ikke få ødelegge vårt demokrati og vårt engasjement for en bedre verden. Vi er en liten nasjon, men vi er en stolt nasjon. Ingen skal få bombe oss til taushet. Ingen skal få skyte oss til taushet. Ingen skal noensinne få skremme oss fra å være Norge¹⁸⁰.

Med dette kan det hevdes at Statsminister Stoltenberg viser sterk politisk vilje til å beskytte staten og dens legetime frihet. «Ingen skal få bombe oss til taushet. Ingen skal få skyte oss til taushet» kan oppleves som sterk politisk retorikk, med noe som kan hevdes å være tydelig politisk vilje til å forsvare innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv.

Stoltenberg modererer seg riktignok videre i talen med å si at «Vi må aldri oppgi våre verdier. Å vise at vårt åpne samfunn består også denne prøven. At svaret på vold er enda mer demokrati.» Stoltenbergs tale 25. juli går videre i å uttrykke¹⁸¹ : «Ondskap kan drepe et menneske, men aldri beseire et folk. I kveld skriver det norske folk historie. Med det sterkeste av alle verdens våpen, det frie ord og demokrati, staker vi ut kursen for Norge etter 22. juli 2011».

For å sette denne hendelsen i perspektiv, er det mulig å trekke paralleller til 11. september 2001 og angrepene i USA. Hvis vi hever blikket og ser videre på Stoltenbergs og President Bush sine taler de første fire ukene etter terrorangrepene, henholdsvis Norge 22. juli og USA 11. september, blir det tydelig at det er svært forskjellig retorikk. Bush er langt mer militaristisk og vektlegger en krig mellom godt og ondt; en krig som ikke ville være over før alle terrorister var utslettet¹⁸². Statsminister Stoltenberg snakker derimot om fellesskap, kjærlighet og forsoning ifm 22. juli. I Stoltenbergs taler etter 22. juli, er det mulig å spore en slags idealistisk ikkevoldstilnærming. Ettersom oppgaven har definert politisk vilje til å **inkludere aksept for tap av liv**, kan talen etter hvert tolkes i retning av svakere politisk forsvarsvilje. Det er dog inntresant å se at retorikken blir skarpere i retning av politisk vilje da situasjonen tilspisset seg. Her ser vi igjen Clausewitz` sitat om at: «I siviliserte nasjoner lar mennesker seg bare oppildne til krig når det er nødvendig»¹⁸³.

En aktuell tilspisset sak er at Russland angriper Ukraina mens Putin krever at landet aldri blir medlem av NATO.

¹⁸⁰ arbeiderpartiet 2011

¹⁸¹ arbeiderpartiet 2011

¹⁸² Pileberg 2016

¹⁸³ Clausewitz 2020 S 94

Noen dager før den russiske invasjonen av Ukraina utaler statsminister Jonas Gahr Støre i et intervju at Europa står i den mest alvorlige situasjonen siden 1989. I den forbindelse utaler han til Aftenposten at: «Militær invasjon er krig. Og krig bør ikke være et verktøy i dagens Europa».¹⁸⁴

Her igjen er det mulig å spore en slags idealistisk ikkevoldstilnærming. Dette står i sterk kontrast til Sveriges forsvarsminister Peter Hultqvist som om samme sak forsterker Gotland militært og utaler at «Vi vill markera att vi inte är blåögda och naiva»¹⁸⁵

Basert på disse overnevnte uttalelsene alene er det selvsagt vanskelig å konkludere entydig om norsk politisk vilje. Overordnet kan det sies at disse uttalelsene føyer seg inn i rekken av det som er betegnet som den norske FN- linjen. FN- linjen har dyp forankring i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, og dreier som om fokuset på en internasjonal rettsorden, med vekt på rett fremfor makt¹⁸⁶. Selv om denne linjen er målbåret av for eksempel utenriksminister Knut Frydenlund og Thorvald Stoltenberg har den en klar gjenklang i mellomkrigstidens sikkerhetspolitikk med fokus på folkeretten og igjen at rett skal gå foran makt¹⁸⁷.

Samtidens forsvarsbudsjett– bevilgninger som fredstidsindikasjon på politisk vilje

I en verden der brutal stormakts- dynamikk raskt kan slå inn ved en eskalering av en sikkerhetssituasjon er Norges handlingsrom størst i fasen før en konflikt inntreffer¹⁸⁸

Forsvarsbudsjettet kan eksemplifisere politisk vilje før en konflikt inntreffer. Forsvarsbudsjettet kan ses fra flere vinkler. I den enkleste form kan det måles antall kroner og øre som tildeles Forsvaret. Fra dette perspektivet har Stortinget avsatt stadig flere milliarder kroner og forsvarsbudsjettet har, med unntak av rett etter Berlin-murens fall, økt taktfast. Dette kan tale for en økt politisk vilje til å bruke penger på eget forsvar. Sammenlignet med kroner og øre i 1940 og 2022 er det selvsagt særdeles mye mer penger i dagens forsvarsbudsjett grunnet inflasjon. Konkret tilsvarer forsvarsbudsjettet i 1939 på 112 millioner i 2015 kroner ca 3,4 milliarder ¹⁸⁹. I 2015 kroner blir dagens 61 milliarder tilsvarende 54 milliarder kroner. Dette er en åpenbar økning i forsvarsbudsjettet siden 1939.

¹⁸⁴ Nipen 2022

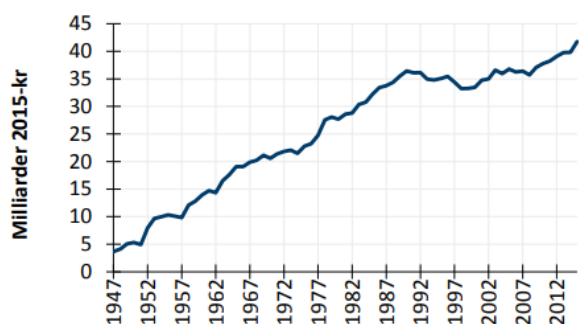
¹⁸⁵ TV4 2022

¹⁸⁶Tamnes 2015

¹⁸⁷ Tamnes 2019 S 50

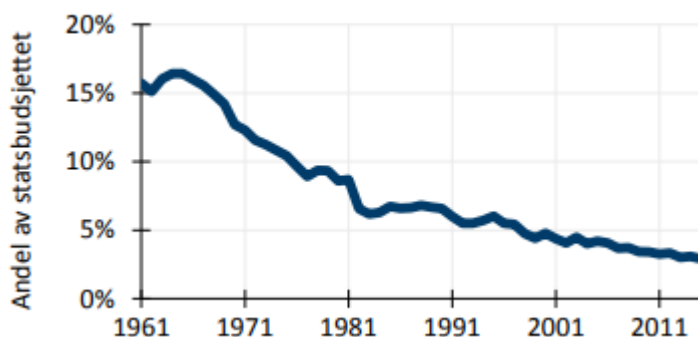
¹⁸⁸ Hæren 2021

¹⁸⁹ Priskalkulator (norges-bank.no) er nyttet for å korrigere for inflasjon.

Figur 4 FFI 190. Forsvarsutgifter for 2015 er justert opp med merverdiavgift, justert ned med bruttobudsjettering av Forsvarsbygg, men inkluderer midlertidige økninger av investeringsbudsjettet pga. kampflyanskaffelsen i 2015, tilsvarende 1,3 mrd. kroner. Regnestykket for 2015 er dermed 43,8 + 2,02 (MVA) - 4,1 (bruttobudsjett. FB) = 41,72 mrd. kr.

En mulig bedre måte å vurdere forsvarsbudsjettet på i perspektivet politisk vilje, er å se det i forhold til statens samlede inntekter i statsbudsjettet. Ser vi det på denne måten er forsvarsbudsjettet en stadig mindre post på statsbudsjettet, som kan indikere en stadig svakere politisk vilje til å bruke penger på eget forsvar relatert til andre poster.

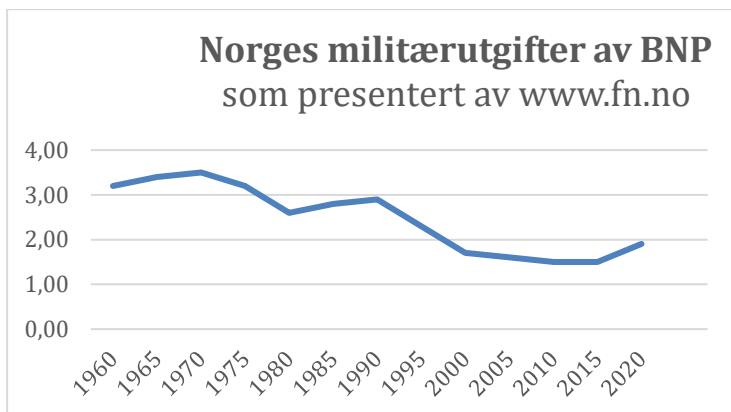
Figur 5 kilde FFI ¹⁹¹ Forsvarssektorens andel av statsbudsjettet ekskl. avsetninger til pensjonsfond utland 1960–2015.

Som figurene over viser, er det mulig å fremstille viljen til å bruke penger på Forsvaret på flere måter. Figur 5 viser forsvarssektorens andel av statsbudsjettet ekskl. avsetninger til pensjonsfond. Norge har brukt under 2 % av BNP på forsvarsbudsjettet siden år 2000¹⁹².

¹⁹⁰ Berg, Kvalvik og Forsvarets 2015 S 10 (bildetekst og bilde fra samme kilde)

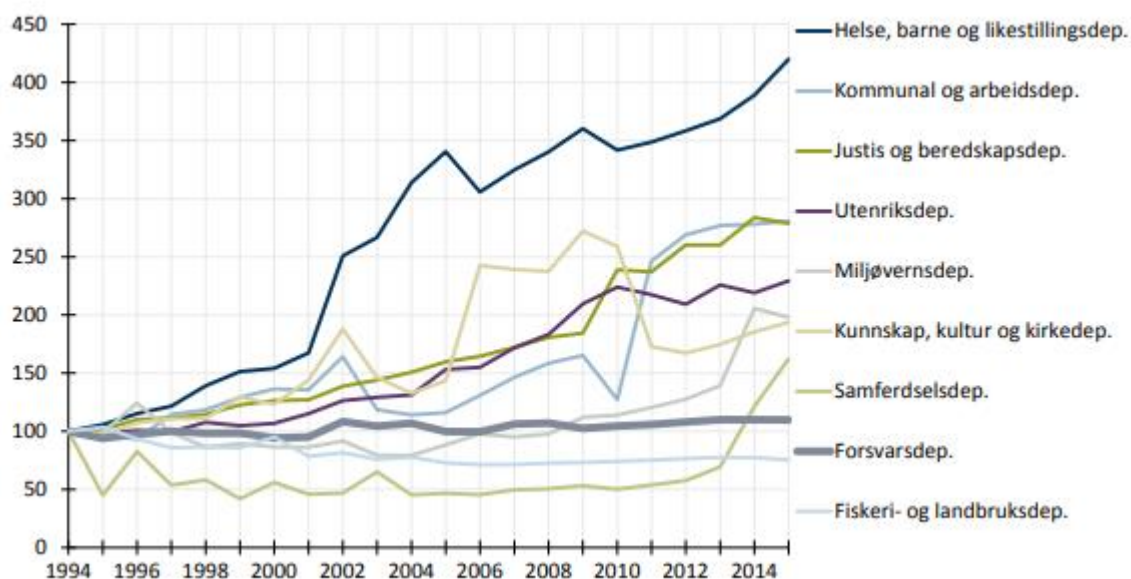
¹⁹¹ Berg, Kvalvik og Forsvarets 2015 S 12 (bildetekst og bilde fra samme kilde)

¹⁹² FN-sambandet 2020

Figur 6. utgifter på væpna styrker fremstilt av tall hentet på 5års intervaller fra Militærutgifter (fn.no) basert på BNP fra 1965-2020.

Hvis vi i tillegg ser på andre budsjettposter er det mulig å argumentere for at viljen til å avsette penger til Forsvaret er stor, men at viljen til å bruke penger på for eksempel justissektoren er større i senere tid.

Figur 7 Kilde FFI 193 Indeksert utvikling i bevilgningene til utvalgte departementer 1994–2015, justert med KPI-indeksen.

Vi ser av figur 7 at budsjettene til Forsvarsdepartementet (FD) har hatt en relativt flat utvikling de siste ti årene, slik vi også så i figur 5.

De andre departementene har hatt en høyere vekst enn Forsvarsdepartementet, med unntak av Fiskeri- og landbruksdepartementet. Resten av departementene i figur 7 har hatt betydelig høyere

¹⁹³ Berg, Kvalvik og Forsvarets 2015 S 13

vekst enn FD. Det bør bemerkes at det har vært flere større omorganiseringer blant departementene i denne perioden, som gjør det vanskelig å bruke statistikken hensiktsmessig. Justisdepartementet (JD) har økt med nesten 180 prosent i denne perioden, og har hatt en betydelig kraftigere vekst enn FD. Det har i denne perioden vært en betydelig økning i ansatte i politiet. Politiet hadde i 2014 15 139 årsverk, mot 9 599 i 1994, en økning på 58 prosent. Forsvaret har i den samme perioden justert ned antall årsverk tilsvarende 18 prosent, fra nesten 24 000 i 1994, til i underkant av 20 000 i 2014.

Av de nesten 20 000 ansatte i forsvarssektoren i dag, utgjør etaten Forsvaret i overkant av 17 000 årsverk. Forsvaret og Politiet er dermed i 2015 nesten jevnstore i antall årsverk (ikke medregnet verne-pliktige)¹⁹⁴.

Hvis vi legger den sikkerhetspolitiske utviklingen til grunn, med sammensatte, sektor- og domeneoverskridende trusler¹⁹⁵, kan økningen i bevilgninger til JD som vist i figur 6 ses på som politisk vilje til å verne om egne borgere, men utenfor et klassisk krigsperspektiv. Legger vi figur 5 til grunn kan man argumentere for at et oppsving etter 2014 fortsatt ikke tilfredsstillende et NATO-krav om minimum 2 % av BNP og i så må vitner om en svak politisk vilje.

Det oppleves basert på det overnevnte som vanskelig å konkludere entydig om norsk politisk vilje er sterkere eller svakere i dag basert på **bevilgninger** til forsvarsbudsjett alene.

Erfaringer fra 2. verdenskrig som har gjenklang i samtiden

«[...] kun stor viljestyrke kan føre frem til målet. Denne kommer til uttrykk i utholdenheten som blir beundret i både i samtiden, og for ettertiden»¹⁹⁶.

Clausewitz

I sitatet over kan Clausewitz tolkes til at siden Norges kamp ble kronet med seier i 1945, øker det sannsynligheten for at det skjer igjen. Dette fordi Norge vet at de kan vinne en krig, fordi Norges viljestyrke kronet med seier beundres av ettertiden. Går vi dypere ned i denne materien finner vi spor fra 2. verdenskrig i dagens Norge som kan ha økt Norges politiske vilje.

Ifølge populær litteraturen viser Norges konge, et par dager etter 9. april et eksempel som beskriver uttalelser av politisk vilje. Vel vitende om «blodet som kom til å flyte i en krig med det tyske tyranniet¹⁹⁷, ville han heller abdisere enn å knele til tyskernes krav, og utnevne Quisling som norsk statsminister». Det kan for eksempel hevdes at historiene om «Kongens nei» øker sannsynligheten for at politiske lederskikkelser igjen vil være en stemme for forsvarsvilje uavhengig av historiens historiske autentisitet.

¹⁹⁴Berg, Kvalvik og Forsvarets 2015

¹⁹⁵ Prop. 14s 2020 S 72

¹⁹⁶ Clausewitz 2020 S 246

¹⁹⁷ Jacobsen 2011 S 132

Konkret er erfaringene fra krig reflektert i norske lover. Kgl. Resolusjon av 10. juni 1949 oppleves kanskje som den viktigste av disse. «Plakaten på veggen» er det folkelige navnet på denne forskriften til Grunnloven § 25. Den sier i korte trekk at alle militære befalingsmenn skal uten videre gjøre motstand mot et væpnet angrep med alle midler som står til rådighet og sette all kraft inn på forsvaret i løpet av kortest mulig tid, og at dersom Regjeringen blir satt ut av funksjon gjennom tilfangetakelse eller på annen måte, skal forsvarskampen fortsettes uavhengig av de ordre som blir utstedt i dens navn ¹⁹⁸.

Det kan synes vanskelig å argumentere at det er politisk vilje å ha en forskrift som sier at de væpnede styrker ikke bare kan, men skal fortsette kampen uavhengig av de ordre som blir utstedt i Regjeringens navn. Det er derimot lett å argumentere for at det skal sterk politisk vilje til å ha en forskrift som sier at forsvaret skal foreta **handlinger for å unngå frafall av staten og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv**. Forskriften spiller på denne måten direkte inn i definisjonen av politisk vilje fordi den kan tolkes som ordre om å fortsette kampen selv etter at politisk ledelse er tilsidesatt. Det er uansett en resolusjon som har blitt stående uendret i over 70 år, og at ingen sittende politikere har fått denne endret, peker i retning av sterkere politisk vilje.

Norges NATO medlemskap, som en av de første nasjonene inn i NATO, uavhengig av om den kom fra maktposisjonen Sovjetunionen fikk i Europa etter andre verdenskrig eller ikke, kan klart anses som en styrking av politisk vilje sammenlignet med nøytralitetslinjen fra mellomkrigstiden. NATO-alliansen er ansett som en viktig del av Norges forsvars konsept, og vilje til å støtte NATO kan ses på som de facto vilje til forsvar av Norge. Basepolitikk, atomvåpen på norsk jord og andre allianseproblemstillinger er uavhengig av dette en styrking sammenlignet med mellomkrigstidens linje.

Erfaringen som bor i politikken etter 2. Verdenskrig kan ses på som særdeles styrkende Basert på samtidens politiske uttalelser målt mot mellomkrigstiden oppleves det som en svak styrking av politisk vilje. Hvis vi så inkluderer beslutninger om NATO- medlemskap og plakaten på veggen, samt bruken av militære styrker i NATO og FN oppdrag er det betydelig mer politisk vilje i dag en i mellomkrigstiden. Bevilgninger gjenspeilet ikke nødvendigvis denne styrkede politiske vilje.

¹⁹⁸ Krane 2018

4.1 Analyse av kampvilje

De væpnede styrkers vilje til å handle i strid 1940

Oppgaven skal nå forsøke å beskrive kampvilje fra et historisk perspektiv. Vi har allerede kommet frem til at **Kampvilje er de væpnede styrkers drivkraft for handlinger i strid, i tråd med politisk vilje**. Den styrkes av og kan derfor relativt sett måles på militær erfaring og begeistring for saken. Slik som ved politisk vilje er mellomkrigstiden valgt som startpunktet. 1940 er eksemplifisert da det kan hevdes at kampvilje til å forsvare landet ikke var stor nok til å motsette seg tyskernes overfall, militært. Denne påstand skal forsøkes begrunnet med eksempler, for deretter å peke på noen årsaker til hvorfor det ble slik i mellomkrigstiden.

Norge 9. april – startpunktet kampvilje

«Forsvarets ytelse under felttoget må forstås på bakgrunn av manglende mental, politisk og militær beredskap»¹⁹⁹.

(Hobson & Kristiansen, 2001)

Aprildagene i 1940 er mulig å se på som et eksempel på en særdeles svak kampvilje.

I Oslo satt sjef for Hæren, General Laake, den 9. april. Generalstaben forlot byen 9. april, og han nådde den først igjen på Elverum samme kveld. Da var han så nedbrutt og mismodig at han i konferanse med justisministeren den 10. april ga uttrykk for at videre motstand både var håpløs og meningsløs²⁰⁰. Kristian Laake fikk avskjed neste dag. I ettertid har det blitt til at han gikk av med pensjon, men Laake var 65 år og pensjonsalderen 68 år. Laake hadde ikke tidligere kamperfaring.

På Sørlandet var General Einar Liljedahl 58 år ved krigsutbruddet²⁰¹. Gjennom den tidlige utnevnelsen til general hadde han forbigått eldre kolleger, men Liljedahl var ansett som svært dyktig. Den 8. april på ettermiddagen ble Liljedahl varslet om et tysk frakteskip var torpedert utenfor Lillesand. Politimesteren fortalte generalen at 180 tyske soldater var reddet i land og at de skulle til Bergen. Liljedahl iverksatte ingen tiltak på bakgrunn av disse opplysningene.

Neste morgen ble Kristiansand angrepet. Kystbefestningene gjorde innledningsvis motstand, og dette ga generalen tid til å områ seg. Til tross for at Liljedahl hadde avdelinger både fra Infanteri Regiment (IR) 3 og IR 7 til stede i området, iverksatte han tilbaketrekning, med ordre om at man skulle «unngå å irritere fienden». Uten at avdelingene hadde vært i kontakt med fienden, valgte

¹⁹⁹ Hobson og Kristiansen 2001

²⁰⁰ Werner-Hagen 2015 S 26

²⁰¹ Werner-Hagen 2015

Liljedahl å sende mannskapene hjem den 15. april 1940. General Liljedahl ble stilt for krigsrett og dømt til 60 dagers festningsarrest etter krigen.

Fra Bergen Fortelles det Oberstløytnant Torvstad som overgir 143 mann, hvorav ni offiserer, morgenen 9. april tilnærmet uten kamp.²⁰²

General Carl Johan Erichsen hadde klart å samle en betydelig styrke i området Askim, Mysen. En forsvarsstilling ble etablert ved Fossum bru vest for Askim. Der kom det til kamp den 11. april om morgenen. Etter 12 timer med intense kamphandlinger ved Fossum, brøt det norske forsvaret sammen. Erichsen valgte rettet inn i Sverige og i løpet av den 14. april hadde mer enn 3000 soldater passert grensen. General Erichsen hadde ikke tidligere kamperfaring.

Med hovedkvarter i Trondheim satt Ager Laurantzson, sjef for 5. divisjon²⁰³. Da tyske krigsskip ankret opp på Trondheim havn den 9. april om morgenen, ga Laurantzson ordre om at det ikke måtte tas til våpen mot tyskerne. Laurantzson ville rett og slett ikke slåss. I slutten av april ble Laurantzson fjernet fra stillingen som divisjonssjef²⁰⁴. Generalens sønn var et sentralt medlem i NS allerede fra 1933, og ble senere under krigen en av Quislings ministre. I 1945 ble general Laurantzson dømt til 60 dagers fengsel for «grov uforstand i tjenesten.»

Bildet på den svake kampviljen kan selvsagt modereres da det fantes kampvilje nok til å utfordre tyskerne flere steder i Norge. En rekke enkeltindivider står frem som norske helter. Oberst Birger Eriksen besluttet eksempelvis på eget ansvar å forsvare landet med alle tilgjengelige ressurser, på tvers av politiske retningslinjer, da Blücher ble senket utenfor Oscarsborg²⁰⁵. Det finnes andre gode eksempler som General Gustav Fleischer, Løytnant Bratland²⁰⁶, Kaptein Rieber-Mohn, Major Hyldmo og hans avdeling²⁰⁷, Leif Larsen, Otto Ruge²⁰⁸ med mange flere. Feltoget i Nord-Norge og Forsvarets evne til å sikre regjering og kongehusets evakuering fra hovedstaden kan trekkes frem på den positive siden av kampvilje.

Selv om noen valgte å slåss kan det overordnet her nevnes at halvparten av de norske divisjonssjefer fikk rettslig tiltale eller rettslig granskning etter krigen²⁰⁹. Beretningene i kapittelets første del er representative for den viljen som ble vist, selv om det fantes unntak. Utsatt for fare og usikkerhet kneker kampviljen blant majoriteten av de taktiske norske militære styrker.

²⁰² Thomassen og Thomassen 2021S 50.

²⁰³ Werner-Hagen 2015

²⁰⁴ Werner-Hagen 2015

²⁰⁵ Fermann 2013S201

²⁰⁶ Boe, Kjørstad og Werner-Hagen 2012

²⁰⁷ Boe, Kjørstad og Werner-Hagen 2012

²⁰⁸ Thomassen og Thomassen 2021 S 14

²⁰⁹ Hosar og Krigsskolen 2000 S 271

Basert på definisjonen av kampvilje, spesielt knyttet til «**i tråd med politisk vilje,**» er det modererende at politisk vilje kanskje ikke var tydeliggjort som tidligere beskrevet i denne oppgaven. Harald Høiback skriver «Det vi manglet i april 1940 var ikke primært utstyr og trening, men en klar og uttalt politisk vilje til å forsvare landet. Den manglet imidlertid fullstendig»²¹⁰.

Som vist i kapittelet om politisk vilje er dette en meget streng dom, og påstanden er delvis tilbakevist av Tom Kristiansen²¹¹. Det er likevel sannsynlig å tro at det fantes noe usikkerhet til hva eller hvordan den politiske vilje skulle etterleves blant de militære styrker basert på den utalte nøytralitetslinjen. Militære sjefer var primært forpliktet til å markere nøytralitetsbrudd²¹². Som beskrevet tidligere hang mye av den gamle retorikken igjen fra den strenge nøytralitetslinjen før 1936. Uavhengig av politisk vilje som modererende effekt for kampvilje er det ikke til å komme fra at totalt 12231 befalingsmenn ble gransket for sin tjeneste i krigsdagene og under okkupasjonen. Av disse ble 1072 funnet uverdige til fortsatt å inneha stillinger i det norske Forsvaret etter 2. verdenskrigs slutt²¹³. Oppgaven skal nå ta for seg mulige årsaker til den svake kampviljen, med utgangspunkt i måleparametere definert i kapittel 2.

Treningsstandard 1940

I 1940 var det norske forsvaret en relativt stor hær med relativt lav treningsstandard. Verneplikten for en norsk infanterist var i 1940 kort. En kilde hevder den var 72 dager²¹⁴, en annen hevder den var 84²¹⁵, men begge hevder den var den korteste i Europa. Hæren besto av rundt 20.000 mann og kunne mobilisere det vi i dag kaller en styrkestruktur, utenpå de stående styrker på ytterligere 119.000 mann. Selv om det er et uttrykk for kapasitet som er utenfor tema for denne oppgaven sier det også noe om forholdet mellom vernepliktige og stående styrker og kanskje også tilliten mellom dem. Større øvelser hadde ikke funnet sted mellom 1922 og 1937 og Forsvaret hadde gått på sparebluss gjennom hele mellomkrigstiden²¹⁶.

Mange av offiserene hadde ikke vært inne til tjeneste siden 1918 og på enkelte skyts hadde det ikke vært skutt med stridsammunisjon siden 1890-årene²¹⁷. Riktignok ble det gjennomført store felles øvelser i 1937, 1938 og 1939 innenfor det som senere skulle vise seg å være svært realistiske trusselvurderingsrammer²¹⁸. De militære styrkers treningsstandard var uansett lav, og det er sannsynlig

²¹⁰ Høiback 2022

²¹¹ Kristiansen 2022

²¹² Hobson og Kristiansen 2001 S277

²¹³ Hosar og Krigsskolen 2000S 274

²¹⁴ Olsen 2011 S 392

²¹⁵ Ulriksen 2001 S 222

²¹⁶ Olsen 2011

²¹⁷ Hobson og Kristiansen 2001 S 247

²¹⁸ Hobson og Kristiansen 2001 S 231

å tro at effekten av manglede større øvelser i mer enn 15 år påvirket både offiserene og de øvrige militære styrker negativt.

Militær krigserfaring 1940

Selv om antallet erfarne offiserer er lite i forhold til hæren som helhet, har dette stor innflytelse. Erfaringen deres, innsikten og deres modne karakter, påvirker deres underordnede og kamerater²¹⁹.

Clausewitz

Krigshistorikeren Knut Werner- Hagen hevder at 5 av totalt 8 militære toppledere ikke klarte å gjøre jobben de var satt til ²²⁰. William Steffens, Carl Gustav Fleischer og tidligere nevnte Otto Ruge klarte å gjøre jobben. Fleischer og Ruge gjorde stor og ærerik tjeneste i 1940.

Den kanskje minst av kjente av disse, General William Steffens, hadde opplevd krig og kaos tidligere. Han hadde vært militærattaché i Moskva i 1917 og trolig opplevd den russiske revolusjon på nært hold. Opplevelsen kan, ifølge Werner-Hagen ha vært medvirkende til hans sterke opptreden i 1940 ²²¹. Det er hevdet at Steffens blant annet gjennomførte den beste mobiliseringen i Sør-Norge ²²². William Steffens **krigserfaring** trekkes frem av Werner-Hagen som en medvirkende årsak til at han klarte å gjøre jobben han var satt til.

Blant soldatene i 1940 hadde svært få kamperfaring. Riktignok hadde ca. 700 nordmenn deltatt som frivillige på finsk side i den finske vinterkrigen²²³. Enkelte av disse tjenestegjorde og ble senere relativt kjente motstandsmenn fra 2. verdenskrig. Her kan blant annet nevnes Kompani Linge menn som Max Manus, Per Blindheim og Fredrik Kayser, men også Shetland Larsen er blant dem.

Det har blitt hevdet at den viktigste krigsinnsatsen for Norge ikke skjedde på norsk jord, men på sjøen²²⁴. I løpet av krigsårene fraktet den norske handelsflåten 75 millioner tonn olje og 70 millioner tonn tørrlast, men skipsfarten tok betydelige tap. Allerede før 9. april mistet handelsflåten 55 skip, og totalt i mistet 2208 norske sjøfolk livet. Handelsflåten og den norske Marinen var erfarne med slike tap. Under den første verdenskrig hadde norske sjømenn krigserfaring og 2123 sjømenn omkom på skipene²²⁵.

²¹⁹ Clausewitz 2020 S 130

²²⁰ Werner-Hagen 2015

²²¹ Werner-Hagen 2015

²²² Hobson og Kristiansen 2001 S 296

²²³ Vettenranta 2020

²²⁴ Olsen 2011 S 449

²²⁵ Olsen 2011 S 370

Overordnet kan det hevdes at selv om det fantes offiserer og soldater med krigserfaring var dette innslaget svært lavt, spesielt på land og ikke nødvendigvis godt plassert, med mer krigserfaring til sjøs. Norge som nasjon hadde deltatt i krigshandlinger på 126 år ved krigsutbruddet i 1940 ²²⁶.

Begeistring for saken 1940

Hva så med måleparameter **Begeistring for saken?**

Forsvarskampen i 1940 faller klart innunder tanken om folkerettslig rettferdig krig, men kampviljen var fortsatt stedvis lav.

En årsak til den lave kampviljen kan pekes i retning av at Quislings parti National samling (NS) hadde et relativt godt fotfeste i offisersstanden. NS-tilslutningen blant norske offiserer var høyere enn nesten alle andre yrkesgrupper i det norske samfunnet ²²⁷. Dette kan ha redusert begeistringen for saken i perspektivet lydighet så vel som vilje til å slåss basert på operasjonens politiske og etiske rammer.

Det kan finnes flere årsaker til at dette var tilfelle. Kommunismens fremmarsj kan hevdes å bli sett på som en trussel og var med det en mulig årsak til NS-tilslutning, men kan også ha blitt sett på som et annet onde. Spennet mellom det ytre høyre og det ytre venstre i politikk skyldes at samfunnet var splittet i klasser, som ble representert av partier med svært forskjellige politiske og sosiale programmer. Norges Kommunistiske parti (NKP) og NS hadde større oppslutning den gang enn ekstremister har i dag. Disse ekstreme partiene hadde sin lojalitet til totalitære stormakter som begge utgjorde en trussel mot Norge. Dette kommer vi tilbake til i folkeviljeperspektivet.

Den generelle nedrustning som ført til deklassering og overtallighet blant de yrkesmilitære ²²⁸, men også offisersstandens generelle klassekamp kan være en av årsakene til den store NS-tilslutningen og lave kampviljen. Uavhengig av årsak hadde 1919 kullet på krigskolen 65 løytnanter, hvorav minst 21 av dem var dokumenterte NS-medlemmer, 17 av dem fikk fellende dom for landssvik ²²⁹. Krigsskolens øverste avdeling hadde i tidsrommet 1919 – 1939 nær 23 % medlemmer av NS. Til sammenligning fikk NS ca 2% av stemmene ved valg i 1933 og 1936 ²³⁰. Det er verdt å merke seg at Vidkun Quisling, arbeidet som offiser i Forsvaret frem til 1928.

Her skal man selvsagt være forsiktig med å tillegge offiseren en mening, men det er mulig å argumentere for en antatt redusert **begeistring for saken**. Oberst Konrad Sundlo, sjef for Infanteriregiment nr. 15 og kjent som medlem av Nasjonal Samling, overga Narvik uten motstand²³¹.

²²⁶ Boe, Kjørstad og Werner-Hagen 2012S 25

²²⁷ Hosar og Krigsskolen 2000 S 271

²²⁸ Hobson og Kristiansen 2001S 164

²²⁹ Hosar og Krigsskolen 2000 S 208

²³⁰ Nordby 2015

²³¹ Kristiansen 2015

Uavhengig av hvilken årsak som var mest fremtredende kan det hevdes at viljen til kamp blant militære ledere og soldater var svak i 1940.

Hva så med dagens situasjon innenfor samme måleparametere?

4.2 Samtidens kampvilje - de væpnede styrkers vilje til å handle i strid i vår samtid.

Treningsstandard i samtiden

Verneplikten for en norsk infanterist var i 1940 72 dager. Til sammenligningen har Norge i dag 12 måneders verneplikt med en prøveordning av 18 måneders verneplikt for enkelte personellgrupper. Trening og øving av styrkestrukturen kan man således argumentere at er vesentlig forsterket fra mellomkrigstiden til i dag.

Større øvelser gjennomføres jevnlig i dagens forsvar. Et eksempel på dette er årets øvelse Cold Response 2022. 27 nasjoner med til sammen 30 000 soldater meldte seg på. Øvelsen skal sikre at norske og allierte har evne til å gjennomføre omfattende fellesoperasjoner i et miljø som er preget av strid med høyintensitet, under krevende vær- og vinterforhold²³². Det er et sterkt søkelys i Forsvaret på at øvelser er så realistiske som mulig²³³.

Det kan derfor argumenteres for at trening og øving av militære styrker har et vesentlig høyere antall treningstimer i dag enn i mellomkrigstiden, øvelsene er også realistiske med jevnlig større øvelser i et friksjonsfylt miljø. Dette skulle tilsi at kampviljen kan være sterkere i Norge i dag, enn i 1940 basert på oppgavens måleparameter.

Militær krigserfaring

Clausewitz skriver om kamperfaring: «Selv om antallet erfarne offiserer er lite i forhold til hæren som helhet, har dette stor innflytelse. Erfaringen deres, innsikten og deres modne karakter, påvirker deres underordnede og kamerater»²³⁴.

Clausewitz hevder at mot og militære erfaringer kan dempe usikkerheten og frykten fra de mange sanseinntrykk man opplever i krig²³⁵. Kampmoral kommer av seierrike kriger eller at avdelingen har blitt presset til sitt ytterste slik at soldaten lærer sine krefter å kjenne²³⁶. Oppgaven har i kapittel 2, om kampvilje, beskrevet viktigheten av militær krigserfaring. Vi skal derfor se nærmere på dette parameteret.

Norge har vært en aktiv bidragsyter til internasjonale operasjoner siden 1947 og har med dette en stadig flom av ansatte med militære erfaringer fra kamp inn i sin struktur. Det har som nevnt under

²³² Forsvaret 2022a

²³³ Forsvaret 2020

²³⁴ Clausewitz 2020 S 130

²³⁵ Clausewitz 2020 S 116

²³⁶ Clausewitz 2020 S 236

i avsnittet om politisk vilje vært et betydelig oppsving etter den kalde krigens slutt i både mengde og intensitet på disse operasjonene. De konkrete tallene viser at de største bidragene til internasjonale operasjoner ble startet før 2003 hvor den gjennomsnittlige størrelsen på bidragene var på 503 personer, mens gjennomsnittet fra 2003 til 2015 var på 103 ansatte pr år²³⁷. Mellom 2001 og 2021 har rundt 9200 norske soldater tjenestegjort i Afghanistan²³⁸. Norske styrker har også deltatt i større luftoperasjoner i Libya²³⁹ og sjøoperasjoner i Adenbukta ²⁴⁰.

Som beskrevet tidligere hadde bare 1 av de 8 ledere krigserfaring i.h.t Werner -Hagens artikkel. William Steffens, som hadde krigserfaring, var en av svært få som klarte å gjøre jobben. Nå er det ikke nødvendigvis slik at krigserfaring var den eneste faktor, og krigserfaring i det norske Forsvar fører ikke nødvendigvis til høy grad og med det større påvirkning, men for offiser og høyere other ranks (OR) er kamperfaring knyttet til avansement i grad i dag. Dette gjøres gjennom for eksempel «må-krav» til erfaring fra internasjonale operasjoner for å få enkelte sjefsstillinger og nøkkelstillinger oppover i det militære hierarkiet. Dette sørger for at norske militære ledere har en viss kamperfaring og de er «godt plassert i organisasjonen».

Som et eksempel kan vi holde sjef for Hæren, General Laake, opp mot sjef for dagens Hæren Brigader Lervik. General Laake hadde ikke kamperfaring, Brigader Lervik har en rekke deployeringer til internasjonale operasjoner med lang erfaring fra både Balkan og Afghanistan²⁴¹. Ved et nærmere blick på dagens generaler, ser vi at de fleste i forsvarets ledelse har rikelig erfaring fra internasjonale operasjoner i henhold til deres åpne CV²⁴².

Yngve Odlo, Sjef Forsvarets operative hovedkvarter. Rolf Folland, sjef Luftforsvaret, Torgeir Gråtrud, sjef for spesialstyrkene, Inge Kampenes Sjef Cyberforsvaret, og Elisabeth G. Michelsen sjef heimevernet har alle erfaring fra internasjonale operasjoner. Forsvarssjef Eirik Kristoffersen hevder at krigserfaringene fra Afghanistan har vært med å forme ham til hva han er i dag ²⁴³.

Med et stort antall «godt plasserte» offiserer med krigserfaring er det derfor mulig å argumentere for at kamperfaring blant de militære styrker er vesentlig økt sammenlignet med i 1940. Dette skulle tilsi at kampviljen basert på militær erfaring kan være betydelig sterkere i Norge i dag, enn i 1940.

²³⁷ Gustavsen, Lien, Tollefsen og Forsvarets 2017 S 3

²³⁸ Forsvaret.no 2021

²³⁹ Hanssen 2018

²⁴⁰ Kristian Aanensen og Veum 2010

²⁴¹ Forsvaret 2022b

²⁴² Forsvaret 2022b

²⁴³ Kristoffersen og Stensønes 2020

Kampvilje og beredskap 22. juli

Siden det er hevdet at hendelsene 22. juli er det nærmeste vi kommer «en test av forsvarsvilje» i Norge etter andre verdenskrig²⁴⁴ skal de innledende handlingene ses på fra norske kampviljeperspektiv, slik som vi tidligere har behandlet det fra et politisk viljeperspektiv.

Bombeanslaget mot regjeringskvartalet fant sted klokken 15.25. Allerede klokken 15.35 hadde Forsvarets spesialkommando satt stab og kontaktet politiets beredskapsavdeling²⁴⁵. HMK Garden gikk umiddelbart i stilling rundt slottet og den israelske ambassaden. Enkelte av Heimevernets distrikter hadde tatt innledende steg til mobilisering klokken 15.45.²⁴⁶ Eksplosive Ordnance Disposal (EOD) lag fra Sessvollmoen og Ørland hadde de første soldatene i Oslo sentrum rundt klokken 17.00. Lovmessighetene av disse handlingene har senere blitt diskutert²⁴⁷, men viljen til å handle i en friksjonsfylt tid, fra et militært perspektiv, kan vanskelig trekkes i tvil. På morgenkvisten den 23. juli overtok bevæpnet militært personell flere objektsikringer og resten er historie.

Begeistring for saken i samtiden

Både kampene i 1940 og oppgavens scenario tilsier en forsvarskamp for norsk suverenitet. Selv ved en forsvarskamp kan påvirkningsoperasjoner underminere begeistring for saken slik som NS tilslutningen og samfunnssplittelsen kan ha gjort i 1940.

Antall medlemmer i NS i dag sammenlignet med 1919 er åpenbart bortkastet å sammenligne. NS ble oppløst i 1945, og selv om det hadde funnes ville det ikke gitt noe nevneverdig pekepinn på begeistring for saken. Norge, og Norges militærmakt er i dag kanskje mindre utsatt for en splittelse i ideologiske strømminger enn hva de var i 1940. Begeistring for saken er utover dette knyttet til handlingen som avhenger av operasjonen. Hvis vi drister oss til å se på en mulig fremtidig operasjon kan det hevdes at Russland og Kina markerer større og større avstand til Vesten, og det kan hevdes at det politiske ytre- høyre seiler i medvind i Europa generelt²⁴⁸. Det oppleves dog som om de ideologiske brytningene i Norge i dag er mindre enn de var i mellomkrigstiden, selv om verden kanskje er mer polarisert enn på lenge. Ytre uro og indre ro styrker trolig begeistring for saken og med det kampviljen. Her bør det bemerkes at det nye trusselbildet knyttet til påvirkning av opinionen gjennom sosiale medier, den særdeles hurtige teknologiske utviklingen og polariseringen av samfunn vil kunne påvirke den kampviljen i årene fremover²⁴⁹.

²⁴⁴ Brudevold 2018

²⁴⁵ Larssen og Dyndal 2020 S 330

²⁴⁶ Brudevold 2018

²⁴⁷ Larssen og Dyndal 2020 S 331

²⁴⁸ Mudde 2019

²⁴⁹ Haaland, Hobson og Bjerga 2021

Likeledes kan privatiseringen av deler av militærmakten, slik som Russland kan hevdes å ha gjort gjennom organisasjoner som for eksempel Wagner Group²⁵⁰ i sine operasjoner påvirke begeistring for saken.

Selv om disse russiske leiesoldatene ikke anerkjennes av Russland, har Norge sluttet seg til fellesuttalelsen fra flere europeiske land om Wagner-gruppen som fordømmer at det russiske private militære selskapet skulle settes inn i Mali ²⁵¹. Her er det mulig å spekulere i hvordan påvirkning av opinionen gjennom de sosiale mediene, utført av private, ikke russiske innleide aktører kan produsere krigståke og friksjon for forsvarsviljen.

«Så lenge de (Russland) kan skape nok mistenksomhet og uklarhet om et bombeangrep eller en hendelse, vil det være vanskeligere for andre makter å handle eller for befolkningen å la seg opprøre». ²⁵²

En slik spekulasjon kan vi dra ut nærmest i det uendelige, og vi vender derfor tilbake til det vi påsto i kapittel 2, nemlig at en hær gjenspeiler det samfunn militærmakten rekrutteres fra. Begeistring for saken kan hevdes å ha blitt svekket av samfunnsendringer i kraft av kommunismen og fascismens fremmarsj i mellomkrigstiden. Vi skal derfor se nærmere på samfunnsendringer i egen samtid som kan påvirke begeistring for saken.

Det er mulig å hevde at samfunnsreformer har ført til siviliseringen av den militære profesjon ²⁵³. Innføring av likestilling mellom kjønnene, overtidsbetaling ved øvelser samt krav til helse, miljø og sikkerhet er noen av disse samfunnsreformer. Enkelte hevder at feminisering av samfunnet svekker militære verdier som mot og heltemot ²⁵⁴. På den annen side har samfunnsreformene også kommet i forkant av eller som en del av forsvarsreformene i senere tid. Selv om forsvarsreformene har senket den militære kapasitet, kan den hevdes å ha økt kvaliteten på det Forsvaret vi har. Til forskjell fra offiserskorpsets isolasjon fra det sivile samfunn i mellomkrigstiden har den militære profesjon i dag økt status og er bedre integrert i samfunnet²⁵⁵.

Dette overnevnte fører til en helning mot at begeistring for saken er sterkere i dag enn ved krigsutbruddet i 1940, men det er vanskelig å konkludere entydig da en motstander naturligvis vil ønske å påvirke **begeistring for saken**.

²⁵⁰ Mackinnon 2020

²⁵¹ Regjeringen.no 2021

²⁵² Mikkelsen 2022

²⁵³ Haaland, Hobson og Bjerga 2021 S208

²⁵⁴ Boe, Kjørstad og Werner-Hagen 2012S 63

²⁵⁵ Haaland, Hobson og Bjerga 2021

4.3 Analyse av folkevilje

Norge 9. april – startpunktet folkevilje

I kapittel 2 argumenteres det for hvordan denne lidenskapelige kraften alltid tilkommer folket og derfor er en del av folkeviljen. Dette skjer fordi fienden provoserer frem lidenskapen som tenner gnisten til å øke folkeviljen såfremt den finnes.

Effekten av den aktive delen av folket i landvern og folkemilits gjør at fienden møter motstand nær sagt over alt, og ingen steder.

«Jo større kontaktflaten er med fiendens hær, eller med andre ord, jo mer denne hæren må spre seg, desto større er virkningen av folkemilitsen. Som sakte glødende kull fortærer den den fiendtlige hærens grunnvoller»²⁵⁶.

Clausewitz

Faktorer som må ligge til grunn for folkets lidenskap, som beskrevet i kapittel 2 behandles først, deretter ser vi på denne lidenskapelige kraften og om den tilkom folket.

Faktorer som må ligge til grunn - 1940

I kapittel 2 defineres det, basert på *Om krigen* at forutsetninger for folkekrigen er:

- Krigen kjempes i landets indre.
- At krigen ikke blir avgjort i et enkelt slag.
- Krigsteateret opptar et betydelig territorium.
- Nasjonenes karakter er egnet for en slik type krig.
- Landet er ulendt og utilgjengelig

Vi skal derfor gjennomgå disse faktorene fra 1940.

Folkeviljen styrkes av at krigen kjempes **i landets indre**. På dette punktet finnes det liten tvil.

Tyskland okkuperte hele Norge, og kampene ble kjempet i landets indre og ikke bare på grensen. Selv om de militære kamphandlinger varte relativt kort, ble ikke **krigen avgjort i et enkelt slag**.

Krigsteateret opptok et betydelig territorium. Faktorene ble oppfylt.

Nasjonenes karakter er vanskelig å definere, men Milorgs leder Jens Chr. Hauge kan kanskje kaste lys over denne forutsetningen. Han skriver i et brev til Forsvarets overkommando «trangen til aktiv innsats vitner om et verdifullt nasjonalt instinkt som ikke må kveles²⁵⁷» Jens Chr. Hauge kan tolkes til at nasjonens instinkt, altså karakter, følte en trang til aktiv innsats. På den annen side var det

²⁵⁶ Clausewitz 2020 S 720

²⁵⁷ Njøstad 2016

motstridende krefter i landet, med grupperinger på høyre og venstre side av den politiske fløy, og store forskjeller mellom fattig og rik. En større studie fra 2018 påpeker at land hvor inntekt er mer jevnt fordelt har mer folkevilje, sammenliknet med land som har større ulikhet ²⁵⁸.

Lendets beskaffenhet forsterket trolig folkeviljen gjennom spredt bebyggelse og mulighet for å unnsnippe overvåkning og kontroll slik som for eksempel fjellhytter og rural bebyggelse. Dette underbygges med motstandskampen i Norge ofte settes synonymt med «gutta på skauen²⁵⁹» i dagligtale.

Det kan se ut til at forutsetningene lå til grunn, men den aktive delen av folket var fortsatt relativt sett ganske liten. Hva så med folkets lidenskap?

Provokasjoner fra okkupanten 1940

I Norge ble ikke folkeviljen kvalt. Den ble tiltakende. I 1936, tross den politiske nøytralitetslinjen, vises et tiltagende sikkerhetspolitisk engasjement. Som Rolf Hobson og Tom Kristiansen hevder i Norsk forsvarshistorie: Også ute i samfunnet ble forsvarsinteressen og – viljen stadig mer merkbar. I pressen ble denne interessen naturligvis klarest reflektert ²⁶⁰.

Som beskrevet i kapitel 2 hevder Clausewitz at lidenskapen som skal brenne under krigen må allerede være til stede i folket²⁶¹. Sitatet over tilsier at viljen fantes og at gnisten som skulle antenn kullet allerede var til stede. I 1939 så mann at fascismens aggressive karakter virket mobiliserende på deler av opinionen i folket, og at denne ble forsterket av det brutale sovjetiske, kommunistiske, overfallet på Finland i november 1939²⁶². Dog er det sannsynlig å tro at folkeviljen ble delt av spennet mellom fascismen og kommunismen. Et tegn på at folkeviljen var uavhengig dette spennet, er den enorme tilstrømmingen til f.eks den frivillige militæropplæringen og til skytterlagene. ²⁶³

Årsaken til den tiltakende folkeviljen etter 1940 kan hevdes å være fordi fienden videre provoserer frem lidenskapen, men det finnes folkevilje i 1936.

Selv om innflytelsen fra en enkelt innbygger på krigsskueplassen i de fleste tilfeller ikke er mer merkbar enn en vanndråpes innflytelse på elva, er den samlede innflytelsen som landets innbyggere har på krigen, alt annet enn umerkelig, også når det ikke er snakk om en folkeoppstand ²⁶⁴.

Clausewitz

²⁵⁸ Anderson, Getmansky og Hirsch-Hoefler 2020

²⁵⁹ Njøstad 2016

²⁶⁰ Hobson og Kristiansen 2001 S 217

²⁶¹ Clausewitz 2020S 72

²⁶² Hobson og Kristiansen 2001 S 218

²⁶³ Hobson og Kristiansen 2001

²⁶⁴ Clausewitz 2020 S 538

Okkupasjonsmakten i 1940 forsøkte å drive igjennom nasjonalsosialistiske verdier i Norge. Fremstøtet utløste protester og motstand fra grupper som nektet å underkaste seg nazistisk styre og innflytelse. Det startet med at en samlet idrettsbevegelse høsten 1940 gikk til idrettsstreik for å unngå nazifisering²⁶⁵. Deretter, i desember kom høyesterettsdommernes enstemmige protest ved å nedlegge sine verv mot at okkupasjonsmakten tilsidesatte rettsstaten. I tiden som fulgte protesterte lærerne og prester. I mars 1942 protesterte norske skoleforeldre mot loven om nasjonal ungdomstjeneste. Titusener skrev til Kirke og Undervisningsdepartementet. Rikskommisær Terboven reagerte ved å arrestere 1100 mannlige lærer hvor av halvparten ble sendt til tvangsarbeid²⁶⁶. Disse hendelsene kan ses på som eksempler på hvordan fienden provoserer frem lidenskapen i folket, men også hvordan «de små dråper med vann treffer den tyske krigsmaskinen»

I tråd med det Clausewitz beskriver vokser det i samme periode frem aktiv folkelig motstand. Milorg oppstår våren 1941 og ble anerkjent av eksil regjeringen i november samme år²⁶⁷. Fra en famlende start blir MilOrg et relativt effektivt middel for etterretning og mot slutten av krigen også sabotasje. Mot slutten av krigen blir organisasjonen også bedre understøttet med våpen og utstyr. Folkeviljen ble ikke kvalt, og norsk motstandskamp etablerte en lidenskap som drev Statens innbyggere til å handle, i tråd med politisk vilje.

På den annen side fantes det også vilje som faller utenfor definisjonen av folkevilje fordi den ikke var i tråd med politisk vilje. De norske kommunistenes motstandskamp kan diskuteres om var i tråd med norsk politisk vilje. Dette endrer seg til delvis etter at Sovjetunionen kom med i krigen og de facto var alliert med Norge. Brytningene i folket svekket patriotismen.

Det som kanskje er vilje i folket, men i direkte motsetning til politisk vilje, er norske frontkjempere. Dette faller ikke inn under definisjonen av folkevilje fordi den ikke er i tråd med politisk vilje. Ca 5700 nordmenn meldte seg frivillig til tysk krigstjeneste i januar 1941²⁶⁸. Mange av disse kjempet en innbitt kamp for tyskerne, og av de 5700 så styrken et tap på 21% hovedsakelig på østfronten. Det er et tankekors at nesten like mange norske frivillige døde på østfronten som i den norske forsvarskampen i 1940²⁶⁹.

Selv om folkeviljen tok forskjellig form og viljen i folket både gikk med og mot politisk vilje, er det tankevekkende å se at Clausewitz trolig hadde rett. Reaksjoner fra sivilbefolkningen kom hovedsakelig som respons på provokasjoner fra okkupasjonsmakten²⁷⁰. Clausewitz skriver at hvis det ikke eksisterer blind lidenskap i folket som kriger på forhånd, vil kampene i seg selv bringe frem fiendtlige følelser, som hat og gjengjeldelse²⁷¹. Folkeviljen er på denne måten reaktiv til fiendens

²⁶⁵ Njølstad 2016

²⁶⁶ Njølstad 2016

²⁶⁷ Olsen 2011 S 460

²⁶⁸ Olsen 2011 S 478

²⁶⁹ Olsen 2011 S 483

²⁷⁰ Olsen 2011 S 488

²⁷¹ Solås 2012 S 11

handlinger. For å beregne norsk folkevilje må det derfor anslås hvilke provokasjoner det er sannsynlig at en okkupant kan før med seg, men først etter at forutsetningen ligger til grunn.

Faktorer som må ligge til grunn - samtiden

For å beregne norsk folkevilje må det anslås hvilke provokasjoner som kan komme til å oppildne folket. Før vi ser på dette må vi se på forutsetninger Clausewitz legger til grunn for folkeviljen og med det folkekrigen. Vi skal derfor se nærmere på forutsetningen som Clausewitz legger til grunn for folkekrigen²⁷².

Ved et begrenset angrep på Norge innebefattes færre mennesker til å «utføre» folkeviljen. Et angrep på Finnmark er ikke nødvendigvis å definere som **landets indre**. Dette svekker sannsynligheten for folkekrig og svekker sannsynligheten for at folkets lidenskap tennes. På den annen side kan det argumenteres med at Finnmark er større enn Danmark, og at selv et angrep av begrenset art opptar et **betydelig territorium**. Finnmark kan hevdes å være landets indre for de som bor i Finnmark. Her gjør Clausewitz et poeng av at hvorvidt befolkningen er stor eller liten ikke er avgjørende²⁷³. Forutsetningen kan på denne måten hevdes å være helt, eller i hvert fall delvis oppfylt. En annen faktor er at krigen **ikke blir avgjort i et enkelt slag**. Her er det sannsynlig å tro at denne faktoren var mer relevant på 1800 tallet da taktikken i dag i langt mindre grad knytter seg til store enkelt slag. Det er lite sannsynlig at krigen i Finnmark avgjøres i et enkelt slag. Dette kan begrunnes i at militærmakten i dag ikke kjemper samlet, men har en betydelig dybde i domener som luft, sjø og land. Moderne teknologi muliggjør denne dybden i langt større grad enn på Clausewitz` tid, men også relativt til 1940. På den annen side muliggjør teknologien at krigen kan komme raskt. Sjef Hærens utviklingskonsept peker på kort strategisk varslings tid og kort eller ingen taktisk varslings tid som en av de primære utfordringene i den moderne krigen²⁷⁴. Kort varslings tid er forsterket av Russlands hybride tilnærming, ettersom operasjonen kan komme fordekt, og ta deler av, eller hele territoriet før Norge er klar over at krigen har startet. Rolf Tamnes konkluderer i sin artikkel om det norske trusselbildet fra 2015 at tid og rom krymper²⁷⁵. På denne måten kan en fremtidig kamp avgjøres svært raskt i tid. Ettersom **scenarioet** legger opp til en begrenset invasjon. fordrer opplevelsen av at krigen blir avgjort i et enkelt slag at politisk vilje er sterk nok til å ikke gi opp kampen.

En fordel for Norge, som tilsier at krigen ikke oppleves å bli avgjort i et enkelt slag, knytter seg til faktoren at **Landet er særdeles ulendt og utilgjengelig**. Norge er preget av kyst, fjell, begrenset infrastruktur og store sesongmessige variasjoner i værforhold²⁷⁶. Denne faktoren er relativt lik i dag som den var i 1940. Clausewitz trekker frem fjellområder som folkemilitsens foretrukne kamparena

²⁷² Clausewitz 2020S721

²⁷³ Clausewitz 2020 S 721

²⁷⁴ Konsept for utvikling av hæren : Morgendagens hær 2021

²⁷⁵ Tamnes 2015

²⁷⁶ Konsept for utvikling av hæren : Morgendagens hær 2021

²⁷⁷. Forsvarsjef Kristoffersen trekker spesielt frem geografien som en av tre faktorer når han sier at «de som prøver å okkupere Norge, vil få en opplevelse av sakte tap»²⁷⁸. For meg som norsk hæroffiser med erfaring fra utallige øvelser og operasjoner i Finnmark kan jeg bekrefte at området er særdeles ulendt og utilgjengelig.

Hva angår om **nasjonenes karakter er egnet for en folkekrig** poengterer Clausewitz at fattige mennesker som er vant til anstrengende arbeid og forsakelse ofte har mer mot. I henhold til FN er Norge et rikt land med høy levestandard. Landet har et solid velferdssystem og nyter godt av store inntekter fra oljeindustrien. Det er på denne måten mulig å hevde at forutsetningen for om nasjonens karakter er egnet for folkekrig kanskje er mindre til stede i dag en i 1940. Sammenliknet med 1940 kan det hevdes at Norge i dag har høyere levestandard og med det er kanskje forutsetningen i mindre grad oppfylt fordi det kan finnes mindre mot i folket. Krigen i Ukraina viser dog at nordmenn har mot nok til å kjempe²⁷⁹. En rekke enkeltindivider har meldt seg frivillig til disse kampene slik som nordmenn gjorde under den finske vinterkrigen.

På den annen side har høy levestandard og et velfungerende velferdssystem ført til relativt sett lav grad av ulikhet i det norske samfunnet. Dette gjør seg gjeldende i Norge på blant annet relativt lav ulikhet på lønn og inntekt. En studie fra 2018 påpeker at land hvor inntekt er mer jevnt fordelt har mer folkevilje sammenliknet med land som har større ulikhet²⁸⁰. Dette taler for at **nasjonenes karakter er mer egnet for en folkekrig fordi Norge har færre ulikheter økonomisk**. Studien påpeker eksplisitt at de nordiske landene har høyere vilje til å kjempe²⁸¹.

Figur 8 Kilde SSB282 Økonomisk ulikhet i samfunnet måles i Gini. Denne indeksen går fra 0 til 1. Bildet og oversettelse er hentet fra forskning.no²⁸³

²⁷⁷ Clausewitz 2020S 232

²⁷⁸ Olsen 2020

²⁷⁹ Rashid 2022

²⁸⁰ Anderson, Getmansky og Hirsch-Hoefler 2020

²⁸¹ Anderson, Getmansky og Hirsch-Hoefler 2020 S 364

²⁸² Modalsli, Aaberge og Atkinson 2016

²⁸³ Amundsen 2017

Okkupantens sannsynlig provokasjoner

Folkeviljen oppstår hovedsakelig som respons på provokasjoner fra okkupasjonsmakten hvis forutsetningen er til stede. Ser vi til Ukraina, er det trolig rikelig med sivile tap som en direkte følge av krigen²⁸⁴. Slike tap i en krig i Norge kan trolig øke folkeviljen. Skal vi tro Jørn Bua, tidligere forsvarsattache til Russland er det sannsynlig å tro at en konvensjonell krig med Russland kan ha overdreven voldsanvendelse som provoserer frem folkeviljen²⁸⁵. En slik situasjon kan sette gnist til folkeviljens oppblomstring og lidenskap i befolkningen.

Andre provokasjoner kan komme av det som vidt er definert som pøbelvold (Mob violence), etterkrigshevn (Post-conflict revenge), Rov vold (Predatory violence), eller okkupantenes undertrykkelse (Government repression) for å nevne noen²⁸⁶. Felles for dem alle er at konsekvensen av frafall av **innbyggers legitime frihet** medfører sivile tap eller tap av legitim frihet. I moderne kriger er disse provokasjonene ikke bare vanlige, men også vel dokumentert²⁸⁷.

På den annen side kan et begrenset angrep på Norge muligens tenkes å fremprovosere reaksjoner fra sivilbefolkningen mot norsk regjering for alt de ikke gjør. Dette kan forsterkes av at Russland forsøker å definere narrativet. Det er Norges skyld at det er lovløse tilstander i Finnmark kan hevdes fra russisk side. Ser vi på dette med Clausewitz' øyne beskrives her krigståke i informasjonskrigen. Krigståke kan som tidligere nevnt produsere usikkerhet og redusere viljen.

Dog er det sannsynlig å tro at folkeviljen og lidenskapen oppstår fordi forutsetningene ligger til grunn og provokasjonen tenner gløden i befolkningen som en direkte følge av krigen i seg selv. Ser vi dypere inn i en tenkt, fremtidig kamp mot Russland kan man se for seg at informasjonskrigen starter før ett begrenset angrep. Forsker Karen- Anne Eggen tar til orde for at russisk informasjonskrig ikke skiller mellom krig og fred²⁸⁸. I et slikt tilfelle kan Russland vinne informasjonskrig og narrative før provokasjonen som tenner gnisten i folkeviljen, eller altså før forutsetningene er på plass. Hvis Ukraina- operasjonen etter 2014 skal være et eksempel, har Russland brukt lammende cyberangrep, subversjon, annektering av territorier, Proxy krig, drap, oligarkpåvirkning og historieomskriving før og parallelt med konvensjonell angrepskrig²⁸⁹.

For å bekjempe en slik situasjon har det norske folket et relativt upartisk media og kilder til sannhet slik som faktisk.no. Dette sammen med en relativt høyt utdannet befolkning kan bekjempe informasjonskrig, men å beskrive dette løpet videre blir bare spekulasjoner.

Det som ikke er spekulasjon, er at over relativt lang tid har NATO- medlemskap stått sterkt i Norges befolkning. Dette kan ses på som en indikasjon på folkets ønske om å ta opp kampen mot en potensiell

²⁸⁴ Ekroll, Lom, Strøm, Drabløs, Strandberg, Schwencke, Pettrém og Saue 2022

²⁸⁵ Buø 2022

²⁸⁶ Kjeksrud, Beadle og Lindqvist 2016

²⁸⁷ Kjeksrud, Beadle og Lindqvist 2016

²⁸⁸ Eggen 2022

²⁸⁹ Eggen 2022

fiende. Magnus Håkenstad poengterer at en fersk meningsmåling etter Ukraina konflikten fremvekst, viser hvordan hele 95,6 prosent av de spurte nå støtter fortsatt norsk NATO-medlemskap, mot normalen på ca. 80 prosent ²⁹⁰. Dette, sammen med tidligere nevnte faktorer kan være en indikasjon på styrket folkeviljen i vår samtid. Fordi som Clausewitz hevder; i siviliserte nasjoner lar mennesker seg bare oppildne til krig når det er nødvendig.

²⁹⁰ Håkenstad 2022

5 Avslutning og konklusjon

Avslutning

Denne oppgaven bruker en teori som er en egenutviklet videreføring av Clausewitz' tankegods som rammeverk for å beregne forsvarsvilje.

Den tar utgangspunkt i at motstandsevne er et produkt av fysisk kapasitet og kognitiv vilje.

I den norske forsvarsdebatten omtales vilje som noe diffust. Vilje hevdes å være en «notorisk umålelig størrelse». Clausewitz hevdet derimot at vi kan forutse hvor stor viljen er i morgen ved å se hvor stor den var i går. Derfor er oppgaven todelt. For det første har oppgaven produsert et redskap for å måle forsvarsvilje ved å først definere Clausewitz' vilje som en **drivkraft for handling**.

Denne viljen også kalt **Forsvarsvilje er summen av politisk, militær og folkelig vilje**.

Clausewitz hevder at en teori som unnlater å ta hensyn til disse tre, eller setter dem i et vilkårlig forhold til hverandre, straks vil kollidere så kraftig med virkeligheten at den bare av den grunn måtte betraktes som mislykket. Han hevder generelt at for å finne svar om krig må vi behandle de enkelte bestanddeler, men alltid i sammenheng med helheten. Derfor utgjør disse tre viljer rammeverket for forsvarsvilje i denne oppgaven, med politisk vilje i en forrangs posisjon blant de tre. Basert hovedsakelig på Clausewitz har oppgaven analysert seg frem til hvordan disse tre viljer som utgjør forsvarsvilje kan beregnes. For å prøve teorien har oppgaven forsøkt å beregne om den norske viljen er sterkere i dag enn den var mellomkrigstiden. Før det konkluderes skal det oppsummere funnene i denne oppgave.

Politisk vilje

Politisk vilje er kongens, regjeringens og Stortingets drivkraft for de samlede handlinger som foretas for å unngå frafall av statens legitime frihet og dens innbyggers legitime frihet, inkludert å akseptere risiko for tap av liv. Politisk vilje har i denne oppgaven blitt beregnet gjennom politiske beslutninger, uttalelser og bevilgninger.

Frem til krigen i 1933 viste Norge en svært svak politisk vilje som en følge av den rådende økonomiske situasjonen, men også som en følge av en grunnleggende tro på nøytralitetslinjen fra 1. verdenskrig. I 1933 forlot Regjeringen i praksis avrustningslinjen selv om mye av den gamle retorikken hang igjen. Overgangen kommer tydeligst frem i økte bevilgninger i perioden, men retorikken er målbåret gjennom for eksempel utenriksminister Kohts uttalelse fra 1936 «Ikke si annet enn at vi skal verge nøytraliteten, men så vidt råd er ikke gå over fra å være nøytrale til å være krigførende». Samtidens politiske uttalelser er marginalt sterkere. Selv om tidligere statsminister Bondevik ikke sto for at Norge var i krig med Jugoslavia i 1999, finnes det sterke uttalelser fra eksempelvis 22. juli 2011

«Vi er en liten nasjon, men vi er en stolt nasjon. Ingen skal få bombe oss til taushet. Ingen skal få skyte oss til taushet. Ingen skal noensinne få skremme oss fra å være Norge»

Denne uttalelsen modereres i dagene etter 22. juli og i tiden frem til i dag med uttalelser som at «militær invasjon er krig. Og krig bør ikke være et verktøy i dagens Europa». Overordnet kan det sies at norske uttalelser føyer seg inn i rekken av det som er betegnet som den norske FN- linjen i vår samtid. FN- linjen har dyp forankring i norsk utenriks og sikkerhetspolitikk, og dreier som om fokuset på en internasjonal rettsorden, med vekt på rett fremfor makt. Både nøytralitetslinjen og FN- linjen legger vekt på rett foran makt, men FN- linjen anses som sterkere politisk vilje enn nøytralitetslinjen i mellomkrigstiden.

Erfaringene fra 2. verdenskrig er reflektert i norske lover og i allianseperspektivet samt ovennevnte FN- linje. Frem til 1940 var Norge ikke i en offisiell militær allianse. Alliansetilnærming endret seg etter 2. verdenskrig.

Etter krigen har Norge vært en aktiv bidragsyter til internasjonale operasjoner, og innsatsen endret karakter etter den kalde krigens slutt. Antall operasjoner Norge deltok i økte, og bidragene Norge sendte var av mer offensiv karakter. Dette står i sterk kontrast til nøytralitetslinjen i mellomkrigstiden, hvor regjeringen ikke ville gripe til militære sanksjoner ved den spanske borgerkrigen, annekasjonen av Østerrike, München-avtalen og det sovjetiske overfallet på Finland. Clausewitz definerer politiske vilje i ytterste konsekvens til å være å opprettholde maktbruk, gjennom å ikke beslutte å undertegne en fredsavtale. 1940 er således et vitnesbyrd for relativt sterk politisk vilje i denne perioden. Det er dog vanskelig å sammenligne dette direkte med dagens situasjon da Norge ikke er under angrep.

Fra 1936 utvises en betydelig politisk vilje gjennom bevilgninger med blant annet en nær dobling i forsvarsbudsjettet fra 1938 til 1939. Forsvarsbudsjettet er i dag større og kan ses på forskjellige måter, men relativt til den totale norske økonomien er forsvarsbudsjettet mindre. Dette skulle tilsi en lavere politisk vilje i dag enn i slutten av mellomkrigstiden.

Politisk vilje vist gjennom beslutninger og uttalelser oppleves å være sterkere i dag. Dagens allianseperspektiv, og overgangen fra nøytralitetslinjen til FN- linjen viser en styrkning, som også er styrket i enkelte uttalelser, men mest av alt gjennom handling. Bevilgninger gjenspeiler ikke denne styrkede politiske vilje. Uavhengig av bevilgninger er det funnet tegn på en styrket politisk vilje i norsk samtid sammenlignet med mellomkrigstiden.

Kampvilje

Kampvilje er de væpnede styrkers drivkraft for handlinger i strid, i tråd med politisk vilje. Kampvilje styrkes av, og kan derfor relativt sett måles på militær erfaring og den utvidete begeistring for saken. I 1940 var verneplikten for en norsk infanterist den korteste i Europa. Større øvelser hadde ikke funnet sted mellom 1922 og 1937. Svært få i forsvarsledelsen og i hæren hadde kamperfaring, med noe bedre

situasjon i sjøforsvaret. Dette bidro trolig til lav kampvilje. Utover dette er det sannsynlig å tro at begeistring for saken kan ha blitt påvirket av NS- tilslutningen. NS- tilslutningen blant norske offiserer var høyere enn nesten alle andre yrkesgrupper i det norske samfunnet. Den generelle nedrustning, sterke politisk motstrømninger, men også offiserstandens klassekamp kan være noen av årsaken til en redusert begeistring for saken og kan ha bidratt til lav kampvilje.

Til sammenligningen har Norge i dag 12 måneders verneplikt med en prøveordning av 18 måneders verneplikt for enkelte personellgrupper. Større øvelser gjennomføres jevnlig i dagens forsvar og det er et sterkt søkelys i Forsvaret på at øvelser er så realistiske som mulig. Mellom 2001 og 2021 har rundt 9200 norske soldater tjenestegjort i Afghanistan. Norge har deltatt i større luftoperasjoner i Libya og sjøoperasjoner i Adenbukta. Med et stort antall «godt plasserte» ledere med krigserfaring er det mulig å argumentere for at kamperfaring blant de militære styrker er vesentlig økt sammenlignet med i 1940.

Samfunnsendringer i egen samtid kan påvirke begeistring for saken negativt og med dette svekke kampviljen. Det hevdes at samfunnsreformer har ført til siviliseringen og feminisering av den militære profesjon. Det kan synes at andre land privatiserer deler av militærmakten noe som kan påvirke begeistring for saken negativt. Den senere tids forsvarsreformer i takt med samfunnsreformen har dog økt status på den militære profesjon i samfunnet i senere tid, noe som kan øke begeistring for saken.

Ettersom begeistring for saken trolig er sterkere i dag enn i mellomkrigstiden, og militær erfaring herunder krigserfaring, i dag er betydelig sterkere, kan det konkluderes. Kampviljen er betydelig sterke i dag sammenlignet med mellomkrigstiden.

Folkevilje

Folkevilje er statens innbyggers drivkraft til å handle med lidenskap, i tråd med politisk vilje. Måleparameter for folkevilje er reaktivt til fiendens handlinger og politisk vilje så fremt krigen er defensiv, og de fem forutsetningene er til stede. Forutsetningene er

- Krigen kjempes i landets indre.
- At krigen ikke blir avgjort i et enkelt slag.
- Krigsteateret opptar et betydelig territorium.
- Nasjonenes karakter er egnet for en slik type krig.
- Landet er ulendt og utilgjengelig

Folkeviljefaktoren i forsvarsvilje er spesielt vanskelig å måle tatt i betraktning Clausewitz` utsagn:
I siviliserte nasjoner lar mennesker seg bare oppildne til krig når det er nødvendig.

Generelt kan vi si at forutsetningene var til stede i 1940 og er til stede i dag basert på det scenario som ligger til grunn for denne oppgaven. Gnisten i folkeviljen tennes fordi fienden provoserer frem

lidenskapen, noe som øker folkeviljen. Reaksjoner fra sivilbefolkningen kom i 1940 hovedsakelig som respons på provokasjoner fra okkupasjonsmakten som begrenset innbyggerens legitime frihet, men den var til stede før krigen.

Ser vi til Ukraina, er det trolig rikelig med sivile tap som en direkte følge av krigen. Andre provokasjoner er sannsynlig å tro at vil komme som en konsekvens av frafall av innbyggeres legitime frihet. Land som Norge hvor inntekt er mer jevnt fordelt har trolig mer folkevilje, sammenliknet med land som har større ulikhet. Studier påpeker eksplisitt at de nordiske landene har høyere vilje til å kjempe. Det er mindre ulikhet i Norge i dag enn i mellomkrigstiden.

En indikasjon på folkets ønske om å ta opp kampen mot en potensiell fiende er folkets positive holdning til f.eks. NATO-medlemskap. Normalen er ca. 80 prosent av de spurte for medlemskap. Etter Ukrainakonfliktens utbrudd i 2022, viser hvordan hele 95,6 prosent av de spurte at de er for Norsk NATO-medlemskap.

Det er derfor sannsynlig å tro at folkeviljen er sterkere i Norge i dag enn i mellomkrigstiden, men at det er fiendens handlinger som definerer hvorvidt den kommer til syne.

Konklusjon

Oppgavens hypotese var: Er det med utgangspunkt i Clausewitz «Om krigen», og moderne støtte litteratur, mulig å beregne den norske forsvarsviljen som sterkere i dag enn i mellomkrigstid frem til 1940.

Hvis vi definerer forsvarsvilje som summen av politisk, militær og folkelig- vilje blir det mulig å beregne forsvarsvilje. Forsvarsviljen er sterkere i dag enn i enn i mellomkrigstid frem til 1940. Hypotesen har ikke latt seg motbevise.

6 Litteraturliste

- Amundsen, B. (2017, 27. April). Krigen fjernet det norske klassesamfunnet. <https://forskning.no/andre-verdenskrig-historie-moderne-historie/krigen-fjernet-det-norske-klassesamfunnet/350766>
- Andersen, M. & Sookermany, A. M. (2021). The Making of Military Strategy: The Gravity of an Unequal Dialogue. I J. H. Matlary & R. Johnson (Red.), *Military Strategy in the 21st Century – The Challenge for NATO* (s. 131-152). Hurst & Co.
- Andersen, M. & Ødegård, G. (2016). *Militære fellesoperasjoner - en innføring* (M. Andersen & G. Ødegård, Red.). Abstrakt forlag.
- Anderson, C. J., Getmansky, A. & Hirsch-Hoefler, S. (2020). Burden Sharing: Income, Inequality and Willingness to Fight. *British journal of political science*, 50(1), 363-379. <https://doi.org/10.1017/S0007123417000679>
- arbeiderpartiet. (2011). *Jens Stoltenbergs tale fredag kveld 22. juli*. arbeiderpartiet.no. <https://www.arbeiderpartiet.no/om/historien-om-arbeiderpartiet/22-juli/jens-stoltenbergs-tale-fredag-kveld-22-juli-2011/>
- Beadle, A. W. (2016). Å forske på Forsvaret i fremtiden muligheter, begrensninger og kognitive fallgruver. *FFI-RAPPORT 16/01810*, 117. <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:2637/16-01810.pdf>
- Berg, H., Kvalvik, S. N. & Forsvarets, f. (2015). *Makroøkonomiske trender 2015 : utvikling i norsk og internasjonal forsvarsøkonomi*. Forsvarets forskningsinstitutt FFI.
- Boe, O., Kjørstad, O. & Werner-Hagen, K. (2012). *Løyntanten og krigen : operativt lederskap i strid*. Fagbokforl.
- Bowers, I. (2018). Small State Deterrence in the Contemporary World. *IFS Insights*, 09/2018. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2569031/IFS%20Insights_9_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Brudevold, M. (2018 5. okt 2020 13:00). 22. juli. *forsvaret.no*. <https://www.forsvaret.no/heimevernet/aktuelt/arkivsaker-heimevernet/aktuelt/22.juli>
- Bruøygard, T. (2020, 15.Oct). Vilje – en undervurdert faktor i forsvaret av Norge? *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/vilje-en-undervurdert-faktor-i-forsvaret-av-norge/>
- Buø, J. (2022, 09. mars 2022 - 06:00). Russisk militært lederskap og verdisyn – overdreven voldsanvendelse er dessverre som forventet. *Forsvarets Forum*. <https://forsvaretsforum.no/kronikk-russland-vladimir-putin/russisk-militaert-lederskap-og-verdisyn-overdreven-voldsanvendelse-er-dessverre-som-forventet/252180>
- Clark, M. (September 2020). RUSSIAN HYBRID WARFARE- MILITARY LEARNING AND THE FUTURE OF WAR SERIES. <http://www.understandingwar.org/military-learning-and-future-war-project>
- Clausewitz, C. v. (2020). *Om krigen* (L. Holm-Hansen, Overs.; J. Børresen, Red.). Solubokvennen Vidarforlaget.
- COE), T. E. C. o. E. f. C. H. T. H. (2022). *Hybrid threats as a concept*. hybridcoe.fi. Hentet 08.03.2022 fra <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>
- Condell, B. & Zabecki, D. T. (2001). *On the German art of war : Truppenführung*. Lynne Rienner.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research design : qualitative, quantitative & mixed methods approaches* (5th edition. utg.). Sage.

-
- Diesen, S. (2020a, 13.OCT.2020). Interessant og viktig om forsvarsvilje. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/interessant-og-viktig-om-forsvarsvilje/>
- Diesen, S. (2020b, 20.sep). Matematisk naturvitenskapelig fag i offisersutdannelsen. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/matematisk-naturvitenskapelige-fag-i-offisersutdannelsen/>
- Diesen, S. (2022, 14.Januar 2022). Vil Forsvarskommisjonen kunne utrette noe? *Minerva*. <https://www.minervanett.no/sverre-diesen/vil-forsvarskommisjonen-kunne-utrette-noe/396988>
- Eggen, K.-A. (2022). Vi må forberede oss på mer omfattende russisk informasjonskrig. *aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Jx4KoJ/vi-maa-forberede-oss-paa-mer-omfattende-russisk-informasjonskrig>
- Ekroll, H. C., Lom, J. A. G., Strøm, T. J., Drabløs, Ø. T., Strandberg, T., Schwencke, M., Pettrém, M. T. & Saue, O. A. (2022, 4. mars 2022 17:53). Slik blir sivile mål for Putins angrepskrig i Ukraina. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/RrBmKa/slik-bli-sivile-maal-for-putins-angrepskrig-i-ukraina>
- Elden, E. (2020a, 14.okt.2020). Verdibasert forsvar og forsvarsvilje – mer enn bare kampkraft. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/verdibasert-forsvar-og-forsvarsvilje-mer-enn-bare-kampkraft/>
- Elden, E. (2020b, 09.10.2020). Verdibasert forsvar og forsvarsvilje – mer enn bare kampkraft. *Utsyn*. <https://www.prosjektutsyn.no/verdibasert-forsvar-og-forsvarsvilje-mer-enn-bare-kampkraft/>
- Fermann, G. (2013). *Utenrikspolitikk og norsk krisehåndtering*. Cappelen Damm akademisk. FN-sambandet. (2020, 2020). *Militærutgifter*. FN-sambandet. Hentet 07.05.2022 fra <https://www.fn.no/Statistikk/militaerutgifter>
- Forsvaret. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine 2007*. Forsvarsstaben. Utarbeidet av Forsvarets stabsskole. Denne versjonen er erstattet av en ny utgave, utgitt 1. oktober 2014.
- Forsvaret. (2019a). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Forsvarsstaben.
- Forsvaret. (2019b, 13. okt. 2020). *Forsvarssjef Eirik Kristoffersen om ekte forsvarsvilje* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=2ADCTWCYdqQ&t=26s>
- Forsvaret. (2020 9. okt 2020 11:52). Hvorfor øver Forsvaret? *forsvaret.no*. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelses/ovelses/hvorfor-over-forsvaret>
- Forsvaret. (2022a, 12. apr 2022 17:17:38). *Cold Response 2022*. *forsvaret.no*. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelses/ovelses/cr22>
- Forsvaret. (2022b, 28. apr 2022 11:11:11). *Forsvarets ledelse*. *Forsvaret.no*. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/organisasjonskart>
- Forsvaret.no. (2021, 14.09.2021). Meir om norsk deltaking i Afghanistan. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/afghanistan-2021>
- Fuller, J. F. C. (1926). *The Foundations of the Science of War*. Hutchinson and CO. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/combat-studies-institute/csi-books/Foundationsof-Science-of-War.pdf>
- Galtung, I. M. A. (2018). *Regjeringens plikt til å innhente Stortingets samtykke til norske militæroperasjoner*.
- Gram, F. B. A. (2022, 10.05.2022). *Forsvaret av Norge skal styrkes*. *Regjeringen.no*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forsvaretskalstyrkes/id2912160/>
- Gustavsen, E. M., Lien, G., Tollefsen, A. F. & Forsvarets, f. (2017). *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*. Forsvarets forskningsinstitutt FFI.

-
- Hanssen, K. (2018, 15. sep. 2018 15:05). Norge fløy 2820 oppdrag og slapp 588 bomber. «Et par av dem skled av målet». *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/verden/i/e1Lqoy/norge-floey-2820-oppdrag-og-slapp-588-bomber-et-par-av-dem-skled-av-maalet>
- Herberg-Rothe, A. (2007). *Clausewitz's puzzle : the political theory of war*. Oxford University Press.
- Hobson, R. (2005). *Krig og strategisk tenkning i Europa 1500-1945 : samfunnsendring, statssystem, militær teori*. Cappelen akademisk forl.
- Hobson, R. & Kristiansen, T. (2001). *Total krig, nøytralitet og politisk splittelse 1905-1940* (Bd. B. 3). Eide forlag.
- Hosar, H. P. & Krigsskolen. (2000). *Kunnskap, dannelse og krigens krav : Krigsskolen 1750-2000*. Krigsskolen i samarbeid med Elanders Publ.
- Hæren. (2021). Konsept for utvikling av Hæren
- Høiback, H. (2014). *Krigskunstens historie : fra 1500 til i dag*. Cappelen Damm akademisk.
- Høiback, H. (2021a). *En kort introduksjon til Carl von Clausewitz : krigens filosof* (1. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Høiback, H. (2021b, 07.FEB. 2021). Vil du tenke en ny tanke så les en gammel bok!
Stratagem. <https://www.stratagem.no/vil-du-tenke-en-ny-tanke-sa-les-en-gammel-bok/>
- Høiback, H. (2022, 02.JAN.2022). Ruges nei. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/ruges-nei/>
- Håkenstad, M. (2022, 02.03.2022). Ingen grunn til å utsette styrking av Forsvaret.
Trønderdebatt. https://www.tronderdebatt.no/ingen-grunn-til-a-utsette-styrking-av-forsvaret/o/5-122-40197?fbclid=IwAR0byZtEeVpfb1GHoAN1Zwsp-YKqXUGyjprv9vO_I3pCSdh86WnIK4AtFJU
- Haaland, T. L., Hobson, R. & Bjerga, K. I. (2021). *Den militære profesjonen, staten og samfunnet*. Cappelen Damm AS.
- Haaland, T. L., Haaland, T. L., Hobson, R. & Bjerga, K. I. (2021). *Den militære profesjonen, staten og samfunnet : introduksjon til militære studier* (1. utgave. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobsen, A. R. (2011). *Kongens nei : 10. april 1940*. Vega.
- Jacobsen, B. C. (2022, Publisert 1. mars kl. 17:23 Oppdatert 1. mars kl. 21:47). Forskere uenige om norsk våpenleveranse gjør oss til «medkrigere». *nrk.no/urix*, s. 1.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2. utg. utg.). Høyskoleforl.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jenkins, B. M. (2022, 28. Mars). The Will to Fight. *Real Clear World*.
https://www.realclearworld.com/articles/2022/03/28/the_will_to_fight_824144.html?fbclid=IwAR3SUuygwi8R6KiL0eFmN3GQbZMpgKwR3hEZcq_cX_Vqh73O01W8FA4m9YM
- Jomini, A. H. b. d. *The Art of War*. Project Gutenberg.
- Kahneman, D. (2012). *Tenke, fort og langsomt* (E. Lilleskjæret & G. Nyquist, Overs.). Pax Forlag.
- Kaldor, M. (2013). In Defence of New Wars. *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(1), 4. <https://doi.org/10.5334/sta.at>
- Kjeksrud, S., Beadle, A. W. & Lindqvist, P. H. F. (2016). *Protecting civilians from violence : A threat-based approach to potection of civilians in UN Peace Operations*. FFI/NODEFIC.

-
- Kjølberg, A. & Heier, T. (2013). *Mellom fred og krig : norsk militær krisehåndtering*. Universitetsforl.
- Konsept for utvikling av hæren : Morgendagens hær*. (2021). Forsvaret.
- Krane, M. M. (2018, 13.04.2018). *Skriftlig spørsmål fra Hårek Elvenes (H) til forsvarsministeren*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=71747>
- Kristian Aanensen & Veum, E. (2010, 7. des. 2010 kl. 23:14). Norge sender ny fregatt på piratjakt. <https://www.nrk.no/norge/sender-ny-fregatt-pa-piratjakt-1.7415421>
- Kristiansen, T. (2015, 21. okt. 2020 14:32). *Slaget om Narvik*. UiO. <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1749-slaget-om-narvik.html>
- Kristiansen, T. (2022, 20.FEB.2022). Replik: Noe om helter. *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/replik-noe-om-helter/>
- Kristoffersen, E. (2020, 27. August). Våre verdier er det viktigste. *Forsvarets Forum*. <https://forsvaretsforum.no/eirik-kristoffersen-forsvarssjef/vare-verdier-er-det-viktigste/158988>
- Kristoffersen, E. & Stensønes, M. (2020). *Jegerånden : å lede i fred, krise og krig*. Gyldendal.
- Langvad, S. (2020, 03.okt 2020). Hvor stor er norsk forsvarsvilje? *Stratagem*. <https://www.stratagem.no/hvor-sterk-er-norsk-forsvarsvilje/>
- Larsen, A. K. & Dyndal, G. L. (2020). *Strategisk ledelse i krise og krig : det norske systemet*. Universitetsforlaget.
- Machiavelli, N., Bingen, J. & Qviller, B. (1999). *Fyrsten*. Bokklubben Dagens bøker.
- Mackinnon, A. (2020, JULY 6, 2021, 2:03 PM). Russia's Wagner Group Doesn't Actually Exist. *Foreignpolicy*. <https://foreignpolicy.com/2021/07/06/what-is-wagner-group-russia-mercenaries-military-contractor/>
- McCoy, B. M. (2007). *The passion of command : the moral imperative of leadership*. Marine Corps Ass.
- Meld St. 10 (2021-2022). *Prioriterte endringer, status og tiltak i forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20212022/id2908167/>
- Mikkelsen, S. F. (2022, 11. Mars 2022). I krig er veien kort fra håp til håpløshet. *NRK.no*. <https://www.nrk.no/urix/i-krig-er-veien-kort-fra-hap-til-haploshet-1.15888922>
- Modalsli, J., Aaberge, R. & Atkinson, A. B. (2016). On the measurement of long-run income inequality: Empirical evidence from Norway, 1875-2013. I. Statistics Norway, Research department.
- Mudde, C. (2019). The 2019 EU Elections: Moving the Center. *Journal of democracy*, 30(4), 20-34. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0066>
- Nipen, K. (2022, oppdatert 9. januar 2022). Støre før skjebneuke i Nato: – Situasjonen er alvorlig for hele Europa. Også Norge. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/4704Ba/stoere-foer-skjebneuke-i-nato-situasjonen-er-alvorlig-for-hele-europa-ogsaa-norge>
- Njølstad, O. (2016, 21. okt. 2020 14:18). *Holdningskampen mot nazismen*. UiO. <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1726-holdningskampen-mot-nazismen.html>
- Njøstad, O. (2016, 21. okt. 2020 14:21). *Milorg*. UiO. <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1733-milorg.html>
- Nordby, T. (2015, 27. okt. 2020 12:58). *Høyrradikalismen og de borgerlige partiene*. UiO. <https://www.norgeshistorie.no/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/1615-hoyrradikalismen-og-de-borgerlige-partiene.html>

-
- Norheim-Martinsen, P. M., Bjerga, K. I., Thomstad, A. B., Håkenstad, M., Endregard, M., Listou, T., Johansen, S. R. & Romarheim, A. G. (2019). *Det nye totalforsvaret*. Gyldendal.
- NRK. (1999, 28.04.1999). *Krigsretorikk* [TV-Serie]. NRK.
<https://www.nrk.no/skole/?page=search&q=Bondevik%20Kosovo&mediaId=11519>
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkeltbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforl.
- O'Donovan, O. (2003). *The Just War Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511615504>
- Olsen, D. T. (2020, 9.Juni). En nasjonal general. *Norges Forsvarsforening*.
<https://www.forsvarsforeningen.no/norges-forsvar/norges-forsvar-3-2020/en-nasjonalg-general/>
- Olsen, P. E. (2011). *Norges kriger : fra Hafrsfjord til Afghanistan*. Vega forl.
- Ormestad, H. (2020, 12. november). Friksjon. I. Hentet 08.03.2022 fra <https://snl.no/friksjon>
- Pileberg, S. (2016, Torsdag 28. april 2016). Slik reagerte Norge og USA på terroren. *forskning.no*. <https://forskning.no/partner-universitetet-i-oslo-terrorisme/slik-reagerte-norge-og-usa-pa-terroren/423014>
- Powell, C. L. & Persico, J. E. (1995). *My American journey* (1st ed. utg.). Random House.
- Prop. 14s. (2020). *Evne til forsvar – vilje til beredskap*. D. K. Forsvarsdepartement.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/81506a8900cc4f16bf805b936e3bb041/no/pdfs/prp202020210014000dddpdfs.pdf>
- Rapport fra 22. juli kommisjonen*. (2012). (Bd. 2012: 14). Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Rapport fra den militære undersøkelses kommisjon av 1946*. (1978). Forlaget Oktober.
- Rashid, L. (2022, 3.Mars 2022). Flere hundre nordmenn vil bidra i krigen – har kontaktet Forsvaret og Ukrainas ambassade. *VG*.
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/k6Gm36/flere-hundre-nordmenn-vil-bidra-i-krigen-har-kontaktet-forsvaret-og-ukrainas-ambassade>
- Regjeringen.no. (2021, 23.12.2021). *Norge har sluttet seg til fellesuttalelse om Wagner-gruppen*. Regjeringen.no.
https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/uttalelse_wagner/id2893527/
- SENTRALBYRÅ, S. (1965). *NASJONALREGNSKAP 1865-1960* (NORGES OFFISIELLE STATISTIKK XII 163). STATISTISK SENTRALBYRÅ.
https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_xii_163.pdf
- Skogrand, K. (2004). Alliert i krig og fred: 1940-1970. I *Norsk forsvarshistorie* (Bd. 4). Eide.
- Smith, R. (2007). *The utility of force : the art of war in the modern world*. Knopf.
- Solås, R. (2012). *Militærteori og Opprør*
Clausewitz' treenighet og Maos teorier [Bachelor i militære studier, Krigsskolen].
<https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/160829/bacheloroppgave%20Sol%C3%A5s%20%282012%29%20Milit%C3%A6rteori%20og%20oppr%C3%B8r.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- St.prp. nr. 48 (2007-2008). *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-48-2007-2008-/id504783/>
- Statsministerens kontor. (2011, 22.07.2011). Sjokkerende og feigt. *regjeringen.no*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/Nyheter-og-pressemeldinger/nyheter/2011/sjokkerende-og-feigt/id651774/>
- Stoltenberg, J. (2016). *Min historie*. Gyldendal.

-
- Tamnes, R. (2015). Et lite land i stormaktspolitikken. *Internasjonal Politikk*, 72(3), 384-393.
<http://www.idunn.no/ip/2015/03/et-lite-land-i-stormaktspolitikken>
- Tamnes, R. (2019). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal Politikk*, 77(1), 49.
<https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1617>
- Teigen, K. H. (2020). vilje. I L. E. O. Kennair (Red.), *Store norske leksikon*. Hentet 08.03.2022 fra <https://snl.no/vilje>
- Thomassen, E. & Thomassen, E. (2021). *De valgte å slåss : Vestlandshæren i krig, 9. april-1. mai 1940*. Vigmostad & Bjørke.
- TV4. (2022, Publicerad: 15 januari, 2022). 100 militärfordon med manskap till Gotland – ”Sverige är berett”. *TV4*.
<https://www.tv4.se/artikel/5UqXFodPPEJxE239QFj376/haer-anlaender-militaer-foerstaerkning-till-visby-hamn>
- UIO. (1940a). *Oprop! Til de norske soldater og det norske folk!* Hentet 06.05.2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/kilder/andre-verdenskrig/K1704-Oprop-Til-de-norske-soldater-og-det-norske-volk.html>
- UiO. (1940b). *Overfallet på Norge. Forhistorien til 9. april*. Hentet 06.05.2022 fra <https://www.norgeshistorie.no/kilder/andre-verdenskrig/K1701-varsler-om-angrepet-p%C3%A5-Norge.html>
- Ulriksen, S. (2001). Den norske forsvarstradisjonen : del 2 : 1940. *Internasjonal politikk (trykt utg.)*. Vol. 59, nr 2 (2001), 201-226.
- Vettenranta, S. (2020, 13. mars 2020). Vinterkrigen i Finland var en kamp mot overmakten. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Joyqqb/vinterkrigen-i-finland-var-en-kamp-mot-overmakten-soilikki-vettenranta>
- Weber, M., Fivelsdal, E. & Østerberg, D. (2000). *Makt og byråkrati : essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier* (3. utg. utg.). Gyldendal.
- Werner-Hagen, K. (2015, 17. mars 2015). Når generalene svikter. *Befalsbladet*.
<https://www.nof.no/befalsbladet/nof-1-2015/HTML/files/assets/basic-html/page-26.html>
- Zander, I. M. (2022, 27/02/2022). Ukrainere samles bak presidenten: – Han har blitt et slags symbol. *Dagsavisen* <https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/2022/02/27/ukrainere-samles-bak-presidenten-han-har-blitt-et-slags-symbol/>
- Zenko, M. (2012, OCTOBER 16, 2012, 8:53 PM). 100% Right 0% of the Time. *Foreignpolicy.com*. <https://foreignpolicy.com/2012/10/16/100-right-0-of-the-time/>

